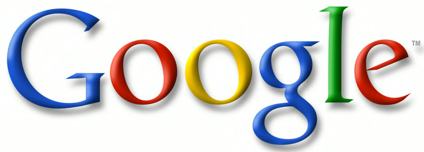
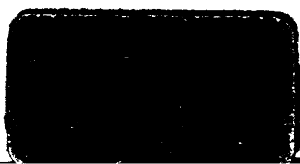

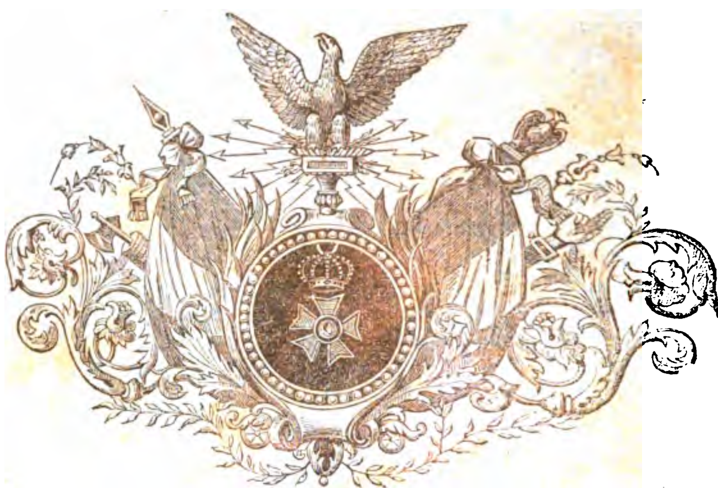
SPREEKWOORDE

AAN HET

LANDLEVE

ONTLEEND DOOR

J. P. SPRENGER van EIJ

Gedrukt bij A. WIJNANDS.

VADERLANDSCHE SPREEKWOORDEN EN SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

BIJZONDER

aan het Landleven ontleend.

HANDLEIDING

TOT DE KENNIS

VAN ONZE

VADERLANDSCHE

SPREEKWOORDEN

EN

SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

BIJZONDER AAN

Het Landleven

ONTLEEND.

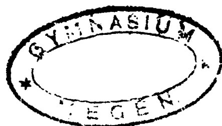
DOOR

J. P. SPRENGER VAN EIJK,

PREDIKANT TE ROTTERDAM.

Lid der Maatschappij van Nederl. Letterkunde te Leiden, *en van het Provinciaal* Utrechtsch *Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.*

Te Rotterdam, bij
MENSING EN VAN WESTREENEN.
MDCCCXLI.

VOORREDE.

De voortgezette toelichting onzer Vaderlandsche Spreekwoordeu en Spreekwoordelijke gezegden, *van welke nu reeds meer dan* twee duizend *door mij behandeld zijn, heeft mij weder laatstelijk veel genoegen verschaft. Behalve mijne eigene oefening in de uren mijner uitspanning, en het nut 't welk ik mij overtuigd hield, ook langs dien weg te stichten, geraakte ik daardoor op nieuw met mannen in aanraking, wier heusche mededeelingen mij niet weinig aanmoedigden om, hoe moeijelijk dit soms ook ware, op den weg, eenmaal door mij ingeslagen, voort te gaan. Thans verdienen hier de Heeren J. Bouman, L. T. Zeegers en H. Broeders, wien ik mijnen opregten dank betuig, bijzondere vermelding.*

Tot suppletie *der verzameling uit het* Dierenrijk, *is ingekomen*, *wat hier* alphabetisch *volgt:* BEK. *Men zegt van een* kwaad vrouwspersoon, dat fiks schelden kan: Zij heeft een bek als een scheermes. BOK. Oude bokken hebben harde horens. *De zin zal zijn:* als oude bokken, dartele sprongen makende, tevens willen stooten, zullen zij niet zoo gemakkelijk afgeweerd en ontweken kunnen worden als de jonge. Men dient er omzigtiger mede om te gaan en zich wel in acht te nemen, ten einde onbeschadigd te blijven. *Iets dat gemakkelijk figuurlijk op* menschen *wordt overgebragt*. BRAK. *Het woord* brakje *wordt* (*in* Noord-Holland) *ten platte lande altijd van* een uitermate opgeschikt en hoovaardig meisje of vrouw; *maar nimmer van een jongeling of man*, gebruikt. EZEL. Ik kan het schoppen van den ezel wel verdragen; het beest is niet wijzer. *Zoo spreekt men* bij het ondergaan van groote, grove beleedigingen. FRET. Het gaat als een fret: het wil goed van de hand, — het gaat voordeelig, — handig, — vlug. GARNAAL. Hij heeft een geluid als een garnaal/ *en* hij zingt als of hij een garnaal in de keel had. *Zoo spreekt men van iemand*, die onder het spreken of zingen schor of heesch van geluid is. HAM. Hij krijgt ham: wordt streng berispt of krijgt klappen. Ham is geen spek. *Eene verontschuldiging van iemand*, die geen spek gebruikt, maar gaarne

ham lust. HOND. Het zit zoo vast als een hond in zijn moer: *eene allergemeenste vergelijking van iets*, dat zeer vast is. Daar zullen de honden van gieren. (*Noordh. spreekw.*) *Zegt men*, als er iets ongewoons, iets vreemds vertoond moet worden. *Zoo ook vraagt men schertsend, als een goede bekende, van wien men geen werken gewoon is*, zich zeer ijverig en naarstig heeft betoond: hebt ge de honden niet hooren gieren? KAT. Oude katten lusten ook melk. *Hetzelfde als:* een oude bok lust ook nog wel een groen blaadje, *vroeger verklaard.* KRAAI. Daar zitten zoo veel kraaijen op dat kreng, (dood aas) *meldt men elkander*, als er ergens in den handel een voordeeltje te behalen is en velen hetzelve bejagen. KIKVORSCH. Daar kikkers zijn, zijn ook ooijevaars. *Dit hoort men, wanneer een jongeling of weduwenaar verkeering met een meisje of weduwe makende uit een ver afgelegene gemeente, een voordeelig huwelijk meent te zullen doen, doch het achterna blijkt, dat hij zich zeer vergist.* Vrede kikt! zei de kikker tegen den ooijevaar, *een spreekwoordelijke raad aan iemand*, die met zijn meerderen geschil heeft. POOT. Hij zit er maar dadelijk met zijn poot op: hij is een gestreng mijnheer, — hij regeert wat al te straf, — hij is er spoedig bij om zijn oppermagt te toonen. SPEK. Heb je spek gegeten? *verwijt men wel aan iemand*, die door onoplettendheid hetgeen gesproken is niet verstaat, *en het wordt*

opgehelderd door: Hij heeft spek gegeten, daarom zit hem het zwaard achter de ooren. SPIERING. Spiering is ook visch, als er anders niet is: men moet zich bij gebrek aan het meerdere met het mindere behelpen. UIL. Het moet uilen of valken, *nagenoeg hetzelfde met:* er op of onder. Het moet houden of breken. Buigen of bersten. Galgen of burgemeesteren: eene moeijelijke zaak tot het uiterste brengen. Iets ter deege op de proef stellen. VARKEN. Het is een vet varken. *Zoo noemt men* een knecht of meid, die ontijdig de dienst verlaat. VLEESCH en VISCH. Het is half vleesch, half visch. Half ruw, half geplukt: een gedeeltelijk nog onbeschaafd mensch. VOGEL. Hij heeft den vogel uit de kooi laten snappen: zijne waar voor minder geld dan hem vroeger geboden was, moeten afstaan.

De Heer BOUMAN, *aan wien wij deze* suppletie *verschuldigd zijn, zal wel met alle andere lettervrienden gelieven op te merken, dat de* rubrieken, *waarover door mij gehandeld is, blijven open staan voor iedere mededeeling, die tot volmaking dienen kan. Ik zal dezelve wel altijd eene geschikte plaats weten te geven, en eenmaal wordt alles, zoo ik hoop,* volgens door mij gemaakte bepalingen, *in het* algemeen register *opgenomen.*

In het Taalkundig Magazijn *van* A. DE JAGER,

vindt men betrekkelijk mijne Handleidingen *en de* Nalezingen *op dezelve, 't geen eene opzettelijke beoordeeling daarvan voor* de lezers van dit werk *en* allen die daarin belang stellen, *noodig gemaakt heeft, en in het* Naschrift *is geplaatst. Wanneer de in dit* Magazijn *bladz. 471 — 499 voorkomende* nummers *aan welke ongelukkig zes ontbreken, behoorlijk zullen aangevuld zijn, kome ik mogelijk op derzelver inhoud nog wel eens terug, terwijl het van den tijd zal afhangen, of* deze *beoordeeling met nadere aanteekeningen, ook nog elders wordt geplaatst.*

Afgezonderd van en in vereeniging met mijnen *arbeid, heeft men in de beide laatste jaren bijzonderen smaak in onze* Spreekwoorden *betoond. Zoo deelde mij de Heer* BROEDERS *vroeger die* Noord-Brabandsche *mede, wier verklaring tevens, men aan hem te danken had. Van hem is ook, hetgeen in deze* Handleiding *bladz. 76 bij het spreekwoord:* Hij is zoo wild als of hij met een trommel gevangen was/ *voorkomt, en ik melde dit opzettelijk, omdat mij daar ter plaatse in de pen gebleven is, dat het bedoelde vischnet een* trommel *heet, zoo als mij door den geachten man was opgegeven.*

Naar aanleiding van die mededeelingen werd ik onlangs in een onzer Tijdschriften *uitgenoodigd, om ook de* Provinciale *spreekwoorden van andere onzer gewesten natesporen en aantegeven. Gaarne zal ik*

aan dit verlangen voldoen, en in mijne Nalezingen *op deze* Handleiding, *daarvan eene eerste proef geven.*

In het Avondonderhoud van Pachter MARTIJN, STARKE *enz.* (1839) *wordt gehandeld over de spreekw.* Moedig gewaagd, is half gewonnen, *of* die waagt, die wint. — Zondagswerk duurt maar een dag. — Groote belovers, slechte betalers.

De stukjes van den Heer P. VAN WAESBERGE *over de spreekw. ontleend aan* geld *en* geldzaken, het vrijen *en* den wijn, *in onderscheidene Jaarboekjes. voorkomende en in het* Taalkundig Magazijn *genoemd, zijn aardig, en verdienen, zoo ik mij niet bedrieg, wel eens tot een bundeltje verzameld te worden.*

Beloofde ik vroeger, ook hetgeen aan het Landleven *ontleend is, te zullen laten volgen, en wel het* Landleven *in den uitgestreksten zin van het woord, bij hetwelk niet slechts* akkerbouw, veehoederij *en dergelijke, maar ook ander landelijk bedrijf, als* jagen, visschen *enz. in aanmerking komen moest; thans heb ik de bearbeiding hiervan ondernomen; maar den vorm, gelijk men zien zal, eenigzins veranderd en wel voornamelijk, om te gemakkelijker het ontbrekende, door eigene navorsching en de hulp van anderen te ontdekken en in mijne* Nalezingen *aan te vullen. Na dat deze* Handleiding *was afgedrukt, heb ik reeds weer veel aangeteekend, en hoogst aan-*

genaam zal het mij zijn, zoo men niet weinig tot deze rubriek *gelieft bij te dragen.*

Met de dorpspelen *en* vermaken *was ik eenigzins verlegen, omdat enkele daarvan ook in de* steden *te huis hooren en op de schepen gevonden worden; doch als men bedenkt, dat dezelve eigenlijk van het* Land *tot de laatstgenoemden zijn overgebragt, verdienen zij dunkt mij, hier hunne plaats.*

Ter afwisseliug der lecture, *besloot ik met eene spreekwoordelijke vertelling, waarbij ik mij een lustig gezelschap voorstelde, dat een genoegelijken dag op het land had doorgebragt, zoo als het door eenen der togtgenooten werd verhaald. In welke vertelling ik hetgeen van het* reizen te land *afkomstig is, en ook zoo wat, tot* keuken *en* kelder *betrekkelijk, deed opmerken, even gelijk ik vroeger den* tiendaagschen veldtogt, *en hetgeen de* visscherij *aan de hand gaf, inkleedde.* (*Dat van* keuken *en* kelder, *is echter meestal niet verklaard, en om die reden voor als nog niet in eenig register opgenomen.*)

Men weet, dat ik in mijne eerste Handleiding *zoo dikwijls mij naar aanleiding van een of ander spreekwoord iets* geschied- natuur *of* zedekundigs, *door mij gelezen, gehoord of gedacht te binnen schoot, het daar in vlocht, en wel, wat anderen betreft, met de eigene woorden der* Prozaïsten *of* Dichters, *bij welke het gevonden wordt. Ik teekende hunne na-*

*men daarbij op, of de letters waaronder ik mij herinneren kon het gelezen te hebben; en waar ik in het onzekere was, duidde ik dit door ** aan. Maar tot de spreekw. uit het* Dierenrijk *gekomen, bekroop mij de vrees, dat zoo voortgaande, de uitgave te kostbaar zou worden, en bepaalde ik mij tot het* Taalkundige. *Wel is waar, dit verminderde de belangstelling niet; maar evenwel ontving ik hierover, ook bij* openbare beoordeeling, *bescheidene aanmerkingen. Ging ik zoo voort (zeide en schreef men mij) dan werd niet tevens, zoo als ik mij vroeger had voorgesteld, een meer* zedelijk *doel getroffen en ware levenswijsheid bevorderd. Wat de uitgave naar mijn eerste ontwerp ingerigt,* meer *kosten mogt, was, vooral, daar ik niet veel te gelijk gaf, eene kleinigheid, en gelijk hierbij door geachte schoolonderwijzers werd gevoegd: zij wenschten mijne* Handleiding *als* leesboek *voor de eerste klasse op de scholen, te blijven gebruiken; maar daartoe diende zij dan ook weder als van eersten af, te worden ingerigt.*

Wat zal ik zeggen? Ik moest (dacht ik) hieraan voldoen en besloot daartoe te eerder, omdat het met mijnen smaak en neiging overeenstemde. Vandaar dan nu de behandeling der spreekw. enz. uit het Landleven *met die uit de* Scheepvaart *en het* Scheepsleven, *te dezen opzigte, gelijk.*

Ik maakte er geene bijzondere studie *van, en be-*

hoefde ook niet te zoeken, — overlaadde mijn werk niet; maar stelde veel tot volgende gelegenheid uit. Wat met V. E. *geteekend is, is van* mijne *hand.*

De donkere *spreekwoorden naar wier opheldering laatstelijk werd gevraagd, gaf ik, zoo als zij mij gezonden wierden. Veel belangrijks is door de Heeren* ZEEGERS *en* BOUMAN *bijgedragen, en meer nog zou in aanmerking hebben kunnen komen, zoo het mij vroeger geworden ware.*

Ditmaal ontvangt men geene lijst van andere, naar welke gevraagd wordt. Den sleutel hier op, zal men, bij nadenken, zeer wel in het Naschrift *kunnen vinden.*

Ik heb niets meer vooruit te zenden dan alleen de herinnering, dat men dezen letterkundigen arbeid slechts te beschouwen hebbe als Bijdrage tot een gebouw, 't welk *onze* Natie nog mist; maar waarop zij eenmaal roem moge dragen!

ROTTERDAM,
20 December 1840.

Hoe genoeglijk rolt het leven
Des gerusten Landmans heen',
Die zijn zaligh lot, hoe kleen,
Om geen koningskroon zou geven!
Laege rust braveert den lof
Van het hoogste koningshof.
Als een boer zijn hijgende ossen
't Glimpend kouter door de klont
Van zijn' erffelijken grondt,
In de luwt der hooge bosschen,
Voort ziet trekken, of zijn graen
't Vet der klai met gout belaên;
Of zijn gladde mellekkoeien,
Even lustigh, even blij
Onder 't grazen, van ter zij,
In een boghtigh dal hoort loeijen;
Toon mij dan, o arme stadt,
Zulk een' wellust; zulk een' schat.
Zaeien, planten en verzetten
Geeft hem werk. Hij vist en jaegt.
Dikwijls valt hem eer het daegt
Vliegent wild in looze netten:
Dikwijls voert hij met zijn raên
Grazigh zuivel stèwaert aen.
Appels erten, peereplukken,
Maeien, hooien, schuur en tas
Stapelen vol veltgewas,
Schaepescheeren, uiers drukken;
Zeven kinders en een wijf,
Zijn zijn daeglijx tijtverdrijf.

POOT.

VADERLANDSCHE SPREEKWOORDEN EN SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

BIJZONDER AAN

Het Landleven

ONTLEEND.

LANDBOUW.

Gronden en Werkplaatsen.

Akker.

Die van zijn' akker oogsten wil, moet hem bezaaijen. Dit spreekwoord wordt meermalen gebruikt om aan te duiden: *wie tot het doel 't welk hij zich voorgesteld heeft wenscht te geraken, moet de geschiktste middelen daartoe aanwenden.*

Hij is aan het eind van den akker, zegt: *hij kan niet verder, hij heeft zijne taak afgewerkt*, even als de landman, die, zaaijende of maaijende, aan het eind van den akker genaderd, dat gedeelte van zijnen arbeid als voleindigd kan beschouwen. Het spreekwoord wordt echter ook van iemand gebruikt *wiens krachten hem begeven, of wiens vermogen genoegzaam is verdwenen*.

Hij laat Gods water over Gods akker loopen. Men noemt wel in navolging der Duitschers, het kerkhof *Gods akker*. Bij overstroomingen worden de rustplaatsen der dooden zoo veel mogelijk tegen 't geweld van het water verzorgd en beschut. Die hier omtrent onverschillig is, vertoont het beeld van ieder, *die onbezorgd daarheen leeft, en de zaken haren wereldschen gang laat gaan, zonder zich daarmede in 't minste in te laten.*

Losheid, onachtzaamheid en onverschilligheid, hebben echter gevolgen die zich misschien niet terstond in hunnen ganschen omtrek gevoelen doen; maar waardoor niet te min ons geluk op de onherstelbaarste wijze wordt ondermijnd.

VAN DER PALM.

BOSCH EN VELD.

De bosschen hebben ooren en de velden oogen, zegt men wel aan verliefden die uit wandelen gaan, om hun *voorzigtigheid* aan te raden. Zoo dacht evenwel de geestige dichter niet, die onlangs zong:

Een aardig dorp is Bloemendaal,
  En 't heeft een' spitsen toren;
Daar laat zich 't eerst de nachtegaal,
  En 't langst de lijster hooren.
Zoo menig jonkman komt uit stad,
  Om daar door 't bosch te wandlen,
En, met een juffertje op het pad,
  Van liefde en trouw te handlen.

Indien het haantje van de kerk
  Zijn oog door 't bosch kon boren,
En zeggen ons, bij wonderwerk,
  Al wat hem kwam ter ooren,
Ik klom voorzeker op bij 't dier,
  Hoe hoog het zij gezeten,
En zei. » Lief haantje! hoor reis hier,
  » Ik wou graag alles weten.

» Van al de haantjes hieromtrent,
  » Moet jij me wat verhalen,
» Van al de kipjes, die je kent,
  » Die door dees bosschen dwalen." —
Maar mooglijk, dat hij zeggen zou:
  » Ik ben een ernstig diertje,
» Een monnik op het kerkgebouw,
  » 'k Vertel je niet een ziertje."

Dan zou ik zeggen: » Haantjelief!
  » Blijf dan maar rustig draaijen,
» Zoo zulje ook van mijn hartedief,
  » Noch van mij zelven kraaijen. —
» En als ik dan een zoentje steel,
  » In schaduw van de boomen,
» Zoo weet ik zeker, voor mijn deel,
  » Dat dat niet uit zal komen."

B.

DAM.

Waar de dam het laagst is loopt het water het eerst over: *den weerloozen en zwakken treffen vaak on-*

keilen, waarvoor de meer gegoeden of die van hooger rang zijn, zich wel wachten, door van de hulpmiddelen, die onder hun bereik zijn, een tijdig gebruik te maken.

Als er één schaap over den dam is, volgen de anderen: *als men aan één' hartstogt of drift toegeeft, is het moeijelijk de andere te bedwingen*, of *één misdrijf baant den weg voor meerdere;* derhalve: Schut de schapen door den dam: *ga de eerste beginselen van het kwaad te keer.*

Er ligt een groote dam in den weg: *er is eene schier onoverkomelijke zwarigheid ontstaan.*

Zwarigheden ligtvaardig weg te willen blazen, is onverstand, maar die zwaarder te doen wegen dan zij zijn, is onredelijk en onbillijk.

GELLERT.

Dorp.

't Is een slecht dorp waar het nimmer kermis is: *ook voor de geringste standen moet plaats en tijd voor uitspanning en vermaak zijn*, of, *het zou er slecht uitzien, als wij niet nu en dan eens pret mogten hebben.*

God heeft ons vatbaar gemaakt voor zinnelijk genot en vergunt het ons, mits het door de zedelijkheid begrensd worde. Waar dit ontbreekt, ziet men wel eens, om niet van meer te spreken, vaderlijk erfgoed ras verkwist, en huwelijk en huishouding zoo spoedig bedorven als begonnen.

BONNET.

Dijk.

Een dijk of hoogte van paalwerk, aarde enz. om

het water te keeren, heeft dikwijls onderhoud noodig, waartoe niet zelden *zoden* gebruikt worden. Van hier figuurlijk: Dat brengt geene of weinig zoden aan den dijk/ voor: *dat brengt geen of gering voordeel aan, — het kan niets of slechts gedeeltelijk baten.*

Hij jaagt hem aan den dijk of zet hem er op/ spreekw.: *hij zendt hem naakt en berooid weg.*

Hij is een karel als een dijk/ ook wel: Hij zag er uit/ als of hij uit een dijk gehouwen ware/ zegt men van *een grof, wel gespierd, sterk mensch.*

HAAG. (HEGGE.)

Het is haag en veld. (*Haag* is eene omheining van tuin- boom- of struikgewas.) Het spreekwoord van een meisje of vrouw gebruikt, zegt: *het is alles, wat men wenschen zou — een puikje.*

Kunt gij lezer! u fraaijer beschrijving van het eerste denken, dan deze:

Wie schiep haar blaauw en kwijnend oog
Zoo zuiver als de starrenboog?
Die God, die met den schoonsten gloed,
Miljoenen zonnen schittren doet,
Die schiep haar blaauw en kwijnend oog,
Zoo zuiver als de starrenboog?

Wie maalde 't vloeijend rood en wit
Zoo schoon als 't op haar wangen zit?
Die God, die 't levend blosje maalt,
Waarmeê de bonte persik praalt,
Die maalde 't vloeijend rood en wit,
Zoo schoon als 't op haar wangen zit.

Wie vormde haren rozen mond,
Zoo wellustaêmend, lief en rond?

Die God, die al wat is, formeert,
De purpren kers zoo schoon boetseert,
Die vormde ook haren rozen mond,
Zoo wellustaêmend, lief en rond.

Wie schonk haar blond en golvend haar,
Het goudgeel van den korenaar?
Die God, door wien tot 's landmans nut,
De rijpe halm van zwaarte schudt,
Die schonk haar blond en golvend haar,
Het goudgeel van den korenaar.

Wie gaf, bij zulk een englenstem,
Haar woorden zoo veel kracht en klem?
Die God, die toen 't heelal nog sliep,
Den nachtegaal tot zingen schiep,
Die gaf bij zulk een englenstem,
Haar woorden zoo veel kracht en klem

Wie bragt dien schoonen boezem voort,
Die meer dan blank albast bekoort?
Die God, die, tot den schoonsten pronk,
De zwaan haar witte veedren schonk,
Bragt ook dien schoonen boezem voort,
Die meer dan blank albast bekoort.

Wie paarde aan zulk een eedle leest
Een nog oneindig eedler geest?
Die God, die als zijne almagt wenkt,
De vlekloozе englen aanzijn schenkt,
Die paarde ook aan haar eedle leest,
Een nog oneindig eedler geest.

Lof zij, o Vormer! Uwe kunst!
Dank zij, o Schepper! Uwe gunst!
Dat Gij het proefstuk van Uw kracht,
Uw beeld, zoo schoon hebt voortgebragt.
Lof zij, o Vormer! Uwe kunst!
Dank zij, o Schepper! Uwe gunst!

BURGER.

Hij loopt door heg en struik, zegt men van iemand, *die niets ontziet; maar zonder na te denken zijn' gang gaat.*

Het is een heg-weeuw (*weduwe*), zoo noemt men wel op het land *eene ongelukkige, die moeder zonder man is.*

Hij heeft achter de haag geloopen, wordt wel van een jongen gebruikt, die zonder voorkennis, uit de school gebleven is.

Hok.

Hij krijgt het hok bij hem in: *hij wint zijne genegenheid en vertrouwen.*

Mag men niet trouwen, dan moet men hokken, is eene schandelijke verdediging van *onkuischheid;* want *hokken* beteekent in dit spreekwoord eene ongeoorloofde verkeering der beide sexen.

Kuil.

Die een kuil voor een ander graaft, valt er zelve ligt in: *wie op eens anderen ongeluk bedacht is, veroorzaakt het ligt zichzelven.*

Men kan nog dikwijls zeggen: alzoo overkomt hem hetzelfde leed, 't welk hij anderen of een ander had toegedacht. Men ziet er immers, die in kerk en staat naar de hoogste eer streven en, om hun doel te bereiken, verdienstelijke mannen op zijde trachten te schuiven, maar door het aanwenden van verkeerde, ongeoorloofde middelen zelve zoo laag zinken, als zij

hunne partij maar al te zeer hadden gegund. Men vindt er, die alles op het spel zetten, om hun fortuin op de puinhoopen van anderer voorspoed te bouwen; doch er hun vermogen zoodanig door uitputten, dat zij zelve het onderspit delven, en door de wereld worden veracht en bespot.

V. E.

LAND.

Steek uw vinger in de aarde en ruik in wat land (*op wat grond*) **gij zijt.** Dit is ontleend aan het onderzoek der aardsoorten, en eene spreekwoordelijke les, om *wel toe te zien, onder welke menschen of in wat gezelschap men zich bevindt.*

Voorzigtigheid maakt ons tot geene hartenkenners; maar geneest ons van den waan, dat menschen te doorgronden, eene ligte zaak zou zijn. Zij zal ons weerhouden van op schijn en voorkomen haastig vonnis te vellen. Vertooning van braafheid en toegenegenheid toch, is wel eens de schede, waarin men den moorddolk verbergt.

* *

Er komt geen muis in het land of hij laat een' gouden tand/ is eene spreekwoordelijke opmerking, dat weilanden, die door de muizen zeer zijn geteisterd, in een volgend jaar te overvloediger vruchten geven.

De gelijkvormigheid der natuur wordt door verwoestingen onderhouden; maar ook haar schoonheid en bloei rusten op verstoring.

SANDER.

Hij mergelt het land uit, zegt men van hem, die door aanhoudend beteelen, zonder te mesten, de vruchtbaar makende deelen van den akker, uittrekt; maar dit geldt ook ieder, *die een ander langzamerhand en als ongemerkt van zijn vermogen berooft.*

Beter bedorven dan verloren land: *wat bedorven is kan nog weder hersteld worden; maar het verlorene is weg.*

Hij heeft land noch zand: *volstrekt geen eigendom.*

Al ben ik van 't Land, ik wil niet gesold worden. Een woord van een boerenmeisje tegen haar meerdere, om aan te duiden, dat men *niet met haar doen kan wat men wil* of, zoo als men ook wel zegt: *dat zij niet versukkeld wil worden.*

> Het is beklagelijk genoeg, dat het meerendeel des menschdoms door zwakheid, armoede, overmagt en andere omstandigheden, genoodzaakt is het kleinere gedeelte ten dienste te staan, en dikwijls een goed mensch den wenk van een slechthoofd moet gehoorzamen. Eischt de billijkheid dan niet, dat zij die de magt bezitten om hunne natuurgenooten het leven te veraangenamen, daarvan het nuttigst gebruik trachten te maken?
>
> VON KNIGGE.

PAD.

Een kerkpad is geen heerbaan. Een *kerkpad* mag op sommige plaatsen, zonder toestemming met geen los paard bereden worden. De zin van het spreekwoord is: *Ik heb het u wel voor eens, maar niet voor altijd en aan ieder toegestaan.*

Hij volgt het oude karrepad: (den lang gebaanden weg) *den ouden trant, de vroegere gewoonte.*

10

SLOOT.

Hij raakt van den wal in de ſloot: *van de eene zwarigheid in de andere.*

Hij helpt hem van den wal in de ſloot: *hij doet hem eene slechte dienst — van kwaad tot erger vervallen.*

Men kan over geen twee ſlooten te gelijk ſpringen. Dit is klaar; het is al een vlugge knaap die er over één springt; zoo het ten minsten een sloot kan heeten. Bovendien kan men de slooten ook zoo maar niet naar welgevallen naast elkander leggen. De zin is: *men kan op geen twee plaatsen te gelijk bezig zijn* en men gebruikt dit spreekwoord veelal, als men twee of meer verschillende zaken te gelijk had kunnen waarnemen, ten einde een plaats gehad hebbend verzuim, of geleden nadeel, daardoor ware voorgekomen.

Hij ſchuwde den regen en viel in de ſloot: *om een gering kwaad te vermijden, verviel hij in een grooter.* Dit zelfde wordt ook in onze taal door gelijksoortige spreekwoorden uitgedrukt.

Wanneer men zich b. v. in 1586 tot behoud der vrijheid in de armen der Engelschen had geworpen, doch weldra hunne trouwloosheid ondervinden moest, zag men een penning in omloop, op welke ééne zijde een verbaasde Nederlander stond, die den rook der *Spaansche Inquisitie* willende vermijden, onvoorziens in 't vuur der *Engelsche trouwloosheid* stortte, met dit omschrift:

Den rook ontvlugtende valt hij in 't vuur.

VAN LOON.

TUIN.

Hij leidt hem om den tuin (in plaats van hem er in te laten): *hij misleidt hem.*

Hij ziet hem voor een havik op den tuin (*een verspieder*) aan.

Ieder heeft genoeg aan zijn eigen tuin te wieden: *ieder genoeg aan zijn eigen huisgezin of zaak in orde te houden.*

Een mensch, die zich met allen en alles bemoeit, is een onrustige slaaf, een laag zwerver, een verward hoofd, en voor anderen ten uiterste lastig, die terwijl hij zijne eigene zaken verzuimt, de hunne ligt bederft.

DE SPECTATOR.

VELD.

Doorgaans heeft men op *het veld* een zeer ruim uitzigt, en van daar dat men wel *een veel bevattend onderwerp*, spreekwoordelijk: Een ruim veld van beschouwing noemt.

Het is een regte spring in 't veld: *een winderig heertje, een losbol, kwiebus of iets dergelijks.*

WEIDE.

Hij heeft op lage weide geloopen: *zijne jeugd door zedeloosheid verspild.*

Vroeg de meisjes liefde zweren,
Vroeg met disch-vermaak en wijn,
Dans en spel gemeenzaam zijn.

Niets dan zingenot begeeren,
Heet den wissel van zijn jeugd,
Voor een ras vervlogen vreugd,
Roekeloos verdiscompteren.

WITSEN GEIJSBEEK.

Zode.

Het brengt geen zoden aan den dijk. Zie *dijk*.

Het is een ligt zoodje: *een onbeduidend mensch.* Ten aanzien van *een gezelschap*, heeft het spreekwoord eene andere beteekenis en wordt in hetzelve op een net of bak met katvisch gezinspeeld.

Werklieden.

Boer.

Het is regte boer: *een lomp, onbeleefd mensch.*

Hij is harder dan een boer, dien men bidden moet; derhalve, *al zeer ongevoelig en ongenegen om aan het gedane verzoek te voldoen.* Zoo heeft men ook. Hoe meer men den boer bidt, hoe hardnekkiger hij wordt, om hetzelfde aan te duiden.

Hij lacht als een boer, die een hoefijzer vindt. De eenvoudige landman is dikwijls met eene kleinigheid, zoo als een afgevallen hoefijzer, al zeer ingenomen; vandaar, dat het spreekwoord gebruikt wordt, *van iemand die zich over eene geringe zaak al zeer verheugt.*

Ieder zijn meug zei de boer en hij at vijgen: *Ieder moet eten wat hem meest bevalt.* (*Meug* bij KILIAAN *moghe*, is *appetitus*). Het wordt echter nog meer in 't algemeen gebruikt van, in welk geval dan ook, *zijn zin doen.*

Dat zal zich wel schikken zei de boer en hij zat met zijn ossenkarreke in de hei. Een Noord-Brabandsch spreekwoord om aan te duiden, *dat men in moeijelijke netelige gevallen maar moed dient te houden.*

> Wie zulk een moed behield, zeker WILLEM I, die toen men hem b. v. in den benarden tijd, namelijk 1580, een lijfwacht aanbood, die van de hand wees onder de betuiging, dat hij even gerust was, als toen hij voormaals, door ALVA was ingedaagd en veroordeeld en zich de zaken wel zouden schikken.
>
> V. E.

Is dat parmesaan/ zei de boer/ dan moet ik er nog eens aan. »Een boer (schrijft TUINMAN) had zijn landpacht betaald. De eigenaresse zette hem, naar gewoonte een ontbijt voor, en daarbij *parmesaan-kaas.* De boer vond er smaak in en sneed er goede hompen af. Dit behaagde de landvrouw niet en zij wilde, dat hij de kaas, die zeldzaam en duur was, wat genadiger zou behandelen; 't is zeide zij *parmesaan!* De boer weder: *Is dat parmesaan, dan moet ik er nog eens aan;*" — Het spreekwoord daarvan ontleend, wordt vooral op het land gebruikt van iemand, die *zich een lekker kostje wel laat smaken, en zich van den schotel, die het bevat, bij herhaling bedient.*

Een boer van één jaar en van honderd is hetzelfde. Jammer dat dit spreekwoord nog zeer dikwijls op

de boeren toepasselijk is, en wat zal men van zulken onder hen denken, die in ernst dit zeggen, als grondregel aannemen?

> Des Keisers grootevaar was en blijft noch de mijn,
> En dé hetzelfde werk, dat ik doe om te leven.
> Dé nu de Keiser 't werk dat hij dé met zijn neven,
> Wat souder min geruchts in dese wereld zijn.
>
> HUYGENS.

Wat weet een boer van safraan? is een spreekwoord, waarvan ouderwetsche landlieden zich we bedienen, om op hunne wijze *hun afkeer van wetenschappelijke kennis aan den dag te leggen.*

Overschouder, zoo als de boeren de pieken dragen. Iemand *over schouder aanzien* is: hem als geen aanblik waardig, versmaden. Dit wordt spreekwoordelijk vergeleken, met de onachtzame behandeling der pieken door de boeren, als zij die hanteren. Menig voorval uit de geschiedenis van den landstorm bij de restauratie hier te lande ten jare 1814, zou er eene bijdrage toe hebben kunnen leveren.

Als de boeren slapen waken de ganzen. Is eene bijtende satyre op het geronk der slapende landlieden, waardoor de ganzen, die bij het minste geluid ontwaken, wakker blijven.

De boer is stouter dan de barbier, hij durft op zijn eigen werk schij..n. Een vies spreekwoord; gelijk velen onder het woord *boer*, uit minachting van dien nuttigen stand geboren. Zoo ook: Die een boer goed doet, doet God leed. Wel bij de soldaten, als zij op het land worden ingelegerd, gebruikelijk.

Boeren zijn maar loeren zegt de schrift. *Een loer* is volgens WEILAND een plomperd, een botterik;

ook wel een ruw mensch, die iemand hard behandelt. Dit nu wordt op de boeren toegepast, met een bijvoegsel, 't welk naar eene oude vertelling daarin zijn oorsprong heeft, dat zeker dorpspredikant met zijn kerkeraad verschil hebbende en toornig geworden, zich dit liet ontvallen, met het gewenscht gevolg voor hem, dat men antwoordde: als gij met de schrift spreekt, zult gij wel gelijk hebben, en hij zijn' zin kreeg.

Boeren is loeren, zeggen vele landlieden, om daardoor aanteduiden, dat men in het land-bedrijf zeer dikwijls van onvoorziene omstandigheden afhangt, waardoor de goede uitslag eener onderneming voor hen geheel onzeker is.

Al gekkende en mallende zeggen de boeren de waarheid. Zoo spreekt men wel, wanneer lieden, van welke men het niet verwachten zou, al boertende zeggen, waar het op staat.

> Een nuchtre doctor hadd een droncken voerman voor,
> Die vracht en wagen hadd rondom gestort in 't spoor;
> En zeid hem, 't was voorwaar een *negligent omissie*,
> De voerman hoord' en sprak Heer! ik beken 't: *om-issie.*
>
> HUYGENS.

Twaalf boeren en een hond, dan heeft men dertien rekels. Over dit spreekwoord zie men mijne aanteekening in het supplement op mijne *handleiding tot regt verstand der spreekwoorden enz. aan het Dierenrijk ontleend*, onder het woord *hond*.

Speel dat liedez op de ruispijp dan kan niemand van de boeren het verstaan. Het spelen van een deuntje op een ruispijp zal den hoorder er van, niet veel doen navertellen, — en hiermede staat in verband: 't Gaat

te grof als de boeren (*onnoozele menschen*) het bemerken. De zin van het spreekwoord is: *denk dát liever, dan dat gij het noemt.*

Wie wijs is, spreekt niet meer dan hij moet, en zwijgt, wat ontijdig gezegd, niemand goed; maar, veel en velen kwaad zou zijn.

B.

Dijker.

Dit woord, afgeleid van *dijken*, een dijk opwerpen, beteekent een *dijkwerker*. Zoo een is ten gevolge van zwaren arbeid doorgaans een grage gast, en vandaar, dat men wel van hem, die veel en smakelijk schranst, zegt: Hij eet als een dijker.

Hij steekt de spade in den dijk, zoo als de dijkwerker als hij zijn' arbeid staakt, om aan te duiden dat *iemand het werk onvoltooid laat, of van zijn arbeid gaat rusten.*

Herder.

Als de herder dwaalt, dwalen de schapen. Een spreekwoordelijke waarschuwing aan allen, *wien de zedelijke leiding van anderen is toebetrouwd.*

Het *Vorstlijk* voorbeeld doet zoo ligt de volkren volgen.
Toen Koning August dronk, was 't, dat de *Polen* zwolgen;
Toen groote Lodewijk ontgloeide in minnebrand,
Bragt, zoo als 't Hof, *Parijs* Cithere de offerand.
Maar hield hij zich weer vroom en vurig in 't gebed;
Dan prevelde dat Hof '*t getijdeboek* gezet.

Oeuvres de Philos. de Sans-Souci.

V. E.

Levende Have.

Hetgeen betrekkelijk dit artikel op den landbouw toepasselijk is, kan in de *spreekwoorden aan het Dierenrijk ontleend*, gevonden worden, waarbij wij echter thans nog voegen:

Het is vee van volk: *het zijn slechte menschen.*

Men kan er alles niet aankoopen, het moet er wat aan rijen, ontleend van een aangekocht mager stuk vee: *alles kan zoo op eens niet in orde of volmaakt wezen. Het moet van tijd tot tijd beter worden.*

> Het gewone in de natuurlijke en zedelijke wereld, houdt een' langzamen gang. Dien te willen verhaasten, zou ligtelijk doen wankelen, struikelen en vallen.
>
> LAVATER.

Zij heeft de bruidskrok aan, zegt men van eene dragtige kalfkoe, die dik in het vleesch en den tijd der bevalling nabij zijnde, met een vollen opgezetten uijer prijkt.

Hij heeft Mei gehouden: d. i. *hij heeft het vee van de stal in de weide gedaan*; maar men zegt dit ook, wanneer iemands knecht of meid, wier huur met *Mei* verstreken is, vertrokken is.

Zij moet op het achterstuk (van de *weide*), geldt eene bejaarde vrijster, voor welke de kans om een' knappen vrijer te bekomen, is verloopen. Zoo ook van iemand, *die te vergeefs op bevordering hopende, allengs vergeten wordt.*

Vroeg in de weide / vroeg vet. Naarmate het ter vetweiding bestemde vee, bij gunstig voorjaarsweder vroeg in de weide kan worden gedaan, mag men ook billijk verwachten, dat het spoediger slagtbaar zal wezen. Sommige landlieden bezigen dit spreekwoord ook wel, om hunne dwaasheid in het ontijdig en te vroeg van de stal nemen van hun vee, daardoor te vergoelijken. Vandaar zegt men ook van iemand, die iets ontijdigs verrigt, of iets zonder voorzorg waagt, al boertende: **Hij zal gaauw vet zijn.**

Daar is een vreemde eend in de bijt: Als de eendvogels des winters in de bijt zwemmen, worden zij wel eens door anderen van hun geslacht bezocht; doch deze vinden zich veelal afgeweerd en verjaagd, of zoo zij al worden geduld, dan toch altijd valsch aangezien. Zoo gaat het ook onder de menschen niet zelden. Men wantrouwt ligt dengenen, dien men niet kent, als hij in eenig gezelschap verschijnt, en van daar dit spreekwoord.

> Elke onregtvaardigheid echter jegens onbekenden, is strijdig met die hoogachting voor de menschelijke natuur, welke de grondslag van ware Christelijke menschenliefde is, en zij is te verfoeilijker naar mate vreemden doorgaans weerloozer en verlatener zijn.
>
> REINHARD.

Een kippende haan kan nog bestaan / maar een liggende hond / waait geen brood in den mond: *die er maar op uit gaat en zoekt, vindt meestal nog wat; maar de luiaard, die de handen werkeloos laat hangen, niets.*

Luiheid en *armoede* zijn onafscheidelijke gezellin-

nen. Eerst vertoont zich de armoede en boezemt nog geen schrik in. Zij nadert, maar de zorgeloosheid behoudt de overhand, zij doet zich op van nabij, maar men hoopt dat er wonderen gebeuren zullen; men legt zich even gerust te slapen, als of de overvloed uit den hemel zou regenen en men ontwaakt voor honger en gebrek.

VAN DER PALM.

Hij houdt er den kop voor, zegt: *hij drijft door en laat zich door niets afschrikken*, even als een stijfkoppig rund of liever booze stier.

Het is enter onder de twenter: *alles door elkander, een boel in 't wilde*. De oorsprong ligt in het volgende. In sommige provinciën noemt men het eenjarige rund, *enter* en het tweejarige *twenter*. Zoo nu deze van verschillenden ouderdom, tegen de bedoeling des eigenaars aan, door elkander geraken, op een kamp, waar de stier den vrijen toegang heeft, dan worden ook de *enters* door denzelven besprongen, en de boel is in 't wilde.

Dat heeft niet veel om de hakken, zegt men als *iets weinig beteekent, of weinig voordeel aanbrengt*, ontleend aan de bijën, als zij weinig stuifmeel in de groefjes aan de achterste pooten, aanbrengen en men van dezelve zegt: zij zijn slecht beladen, zij hebben weinig om de hakken.

Als de zon onder is, zijn er vele beesten in de schaduw. De dieren kennen toch de middelen niet, waardoor de mensch zich aan de duisternis onttrekt, en *zoo ook doet onkunde ons dikwijls in de keuze der beste middelen dwalen.*

Zij is zelfs wel aan een stuurman gelijk, die alle zeilen bijhaalt, om het op een klip te zetten.

BRITSCHE GEDACHTEN.

Een kuijaar een kruijaar/ en een buljaar een smuljaar. Dit spreekwoord grondt zich op de veronderstelling of liever dwaling, dat als de koeijen in het voorjaar veel kuijen of *vaarskalven* werpen, dit een voorteeken zoude zijn van een ongunstig jaar, terwijl het daarentegen een voordeelig jaar zou voorspellen, als men meestal *bul* of stierkalveren teelt.

De zeug is met den tap gaan loopen/ zegt men van een *dronkaard die de kroeg heeft moeten verlaten*.

Mogt men dit nimmer van iemand kunnen zeggen; want *dronkenschap* verzwakt den geest, — ondermijnt het ligchaam, — is een dief voor de beurs, en een duivel voor de ziel.

V. E.

Werktuigen.

Hark.

De *hark* is een zeker getand gereedschap voor den tuin of ook voor het hooi en het land, fig. zegt men: Zoo stijf als een hark/ en van daar: Hij is een stijve hark: *een stroef, stijf mensch*.

Men moet zien hoe de hark (ook wel *vork*) aan den steel zit: *men moet op den toestand eener zaak behoorlijk acht geven*, zoo als de hooijers bij het nagaan of hunne harken die zij gebruiken moeten, los of vast aan den steel zijn, om in hun werk niet belemmerd te worden.

Wij zijn maar al te veel gewoon de zaken slechts

oppervlakkig te bezien en haar gewigt ligter te achten, naar mate wij die gemeenzaam zien gebeuren. Hierdoor hield men wel eens het snoodste bedrog voor deugdelijke staatkunde en de eerlooste onregtvaardigheid voor wijs beleid.

VAN ALPHEN.

HEK.

Doorgaans komt men over een *dam* in de weide, en dezelve wordt door een *hek* afgesloten. Verzuimt men dit, dan loopt het vee er uit, en vandaar zegt men: Het hek is van den dam, voor: *er is geen toezigt.*

Hij laat of hangt het hek aan den ouden dam: *hij maakt geene verandering in de zaak, of hij brengt ze weer zoo als zij te voren was.*

De hekken zijn verhangen: *de zaken zijn veranderd.*

Het zijn de hekslniters, zegt men van *het laatste paar bij eene begrafenis.*

KAR.

Men wordt eer door een mestkar omver gereden dan door een ordentelijk rijtuig, zegt men in het gemeene leven, *bij het ondergaan van beleedigingen, door iemand van geen fatsoen of karakter.*

Er is niet veel op de kar te laden: *er is weinig geld bij dat huwelijk te verwachten.*

De kar is aan zijn aars niet gebonden: *de zaak hangt niet van hem af*, of *hij moet het werk niet doen*, met zinspeling op een paard, dat voor een kar gespannen is en die moet voorttrekken.

Zijn karretje gaat op een zandweg: (die in tegen-

overstelling van een *kleiweg*, doorgaans bereden kan worden) *het gaat hem wel. Hij heeft voorspoed.*

KLOET.

Daar is klei aan de kloet De *kloet* is de tweetand aan het voorste gedeelte van een schippers boom. Steekt hij den laatsten diep in een kleigrond, dan blijft er van aan de *kloet* kleven, en dit wordt op het land en bij de vaart spreekw. toegepast, op een kwaad gerucht, dat meer of min *waar* bevonden is.

MOLEN.

Dat is water (ook wel *koren*) op zijn molen: *dat loopt in zijn voordeel uit.*

Daar is wat in den molen: *iets gaande — men brouwt wat in het geheim.*

Hij wijst het koren van zijn molen: *hij is zelf de oorzaak dat hij niets verdient.*

Hij heeft een slag van den molen weg: *hij is niet wel bij zijn zinnen.* In dien zin zegt men ook dat iemand: Met molentjes loopt, vooral wanneer hij half dronken is.

De molen is door den bang: *alles loopt in het wilde*, ook wel: *hij is geen meester van zijne driften.*

Het gebeurde meermalen, dat men, schoon het regt aan zijne zijde hebbende, zich met zulk een drift van hartstogten verdedigde, dat men de waarheid bezwalkte en de goede zaak, welke men voorstond, den vijand ten prooi gaf, die dan al spoedig de hoofdzaak liet varen en stof tot beschuldiging vond welke hij te voren niet had.

BONNET.

Daar is van nacht meer van den molen in het woud omgegaan. Dit omgaan is eene aardige zinspeling op de beweging der molenwieken, en de zin van het spreekwoord is: *daar is meer gebeurd dan men denken zou.*

Die eerst komt / die eerst maalt: *die er het eerste bij is, wordt het spoedigste bediend.*

Men moet den wind niet door de (*molen*) hekken laten waaijen: *men moet geen tijd verzuimen, geene gunstige gelegenheid ongebruikt voorbij laten gaan*, ontleend aan een' onhandigen of luijen molenaar, die verzuimt de zeilen voor de *hekken der molenwieken* te leggen en zoo doende den wind, die het geheel in beweging moet brengen, door de hekken laat ontsnappen.

Om eene mudde koren die hij te malen heeft / wil hij een gansche molen oprigten: *om een kleinigheid die hij beoogt wil hij al te veel omslag maken.*

Wel vrient! waerom dit groot beslagh?
Waerom toch brengt ghij voor den dagh
Dit nieu, dit hart, dit eijcken hout?
Het schijnt dat ghij een meulen bout;
Een meul', eijlaas! wat gaet u aan?
Voorwaer het is te veel bestaen:
Want nae dat ick dit stuck bemerck,
Soo gaet ghij wonder vreemt te werck;
Want siet ghij hebt soo slappen sack
Als of 'er niet veel in en stack;
En 't graen dat u te malen staet
Dat gingh wel in een kleijne maet;
Des schoon ghij maeckt het al tot meel,
Een queeren waer u noch te veel.
  Ghij daerom, soo ghij mij gelooft,
Bedenck u, vrient! en rust uw hooft;
Of gaet ghij voort, gewis ghij dwaelt;

Want als dit koren is gemaelt,
(Dat weijnigh tijts behoeven sal,)
Soo naeckt u niet dan ongeval;
Want of uw meul' zal stille staen,
Of wel sij moet ter huure gaen,
En wat het zij, 't is beijde quaet,
Des laet het stuck gelijck het staet;
Want veel beslagh en weijnigh graen
En kan met reden niet bestaen.

CATS.

Dit zullen wij God en den molenaar laten scheiden, die scheiden zoo veel. De molenaar scheidt, verdeelt, verbrijzelt, elken graankorrel. Ook de hoeveelheid der granen van den eenen en den anderen, die bij hem laten malen, en men gebruikt derhalve dit spreekwoord in *twijfelachtige* gevallen, die men beslissen *kan* noch *wil*.

Maak maar geen molentjes: *zoek maar geen uitvlugten of wegen.*

PLOEG.

Hij gaat lustig aan den ploeg: *hij begeeft zich met lust aan den arbeid.*

Men moet de handen maar aan den ploeg slaan: *de zaak maar ondernemen.*

Dat is mijn wagen en mijn ploeg: *mijn middel van bestaan.*

Wie door den ploeg rijk wil worden, moet dien zelve aanvatten of voortdrijven: *wie iets wezenlijks in de Maatschappij wil zijn, moet het door eigen arbeid en vlijt verkrijgen.*

Onze Voorouders waren gewoon zich zoo veel

werks op de schouderen te laden, dat er weinig tijds overbleef, om aan spel en gastmalen op te offeren; en behoeft men te vragen, of zij daardoor iets voortreffelijks hebben verkregen en te weeg gebragt? Men zie slechts het gebouw van glorie, niet slechts in den handel met deszelfs schatten, maar ook in staatkunde, in geleerdheid en wetenschappen door hen gesticht, zoo dat onze kleine, moerassige plek gronds het eerste land van Europa heeft mogen geheeten worden! Konden wij deze dagen, niet slechts in het geheugen terug roepen, maar ook andermaal tot wezenlijkheid brengen!

OCKERSE.

Sluis.

Het togt als een sluis, met zinspeling op de trekking er van: *het togt zeer sterk.*

De sluizen zijn getrokken: *de zaak is begonnen, en moet haren gang hebben.*

Spade.

Hij steekt de spade in den dijk. Zie *dijker.*

Hij is gewend aan spade en ploeg: *aan ruwen zwaren arbeid.*

Vork.

Hij neemt te veel hooi op zijn vork. Zie *hooi.*

Wagen.

Hij spant de paarden achter den wagen: *hij legt de zaak verkeerd aan.*

Het is als een vijfde rad aan den wagen, *geheel overtollig.*

ZEISSEN.

Hij slaat zijn zeissen in een andermans koren: *hij matigt zich eens anderen voordeel aan*, of ook wel: *hij dringt zich in eens anderen werkzaamheid in.*

Arbeid.

BOUWEN (*Land*).

'T Is in den bouw daarmede / d. i. *druk werk*, zoo als de landlieden in den bouwtijd, dien zij niet verzuimen mogen.

De nutte Landbouw, 't kind der vlijt
Ontweldigt moedig aan den tijd
Het gras, en legt het op voor nadrende saizoenen
. . . .
. . . .
. . . .
De wagens worden blij gelaên,
Zij rijden rinklend af en aan,
En schudden in 't verschiet als wankelende bergen.
. . . .
. . . .
. . . .
Ja, nijvre Vaderlandsche vlijt,
Ontziet geen zweet, verzuimt geen tijd;
Maar oogst zich wintervreugd in schoone zomerdagen.

P. MOENS.

Hij bouwt achteruit: *zijne zaken gaan terug.*

DELVEN.

Die een kuil voor een ander delft valt er zelve ligt in. Zie *kuil.*

DORSCHEN.

Hij dorscht haai: (ook wel *kaf*) *hij doet vergeefsche moeite.*

EGGEN.

Men kan met hem eggen noch ploegen / is eene gemeenzame spreekwijze, beteekenende *dat men met iemand niets uitrigten kan.*

HOOIJEN.

Het is geen hooitijd: *gij behoeft u zoo niet te haasten, als in het drukste van den hooibouw*, dan toch moet er veel in het afgemaaide gras gearbeid worden, opdat het in den korst mogelijken tijd, behoorlijk gedroogd en ingezameld kunne worden.

Hij hooit ez mede / zegt men *wanneer iemand iets schandelijk goedkoop weggeeft.*

Hij gaat uit hooijen: *uit werken.*

Het is hooijen en wederhooijen: *het is drukte zonder voordeel en gewin — dubbel werk.* Ontleend van den *hooibouw.* Wanneer men toch bij de inzameling van het hooi, vooral op kleigronden te veel spoed maakt, geraakt al ligt het opgeslagen hooi aan het broeijen, waardoor men dan dikwijls genoodzaakt is het andermaal geheel om te werken.

Veel zon / goed hooijen / zegt de landman, als dit weldadig licht helder schijnt, om zijn volk tot den hooibouw aan te moedigen, en ook wij zeggen het ter opwekking om *van eene gunstige gelegenheid een goed gebruik te maken.*

MAAIJEN.

Wat iemand zaait, zal hij maaijen: *elke daad heeft zijne eigendommelijke gevolgen.*

Wie slechts zijne zinnelijke lusten zoekt te bevredigen, zal daarvan verderf inoogsten, maar wie naar waarheid en deugd streeft, ontvangt daarvoor niet minder dan de eeuwige gelukzaligheid tot zijne belooning.

ZOLLIKOFER.

Hij maait de stoppels: *hij komt met zijn werk te laat.*
Men spreekt ook van met de voeten maaijen, als men *die krom naar buiten zet.*
Hij heeft zoo veel als hij pikken en maaijen kan: *hij heeft voor het tegenwoordige en toekomende genoeg.*

MALEN.

Het maalt mij in het hoofd: *het komt mij gedurig weer in den zin.*
Die eerst komt, die eerst maalt. Zie *molen.*
Hij geraakt aan het malen: *hij begint te mijmeren.*
Hij komt in de maling: *hij geraakt aan het dwalen*, ook: *hij wordt door het gemeene volk omsingeld, voortgestuwd.*

Wie dit ondervonden, zeker de gebroeders DE WITT, ten jare 1672, en dat, op zulk eene ontroerende wijze, als WAGENAAR met zijn fiksche pen heeft gemaald, opdat wij Nederlanders, dit nog na zoo langen tijd, zouden verfoeijen en betreuren.

* *

MELKEN.

Men moet de koe wel melken, maar de spenen niet aftrekken: *men moet zich wel van de gelegenheid bedienen; maar dezelve nooit onbescheiden misbruiken.*

MESTEN.

De beste mest is des heeren oog, is een spreekw. dat van den Godsdienstigen zin onzer voorouders getuigt, die daardoor te kennen gaven *de noodzakelijkheid van den Goddelijken zegen op den akkerbouw.*

De Goddelijke hand
Maakt de opgeploegde voren dronken
Tot uit de weeke kluit
Daar 't dropplend nat is ingezonken
Gezegond voedsel spruit.
PSALMBERIJMING.

Die mist, mist niet, maar die niet mist, die mist. In sommige streken van ons Vaderland noemt men de *mest*, *mist* of *mis* vandaar dit spreekw., hetwelk niet anders wil zeggen als: *die zijn land bemest, geniet er de vruchten van; maar die het niet bemest, mist dezelve.* Gelijksoortig is een veel grover, niet minder in gebruik: Wie zijn land niet bestr..t, wordt er van bestr..ten. De zin is dezelfde.

OOGSTEN.

Is eigenlijk het jaarlijks inzamelen van veldvruchten; maar wordt ook fig. van andere zaken, b. v. *moeite*, *verdriet* of *blijdschap* gebruikt.

PLOEGEN.

Hij ploegt op rotsen: *hij doet vruchteloozen arbeid.*

Hij ploegt met eens anders kalf: *hij maakt van eens anderen woord of werk, als ware het zijn eigen, gebruik.* Ontleend aan Rigt. XIV vs. 18.

Het geheele onderhoud van SIMSON met zijne gasten op de bruiloft wordt, daar dichterlijk voorgesteld.

SIMSON. Ik wil met u thans raadsels spreken; raadt dezelve!

De Gasten. Zeg dan uw raadsel! Wij hooren aan.

SIMSON. Van den eter kwam spijs,
Van den sterken en wreeden zoetigheid.

De Gasten. Zoeter is niets dan honig,
Sterker is niets dan den leeuw.

SIMSON. Hadt gij niet geploegd met mijn kalf. Gij zoudt niet opgelost hebben mijn raadsel.

HERDER.

Het *kalf* is SIMSON's bruid. De Oosterlingen vergelijken dikwijls hunne vrouwen bij *koeijen* en *kalven.*

D'ARVIEUX.

PLUKKEN.

Hij plukt de vruchten van zijnen arbeid: *hij geniet de voordeelen daarvan.*

Wat wordt hij geplukt / zegt men van iemand, *dien men veel geld en goed afhaalt.*

Die aan den hooiberg staat plukt: *die de naaste gelegenheid heeft bedient er zich van.* Zoo zegt men ook: Die in 't riet zit maakt pijpjes.

Hij plukt bloemen: *hij zorgt voor zijn genot.*

Hij plukt vruchten op den Helikon: *hij beoefent de dichtkunst met vrucht.*

De *Helikon*, dat aan de Zanggodinnen toegewijde gebergte, leverde de heerlijkste planten en vruchten op zoo gezond, dat, naar men meende, zelfs de slangen na derzelver genot, haar gif verloren.

N.

Poten.

Dit woord is hetzelfde met *planten*, maar wordt ook spreekw. gebruikt b. v. van visschen in een vijver te poten, voor: *dezelve daarin te zetten.*

Spinnen.

Men kan van dat vlas geen goed garen spinnen. Zie *vlas.*

Hij zal er geen zijde van spinnen: *geen winst mede doen, geen voordeel van hebben.*

Scheren. (Schaap)

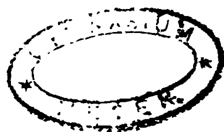
't Ging er op een schaapscheren: *men was er op uit om er van te trekken.*

De knechts scheren de schapen en de meesters de varkens, zegt men van zulke die hunne zaken aan minderen toebetrouwen, zonder er zich verder mede te bemoeijen, en de meeste voordeelen daardoor derven.

Hij scheert de schapen, al naar dat zij wol hebben: *hij laat zich voor gedane diensten of anderzins betalen, al naar de gegoedheid van de kalanten.*

Weiden.

Kosters koe weidt op het kerkhof. Omtrent dit

spreekwoord teekende ik vroeger aan, dat het de spitsvindigheid afbeeldt, waarmede *zij die in het bezit van ambten zijn, niets verzuimen, om wat maar voordeel aanbrengen kan, te genieten*. Het is eigenaardig, omdat in het woord *kerkhof*, ook eene vette weide ligt opgesloten, — omdat bij een koster geene koeijen behooren; maar hij dit middel te baat neemt om niets te laten verloren gaan, — en eindelijk, omdat hetgeen er door geleerd wordt, vrij algemeen waar is. (zie *spreekw. enz. uit het Dierenrijk* bladz. 53.) TUINMAN voegt er bij: Alle officiën zijn smerig/ zeide 's kosters vrouw/ toen zij een eindje kaars uit de kerk kreeg.

Hij laat zijne oogen weiden: *hij beschouwt iets van alle zijden met aandacht*.

WIEDEN.

Elk heeft in zijn eigen tuin genoeg te wieden: *met zijne eigene zaken* (bijzonder *huishouding* en *opvoeding van kinderen*) *of ook wel met zijn eigen hart genoeg te stellen*.

'sMenschen hart is gelijk aan een hof. Het onkruid of de zaden der boosheid liggen daarin. Met den tijd spruiten zij uit en vertoonen zich. Die wijs is en zijn waar geluk bemint, slaat aanstonds de hand aan het wieden, — aan het uitrukken van die bedorvene dingen. Hieraan vindt hij genoeg te doen, want het eene is niet uitgeroeid, of het andere komt weer boven. Het is derhalve onnoodig in eens anderen hart te gaan wieden, zoo lang men in het zijne genoeg te doen vindt.

MARTINET.

Zaaijen.

Hij zaait niet veel goeds: *hij verspreidt geene goede begrippen of gezindheden onder zijne medemenschen.*

Hij zaait twist; is eene nadere bepaling hiervan.

Het is er dun gezaaid, als het ware schaarsch gestrooid, zegt men van iemand, *die weinig weet.*

Die met tranen zaaijen, zullen met gejuich maaijen. Dit is eene fraaije Bijbelsche spreuk, Ps. CXXV: 5, waar op dan tot nadere verklaring volgt: *die het zaad draagt, dat men zaaijen zal, gaat al gaande en weenende, maar voorzeker zal hij met gejuich wederkomen, dragende zijne schoven.*

Deze spreuk nu wordt onder ons in het gewone leven spreekw. gebruikt om aan te duiden: *wat onder kommervolle uitzigten wordt aangevangen, ziet men niet zelden met eene verblijdende uitkomst bekroond.*

Toen Luther, Zwingli, Kalvijn en anderen hunne moedige en ijverige pogingen aanwendden, om den zoo diep vervallenen staat der Christelijke kerk in leer en in zeden te hervormen, wat al smaad, wat al vervolging, wat al vijandelijke tegenwerking moesten zij zich laten welgevallen! Maar hoe heerlijk was ook de gezegende uitslag hunner pogingen, van welke wij nog de vruchten plukken tot op dezen dag. *Met tranen zaaiden zij, zij maaiden met gejuich.* — Toen onze vaderen, niet meer geregeerd, maar onderdrukt, en in hunne heiligste regten verkort, het juk van Spanje van hunne halzen wierpen, wat al bloed en tranen heeft dit toen gekost! en echter door moed en standvastigheid, verkregen zij wat zij be-

doelden. *Met tranen zaaiden zij, zij maaiden met gejuich.* —

E. KIST.

Vruchten.

Aar en Druif.

De aar in de schoof,
De druif in het loof.

CATS.

Gelijktijdige voortbrengsels derhalve in het groeijende rijk, die *voedsel en vreugde beloven.*

Appel.

Het is een appeltje voor den dorst: *iets dat bijzonder lekker smaakt of bevalt.*

Een rotte appel in de mande,
Maakt het gave fruit tot schande.

Eene spreekw. waarschuwing tegen kwaad gezelschap, dat *zoo ligt doolen doet.*

Het is een schip met zure appelen, zegt men wel van eene *ferme regenbui.*

Men moet door een zuren appel bijten: *zich de moeijelijkheden der zaak getroosten, en er maar doorheen zien te komen.*

De appel (ook wel de *vrucht*) valt niet ver van den stam: *kinderen aarden gemeenlijk naar hunne ouders;* ook wel: *oorzaak en gewrocht liggen vaak digt bij elkander;* maar hoe dan ook:

Niets was in 't groot heelal ooit doelloos of verloren,
God heeft aan elke daad haar wis gevolg beschoren.

C FEITH.

Hij is er geacht als een rotte appel bij een fruitvrouw. Zie het gelijksoortige spreekwoord op *kool.*

Het is een gezigt als een appeltje: *een mooi rond, kleurig gelaat*, ja een kleur als bellefleur/ wordt hiermede tot het zelfde oogmerk bijgebragt.

'*t* Is beter een appel gegeven dan gegeten: *beter te kunnen en willen geven dan te moeten ontvangen.*

Hij zal wel appelen voor zijn geld kiezen. Dit wordt ook van *eijeren* gezegd. Men zie ter verklaring er van de spreekw. aan het *dierenrijk* ontleend, bladz. 18.

'*t* Zijn zooveel appels als peren: *'t een is naar het ander.* Denkelijk om de bijna gelijke waarde van beide genoemde vruchten. Zoo geeft men ook lap om leer/ lood om oud ijzer.

Die met appels vrijt/ wordt met klokhuizen betaald/ (beloond): *zulke kleine geschenken brengen doorgaans weinig voordeel aan, maar worden wel eens met spot vergolden.*

'*t* Appelmannetje komt om zijn geld. Wat dit zeggen wil, schrijft TUINMAN vrij aardig, leeren de onmatige fruitsnoepers het best door de ondervinding.

BLOEM.

Hij plukt bloemen. Zie *plukken.*

Bloemen zijn geen vruchten: *belooven is geen geven.*

Op schoone bloemen is niet te roemen,
Op schoone vrouwen is niet te bouwen:
Want belder eer, is wonder teer.

MERGH VAN SPREEKWOORDEN 1660.

Hij houdt eene bloemlezing: *hij doet mededeeling*

van den voornaamsten inhoud of van de merkwaardigste bijzonderheden uit een werk.

Daar groeijen of wassen kerkhofs bloempjes op zijn hoofd/ wordt van den grijsaard gezegd, *die nabij het graf is.*

Gelijk het buigzaam was zich telkens laat verkneden
En altoos lenig nooit in éénen vorm verstijft,
Maar duizendmaal vervormd, nogthans hetzelfde blijft,
Zoo blijft ook onze ziel, die altoos voort zal duren,
Dezelfde, doch verhuist in allerlei figuren.

OVIDIUS.

Boom.

Tusschen den boom en de schors moet men geene vingers zetten: *men mag in huiselijke zaken tusschen man en vrouw niet komen.*

Eer de boom groot is/ is de planter dood/ wordt gebruikt van iemand, *die een belangrijke zaak te laat aanvangt*, of ook wel om aan te duiden: *men slooft zich dikwijls voor anderen af, zonder zelf genot van zijnen arbeid te hebben.*

Een boom valt niet bij den eersten slag/ en derhalve moet men niet meenen, dat men altijd alles op eens naar zijn zin zal krijgen. *De aanhouder wint.*

Zoo als de boom valt/ blijft hij liggen: *zoo als de mensch sterft is zijn lot beslist.*

Een Goddelijke glans
Om 't hoofd des braven mans!
Wie dien bezit, beschouwt in 't helderst licht
Het somber rijk der dooden,
De straffen, daar bereid voor Godvergeten snooden
Om misdaên ———————— hier verrigt,
Hij ziet hen daar verbleeken
Voor 't ijzren vonnis, dat onkreukbre regters spreken,
Een vonnis, nooit door bede of traan verligt.

PINDARUS.

Wanneer een boom ter aarde zijgt, maakt ieder dat hij takken krijgt: *bij den dood doet ieder erfgenaam zijn best om het zijne van de nalatenschap des overledenen te bekomen*, of ook wel: *als iemand in de laagte is, wordt hij al ligt overheerd.*

Gesellen! let 'er op, waer bomen nedervallen;
Daer is terstont het volck genegen om te mallen,
Een ijder tijt 'er aen, als tot een vollen roof:
Een grijpt 'er naer de vrucht, een ander naer het loof,
Een derde klimt 'er in, en set sich in de tacken,
En wil se met gewelt tot enckel mutsert hacken;
De vierde grijpt de bijl, en klooft de gantsche stam,
En maeckt de wortels selfs tot voetsel van de vlam:
Een van den jongen hoop, geprickelt van de minne,
Komt swieren uijt het dorp, met Cloris, zijn vriendinne,
Die grijpt het fijnste rijs, en vlecht een groene krans,
En set se 't meijsjen op, en leijt se naar den dans;
In 't korte, gansch het dorp dat soeckt 'er iets te plucken,
Dat haelt 'er zijn gerief, en al met groote stucken:
De boomen onder dies die steiji en hooge staen
Daer komt geen dertel kint, geen stoute lecker aen.
Vraeght niet wat dit beduijt, het zijn bekende dingen,
Het laeghste van den tuijn dat wil men overspringen:
De hont die onder leijt dien bijt het gansche rot,
En wien het qualick gaet en is maer enckel spot.

CATS.

Hij teert van den hoogen boom af, kan hier niet in aanmerking komen, zoo men gelijk wij vroeger gisten, aan *bodem* denken moet. In allen gevalle zal het wel beteekenen: *hij verteert zijn goed, zonder op de vermindering zijner bezitting te letten.*

Goede boomen, goede vruchten: *is de oorzaak goed, dan zullen het de gevolgen ook wel zijn.*

Hooge boomen vangen veel wind. » Al wat laag en smal is, (schreef ik vroeger bij een gelijksoortig

spreekwoord) gevoelt weinig winds, maar tegen hetgeen hoog en wijd uitgebreid is, druischt zeer veel winds aan." Wanneer men derhalve zegt: Hooge boomen vangen veel wind, bedoelt men daarmede: *groote aanzienlijke personen staan het meeste aan haat en laster bloot*, of ook wel: *wie zich boven zijn' staat verheft, heeft veel noodig om zich staande te houden.*

Wanneer men een nedrig, of, gelijk men zegt, een vergeeten Burger in de Waereld is, laag en bedekt voor veele anderen, heeft men weinig aanstoots te lijden: maar als men in eene hooge bediening praalt, als men veel luister in de Waereld vertoont, dan gaat het, gelijk het den *hoogen Boomen* gaat, men *vangt veel wind.* Op een zoodanigen zijn aller oogen geslaagen: elk doet den mond van hem open: ieder beoordeelt deszelfs daaden: en de nijd zet veelen op, om tegen hem met geweld aan te druisschen. — Wat wilt gij in de Waereld zijn? Waar begeert gij geplaatst te worden, onder de vergeeten Burgers, of onder de Aanzienlijksten? Gij zult, denk ik, antwoorden: waar God mij plaatzen wil: want dat zal het best weezen. Dit is goed. Onder de vergeeten Burgers kan men veel rust genieten: onder de Aanzienlijksten veel nuts doen aan anderen, doch wèl doende, zal men het gedruisch der nijdigen zich kunnen getroosten.

MARTINET.

Het zijn karels als boomen: *lange manschappen.*

Hij zucht boomen uit de aarde, zoo spreekt men boertend van iemand, *die om een beuzeling diepe zuchten laat hooren.* Het staat dus gelijk met: Hij schreit tranen met tuiten.

Dikwerf vertoont zich eene beweging der ziel door

onaangename merkteekenen, terwijl er echter mogelijk inwendig datgene niet is, wat er van buiten schijnt te zijn. Mogelijk voedt het hart zich met een gemengden hartstogt en vertoont alleen van buiten het onaangenaame gedeelte om het aangename voor zich zelven te behouden. Mogelijk vindt het gemoed zijne rekening bij een lijden, waarmede het zich zoo gemeenzaam gemaakt heeft, dat het daardoor onvatbaar is voor aangenamer gewaarwordingen.

RIEDEL.

Oude boomen laten zich niet verplanten/ omdat zij namelijk dan meestal sterven — en dit wordt derhalve op bejaarde lieden toegepast, wiens verandering van woonplaats of stand soms doodelijk is.

BOON.

Het is maar een boon in een brouwketel: *het brengt al zeer weinig tot de zaak toe.*

Hij gaf hem een looden of Huzaren boon: (een kogel) *hij schoot hem dood.*

Hij is in de boonen. Hier over schreef ik vroeger: »Wij kennen de wel aangename, maar sterke reuk der paardenboonen, zoo dat het zelfs zeer gevaarlijk is, zich in derzelver nabijheid, tijdens haren bloei te slapen te leggen. Wie er zich dan lang in ophoudt, geraakt bedwelmd, en vandaar dat: Hij is in de boonen/ op iemand, *die in de war is* wordt toegepast:"

Hij is er uitgeboond/ ziet op de onder ons gebruikelijke verkiezing door het uithalen van een zwarte of witte boon uit een zak en zegt: *de keuze is niet op hem gevallen.*

Hij is met een blaas met boonen (kinderspel) te verjagen: *voor het geringste bevreesd.*

Zij mag wel uit een zak met boonen berekend worden, zegt men van *verre, vermeende bloedverwantschap.*

Honger maakt raauwe boonen zoet: *hij doet zelfs het anders onbruikbare smakelijk vinden.*

Hij heeft zijn boontjes daarop te weeken gelegd. Men weekt boonen tegen zekeren tijd om die dan te eten en van hier dat het spreekw. zegt: *hij heeft er zeker op gerekend, en vasten staat op gemaakt.*

Zijne boontjes weeken daar niet: *hij kan het daar niet lang houden.*

Als de boonen bloeijen, de zotten groeijen. Wij meenen, dat in dit spreekwoord, *groeijen* alleen om het rijm is gekozen, en men door hetzelve, daar bij het aankomen en vallen der bladeren de gekken het ergst zijn, heeft willen aanduiden, dat zij in den zomer op hun best zijn. Mogelijk kan het echter nog beter dan hierdoor verklaard worden.

Hij gelijkt de princesse of suikerboontjes; hij heeft zijn tijd gehad: *hij is niet meer die hij te voren was, maar verarmd.*

BOTER.

Daar is een haar in de boter, gebruikt men van iets, 't welk *eene anders goede zaak onaangenaam afzigtelijk maakt*, zoo als een haar de boter.

Boter bij den visch, *betaling bij de aflevering.*

Het is boter aan de galg gesmeerd: *vergeefsche arbeid.* Men leze over den oorsprong hiervan 't geen ik vroeger in het midden bragt. Zie nieuwe proe-

ven achter de spreekw. *aan het Dierenrijk* ontleend bladz. 9.

Hij vraagt er niet na wat de boter kost: *hij gaat verkwistend te werk.*

Veel vlaggen, luttel boter: *veel opschik en weinig geld.* Verg. *Spreekw. aan de Scheepvaart* ontleend. bladz. 146.

> Beoordeel niet het kleed; maar let op iemands daân,
> Want de ondeugd trekt wel eens de rijkste kleedren aan.
>
> FEDDERSEN.

Het is botertje tot den boom (*bodem*) toe, zegt men van *overdrevene of onverwachte vriendelijkheid.*

> Vriendelijkheid is dan, wanneer zij opregt is, een zachte balsemgeur, doch niet wel gemeend vaak een doodelijk vergif.
>
> TISSEL.

Hij is met zijn neus in de boter gevallen: *gelukkig geweest.* (Dit wordt vooral van een voordeelig huwelijk gebruikt.)

Het wil niet boteren: *niet gelukken. De zaak wil zich niet goed schikken*, even als onder het karnen, de boterstof zich niet behoorlijk wil afscheiden.

Men kan niet boteren voor de melk geronnen is: *men moet in alles zijn tijd afwachten.*

Braam.

Het is beter een braam dan een bies. Noordbrabandsch spreekw. Aan de eerste blijft nog iets, aan de laatste niets hangen. Een *braam* noemt men een *naarstige*, *driftige*, een *bies*, eene *slaperige*, *goede* vrouw.

DRUIF.

De druiven zijn zuur, ontleend aan de overbekende fabel van de vos, wordt van hem gebezigd die *iets veracht, omdat hij het niet bekomen mag.*

GORT.

Zoo droog als gort, voor: *zeer droog.*

Het is een gorten-teller: *iemand die zeer kleingeestig in zijne onderzoekingen is*, even als iemand, die korrel voor korrel wilde natellen.

GRAS.

Hij is zoo groen als gras, of Het gras zit hem nog tusschen de tanden, zegt men van *een jong nog onbedreven mensch*, ook wel van de zoogenoemde *hannekemaaijers* en *anderen*, als zij onder ons werk komen zoeken.

Zou die vernederende taal betrekkelijk de zoogenoemde *groenen* ook ontleend zijn van den haat, die eertijds te *Rome* tusschen de twee factiën welke men ter onderscheiding *groenen* en *blaauwen* noemde, plaats vond?

J. A. DE C.

Hij maait hem het gras voor de voeten weg: *hij beneemt hem de geschikte gelegenheid tot iets.*

Hij grasduint in eens anders goed, als een haas in de koolbladen: *hij speelt mooi weer van hetgeen een ander toekomt*, zoo zegt men ook: Hij betaalt uit eens anders beurs. — Teert op een anders zweet. — Stookt goed vuur van eens anders turf.

Hij laat er gras over groeijen: *hij stelt het uit, ook wel: laat het ongemerkt voorbij gaan.*

Hij laat geen gras onder de voeten groeijen: *hij loopt snel — is vlug in zijne bezigheden — is naarstig of voortvarend.*

Dat is reeds lang met gras begroeid: *dat is al eene oude gewoonte geworden.*

Hij is op zijn laatste gras. De zin is: *zijne zaken zijn verloopen.* Hij heeft niet meer te verwachten, even als een rund, dat gedurende den zomer gedurig andere weide gehad heeft, en eindelijk tegen dat de staltijd ophanden is, op zijne laatste weide gaat.

Haver.

Als het stil is / is het goed haver zaaijen. Dit wordt wel in *re venerea* gebruikt, maar meer algemeen zegt het: *als niemand er op let, moet men zijn' gang maar gaan.*

Late haver komt ook op: *het wel gelukken van iets hangt niet altijd van den spoed af dien men maakt. Men kan somtijds zelfs door dralen tot zijn doel geraken.*

> De Romeinsche veldheer Fabius legerde zich steeds op hoogten, — vermeed zorgvuldig elken veldslag, gaf Hannibal gedurig werk, en stelde door deze wijze van oorlogen dien kloeken veldheer te leur, tot dat hij deszelfs afgematte leger overwon.
>
> MILLOT.

Men gebruikt het spreekw. ook wel van zulken *die zich langzaam ontwikkelen, doch wier aanleg goede hope geeft.*

Hij geeft de paarden lange haver: *zweepslagen.*

Het is studenten haver: *rozijnen en amandelen*, waarschijnlijk afkomstig van het gebruik dier vruchten bij het drinken op partijen.

Hij vertelt het van haver tot gort. *Gort* is de gepelde vrucht, dus de zin is: *hij deelt het hem van het begin tot het einde mede.*

Hazelnoot.

Zijn hart is zoo klein als een hazelnoot, zegt men van een *kleinmoedig* man. De vergelijking van het hart met de laatste, is wegens den vorm eigenaardig.

Hennep.

Hij heeft door een hennepen-venster gekeken, zegt men boertende van iemand *die opgehangen is of zich zelven verhangen heeft.*

Hooi.

Te hooi en te gras: *voortdurend zomer en winter, een geheel jaar.* Zoo zegt men van een boerenplaats met wei- en hooiland hij kan er te hooi en te gras eene koe per morgen houden, d. i. hij kan er zoo vele koeijen weiden en melken, als er morgentallen lands zijn, dewijl de landerijen voor dat getal jaarlijks het benoodigde hooi en gras kunnen opleveren. Te hooi en te gras, beteekent echter ook wel *nu en dan* of ook wel: *zelden.* Zoo zegt men van een' *stuursch mensch:* Hij lacht te hooi en te gras, ontleend aan beesten, die hooi of gras eten, om aan te duiden dat hij *zeldzaam lacht.*

De menschenkenner houdt den zoodanigen altijd in het oog. Hij *kan* braaf zijn, maar *stille wateren hebben diepe gronden.*

DE SPECTATOR.

Het is een naald in een voer hooi (zeker moeijelijk te vinden) zegt men van *een geringe kans* b. v. in de loterij.

Wat kaauwen zij hooi / zegt men van de boeren, als zij op oud Gregoriaansche wijze, langdradig zingen.

Tijdens de geschillen over het kerkgezang, werd den Voorzanger te *Vlaardingen* door de regering bevolen spoediger te zingen. Nu verkortte deze het gezang op het horologie, en daar hij b. v. *twaalf* minuten over één vers gezongen had, zong hij er nu *elf* over.

VAN IPEREN.

Ik zou hem een knapzak vol hooi toevertrouwen / had ik borg voor 't leer. Zie mijne opheldering van donkere spreekwoorden, in de *Nalezingen op die aan het Dierenrijk ontleend.* bladz. 5.

Het hooi op en de koe dood / zegt men, als een vroeger welgesteld man bij zijn overlijden niets te erven over laat. Het is *op* en *toe*.

Hij heeft er den hooi van: *hij wil er niet aan.* Maar van waar dit?

Hij neemt te veel hooi op zijn vork: *hij onderneemt te veel te gelijk.*

HOUT.

Alle hout is geen pijlhout (ook *timmerhout*): *allen zijn niet tot alles in staat.* Men gebruikt het ook betrekkelijk *andere zaken* dan *hout.*

Van dik hout zaagt men planken: *met hetgeen deugdelijk is kan men wat uitvoeren.*

KAAS.

Hij verkoopt kaas: *hij vijzelt de zaak hoog op*, zoo als op de markten bij het uitventen van kaas, meermalen geschiedt.

KAF.

Het is kaf gehorscht: *vruchtelooze arbeid, vergeefsch werk verrigt.*

KERS.

Met groote Heeren is kwaad kersen eten, zij werpen op 't laatst met de steenen, is een spreekwoordelijke waarschuwing om zich niet te gemeenzaam met zoogenoemde groote lieden aantestellen, dewijl dit noodlottig in de gevolgen kan zijn.

> Alle Grooten zijn wel groot in naam, maar niet altoos in verstand en in deugden. Men treft onbescheidene en hoogmoedige aan. Eert hunnen rang; maar gaat ook niet veel verder. Houdt van hen af op een zekeren afstand: mijdt eene te groote gemeenzaamheid met hen.
>
> MARTINET.

KNOL.

Hij heeft zich een knol laten wijs maken, zegt men: *wanneer iemand zich een leugen op den mouw heeft laten spelden*, en moet verklaard worden uit een ander spreekwoord: Hij verkoopt hem knollen voor

citroenen/ d. i. *hij bedriegt hem*, gelijk iemand, die iets van mindere waarde geeft, dan hetgeen waarvoor men bedongen heeft.

Wat zal men u koken/ knollen met zee spek? Dit schijnt oudtijds een woord aan de matroozen geweest te zijn, die zich de scheepskost niet lieten smaken, en eene bedreiging bevat te hebben van een nog veel minder, erger onthaal. Men zegt ook nog: Hij heeft het verknold/ voor: *verkorven*; maar van waar dit zijn oorsprong heeft, schijnt onbekend.

De knollen moeten geschud zijn/ indien ze gedijen zullen/ zoo zegt men bij het behakken dezer plant, terwijl dezelve bijna geheel van aarde ontbloot wordende aanvankelijk door den wind heen en weder geworpen wordt.

Die knollen zaaijen wil/ moet den ploeg aan den koren wagen binden. Daar, waar men het koren op stoppelland zaait, duidt men door dit spreekwoord aan, dat het vooral op zwaren grond raadzaam is dit werk zoo spoedig mogelijk, onmiddellijk na den graanoogst te verrigten.

Die op zijn tijd knollen wil eten/ moet St. Laurens niet vergeten. Voor alle zandstreken geldt de regel, om niet vóór St. Laurens te zaaijen; maar ook niet na half Augustus.

Of deze drie laatste spreekwoorden ook in overdragtelijken zin gebezigd worden, is ons onbekend.

KOOL.

Het is kool/ of Hij verkoopt kool: *het is malle praat, hij zoekt u door zotte vertelseltjes beet te nemen.*

Hij groeit als kool: *hij wordt spoedig groot.*

Hij plant kool. Betrekkelijk dit spreekwoord schreef ik reeds vroeger: Dit wordt gebruikt van iemand *die een eenzaam afgezonderd landleven leidt en zich meest met tuinieren onledig houdt.* *Kool* wordt dan voor alle *moesgroenten* genomen: TUINMAN meent, dat het ontleend zou zijn van Keizer DIOCLETIAAN, die, nadat hij het Rijksbewind had neergelegd, zich te *Salonica* in *Dalmatië* nederzette en zich slechts met het zaaijen en aankweeken van moeskruiden en tuingewassen bezig hield.

De sop is de kool niet waard: *de zaak verdient niet, dat men er zich zoo veel moeite en omslag voor getroost.*

Men zou hem uit de kool niet jagen, zegt men van een klein, naar het uiterlijk voorkomen, weinig beduidend mannetje; welligt aan het vertelseltje ontleend, dat de kinderen uit de kool komen, en dan beduidende, dat men zoo iemand nog wat in de kool zou laten om meer te groeijen. Men heeft ook wel gedacht aan een haasje, dat uit de kool gejaagd wordt om het te vangen, maar die moeite nog niet waardig is.

Zij hebben het spek weg eer nog de kool opgedischt is, zegt men van dezulken *die vroeg in de voorbaat zijn, om tot hun doel te geraken.*

Hij is er gezien als een rotte kool bij een groentwijf, derhalve, *in 't geheel niet gezien, ja veracht.*

KOREN.

Hij ligt als winterkoren te veld: *hij moet al zeer veel verduren*, even als het wintergraan door de wisselvalligheid en gestrengheid van het jaargetijde.

Zoo de gekken geen brood aten, het koren zou goedkoop zijn, is eene spreekwoordelijke satyre op de vele en velerlei dwaasheden der menschen.

Er is geen koren zonder kaf. Even zoo als men zegt: Geen goud zonder schuim: *niets is zoodanig, dat er niets op aan te merken valt. Er zijn altijd slechten onder de braven.*

Dit maakt den regtvaardigen gehard tot waakzaamheid en pligtbetoon. Het noodzaakt hem standvastig te zijn in het volvoeren van zijne taak, in booze tijden. Het stelt hem in de gelegenheid om te midden der hem omringende duisternis, als een licht te schijnen.

HUGO BLAIR.

Hij eet zijn korentje groen: hij is betrekkelijk zijne geldmiddelen zoo ten achteren, dat hij b. v. het gewas eer het nog tot rijpheid gekomen is, bezwaart, om te kunnen blijven leven.

MELK.

Het is een melkbuik, ook melkbaart, zegt men van *iemand die veel van melk houdt;* Een melkmuil, van *een' laffen jongen.*

MISPEL.

Het is zoo rot als een mispel, geldt *iets dat bedorven is*, zoo als de *mispel* moet zijn, wanneer hij gebruikt zal worden.

ONKRUID.

Onkruid vergaat niet, zegt men van *ingewortelde gebreken*, om aan te duiden, dat zij niet uit te roeijen zijn. Dikwijls echter wordt het spreekwoord boer-

tend op hem toegepast, die telkens door vrolijke scherts en puntige toespelingen, een gezelschap weet te vermaken.

PEER.

De peer is te vroeg van den boom gevallen: *de zaak heeft te vroeg haar beslag gekregen.*

Het is een gebraden peer: *een lekker hapje.* — *een aangenaam of voordeelig iets.*

Geef hem een muilpeer: *een klap voor den mond.*

De peren zijn nog niet rijp: *de zaak is nog niet in dien staat waarin zij moet zijn.* — *Het is nog te vroeg.* — *De regte tijd is er nog niet.*

Heeren peeren rotten niet. Omtrent dit spreekwoord zie men Nalezingen I. bl. 95.

Het zijn goede peeren als zij geplukt zijn: *goede zaken als zij verrigt zijn.*

Hoe smaakt je dat peertje? vraagt men bij een *fijne zet*, die aan iemand gegeven wordt.

PRUIM.

Zij zet haar mondje als of zij pruim moest zeggen/ beteekent, met zinspeling op de beweging van den mond, als men dit woord langzaam uitspreekt en de verlenging daardoor van het gelaat: *het is een preutsche zus*, gansch niet vriendelijk en aanvallig. Zoo spreekt men ook van een pruimmondje/ d. i. *een klein in één getrokken mondje*, dat veel naar een gedroogd pruimpje zweemt; maar

Preutsche zusjes, fijne kapjes,
Hoe genepen en hoe net,
Worden goelijk en aanminnig,
Als de liefde fuikjes zet.

J. S.

Het is een built, of ook wel een zure pruim, zegt men van *eene slechte of moeijelijke zaak.*

Room.

De room is van de melk: *het beste is van de zaak af, zij heeft thans veel minder te beduiden.* Het wordt ook wel van *personen*, in denzelfden zin gebezigd.

Roos.

Hij treedt op rozen: *geniet voorspoed.*

Daar is geen roos zonder doornen: *men smaakt hier geen onvermengd geluk.*

De tijd baart rozen: *verandering ten goede.*

Wie de roos wil plukken moet de doornen niet ontzien: *wie van iets voordeel of genoegen wil trekken, moet zich door de moeijelijkheden daaraan verbonden, niet laten afschrikken.*

Toen de beroemde LA LANDE op zijn vijftiende jaar, in eene openbare, luisterrijke zitting der Parijsche Akademie van wetenschappen, voor de eerstemaal eene Prijsverhandeling zag bekroonen, ontwaakte bij hem zulk eene hevige begeerte om de opmerkzaamheid dezer geleerden tot zich te trekken, dat hij het ernstig besluit nam, van niet eer te rusten, voor dat hij het zoo ver gebragt had. Hij getroostte zich de grootste inspanning en trotseerde alle bezwaren met zulk een' moed en ijver, dat hij na verloop van vijf jaren, als lid der genoemde Akademie onder hen zat.

BAUR.

Hij slaapt als een roos, zie over dit spreekwoord, de *Nalezingen* op de *spreekw. aan de Scheepvaart ontleend* bl. 61. en de *Inleiding* daartoe bl. 9.

Het is rozen voor de varkens gestrooid: *moeite aan nietswaardigen besteed.*

RIJS.

Jong rijs is te buigen, maar geene oude boomen, is eene spreekw. herinnering, *om met de opvoeding vroeg te beginnen.*

Want duid dit niet alleen op rauwe boomgewassen,
Het kan ook boven al op uwe kinders passen;
Hoort vaders van het huijs, de jeught, de teere jeught,
Dient van den eersten af gebogen tot de deught.
CATS.

STROO.

Dit woord wordt genomen voor een' weinig, bijna niets beduidende zaak, en men heeft een aantal spreekwoorden van die nietigheid ontleend, als: Hij zou over een stroo vallen. Hij legt hem niet een stroo in den weg. Dat is niet van stroo. Hij laat zich met een stroo binden, of ook wel: Hij is met een stroo te trekken, van iemand, *die zich al zeer gemakkelijk tot iets overhalen laat*, gebruikt. Daar er nu ook in het *stroo*, hoe gering ook, nog onderscheid is, zegt men: om een haverstroo, d. i. om het minste dat men bedenken kan. Evenwel wordt in één spreekwoord aan *stroo* ontleend, op deszelfs hard of taaiheid gedoeld, als men om iets *onuitvoerlijks* aan te duiden zegt: Men kan geen stroo aan stuk bijten.

Lang stroo en geen erwten, zegt men van iets, *dat veel vertooning maakt, maar weinig te beduiden heeft*, even als de erwten op vetten grond gezaaid, wel eens veel loof maken; maar weinig vruchten opleveren.

TAK.

Korte takken lange wijnoogst. Dit spreekwoord aan den wijnbouw ontleend, wijst ons op de noodzakelijkheid om door het besnoeijen van den wijnstok en het zuiveren van zijn los gewaai, het goede hout meer voedsel te doen erlangen, tot het voortbrengen van vele druiven, en leert ons, dat de tegenspoed van dit leven vaak dienen moet, om ons reiner van hart en heiliger van wandel te doen worden.

Deze aarde, een strijdperk vol verdriet en tegenspoed,
Is juist voor ons geschikt gelijk zij wezen moet,
Opdat ons hart, dat ligt aan 't uiterlijk blijft hangen,
Niet in de strikken der verleiding wordt gevangen.

VAN MERKEN.

TARWE.

Daar is onkruid onder de tarwe. Deze woorden uit Matth. XIII genomen, worden spreekwoordelijk overeenkomstig den oorspronkelijken zin onder ons gebruikt, om aan te duiden, dat in de Maatschappij *zich kwaden onder de goeden mengen.* Verg. bladz. 48 op *koren.*

TURF.

't Komt op een turf niet aan, als men in 't veen is: *bij overvloed is men niet karig op een weinigje.*

Zoo ging het ook voormaals in ons Vaderland buiten het veen, wanneer op St. MAARTEN (11 Novemb.) de arme kinderen met goed gevolg, twee aan twee met een korf aan de deuren der vermogenden rondgingen, onder het zingen van:

Sint Marten is zoo koud
Geef hem een turfken of hout

Om zich bij te warmen,
Met zijn blanke armen,
Hier woont een rijk man,
Die veel geven kan,
Veel kan hij geven,
Zalig zal hij leven,
Zalig zal hij sterven,
Den Hemel zal hij erven.

V. E.

Hij weet een turf (ook wel een zwavelstok) in drieën te kloven: *hij is hoogstzuinig.*

Uije.

Hij is zoo gek als een uije of als een malle uije: *hij stelt zich gekkelijk aan.* De oorsprong der vergelijking met een *uije* of *mallen uije*, is ons echter onbekend.

Vlas.

Het is een vlasbaard, iemand, *die een vlasachtigen, ligten baard heeft*, 't welk inzonderheid van den eersten baard eens jongelings wordt gezegd.

Van dat vlas is geen goed garen te spinnen: *van die zaak is niets te maken*, ook wel: *met dien jongen mensch zal men het niet ver brengen.*

Zuivel.

Geen zuivel op zuivel, zeiden onze matige voorouders, als zij niet wilden dat men tegelijk kaas en boter op zijn brood zou doen, omdat zij dit overdadig achtten. Dit ging wat ver; maar evenwel:

Eet en drinkt op dat gij leven moogt; maar leeft niet met het oogmerk om te eten en te drinken.

SENECA.

Luchtsgesteldheid.

Een drooge Maart is goud waard. Een natte Mei geeft hooi in de wei. De ondervinding toch heeft geleerd, dat dergelijke weêrsgesteldheid, gedurende de genoemde maanden, voor de weilanden — het vee en de bloemen zeer voordeelig is.

Voorjaar! keer immer
Tijdig genoeg,
Ons komt ge nimmer
Nimmer te vroeg.

HELJE.

Maart roert zijn staart, als het op het laatst dier maand buijig onaangenaam weder is.

Hoe vaak hij 't vlugtig zwerk beroert
Door buijen, buldrend rondgevoerd,
Toch lacht ons in zijn schoot een blijde Lente tegen.

Ondanks der stormen woest geweld,
Blaast hij viooltjes over 't veld
En 't voorjaarsluchtje doet op jonge bloesems hopen,
De doodsche rustkoets der natuur
Schuift hij, wijl haar 't ontwikklend vuur
Op nieuw door de aadren gloeit, ter blijde ontwaking open.

*. *

Aprilletje zoet geeft nog wel eens een witten hoed. Hoe mooi zich het weder dan somtijds laat aanzien, wordt men toch nog wel door een sneeuwbui verrast.

Zwarte, dreigende wolken worden soms uit alle hemelstreken nog door den dampkring, die ons omringt, heen gejaagd en ontbinden zich dan niet zelden in koude, somtijds met sneeuwvlokken vermengde regendroppelen of kletterenden hagel, die de ontspruitende grashalmen en de teedere bloemen, welke reeds de lagchende knopjes in den koesterenden zonneschijn ontsloten, met verwoesting dreigen; maar geen nood! achter die donkere wolken is de *Lente* geboren.

P. MOENS.

Een drooge Maart en een natte April, is de boeren naar hun wil.

Maart en *April* zijn ons voorzeker in de rij der maanden het jeugdigst beeld der lagchende hoop. In hare regterhand houdt zij den bekransten beker der genieting, maar met een deksel, waarop nog donkere beelden afgemaald zijn, gesloten. Toch belooft zij ons volle teugen uit dezen beker, en ontsteekt met de andere hand het vuur der dankbaarste liefde op het altaar, aan den Eeuwig levenden God geheiligd.

* *

Het weert niet, zegt men op het land wanneer aanhoudende droogte, koude of natheid, nadeelig zijn, en in de zamenleving, *wanneer iets niet goed gaat of gelukt.*

Hij heeft mooi weder in het hoofd, geldt den land-

man, die b. v. zijn vee, vroeg in het voorjaar in de weide drijft.

Hij heeft een goede bui: een goede luim, die gelijk is aan een bui, in ras opkomen en overgaan.

Wel mag men *hen* voor *wispelturigen* houden, die meestal door hunne luimen geregeerd worden en elken dag aan zich zelven ongelijk zijn; nu eens van deze, dan weder van die ontwerpen zwanger gaan; heden uwe ootmoedige dienaars, morgen uwe opentlijke vijanden zijn; nu eens vrolijk en bescheiden, dan weder knorrig en onbeleefd zijn; nu eens in de gezelschappen den hoogsten toon geven, dan weder het spreken schijnen verzworen te hebben, en op welke men zich derhalve in geene omstandigheid des levens verlaten kan; wel mogen zij menschen van één uur, ééne minuut of enkele seconden worden genoemd.

DE FAKKEL.

Koud en nat geeft nog altijd wat. Aanhoudend koud en schraal weder, met sterke droogte, doet de weiden veeltijds zeer terug gaan; doch zoo het bij koud weder nog gedurig regent, geeft zulks aan de gewassen eenige verkwikking en bevordert derzelver groei.

Een droefige morgen geeft een blijden dag. Niet zelden volgt op een donkeren, regenachtigen morgen, nog schoon weder, en de kennis hiervan, is inzonderheid voor den landman van groot belang. Zoo ook wordt een kwaad humeur in den morgenstond wel eens van eene opgeruimde gemoedsgesteldheid op den dag gevolgd. Zoo wordt ook soms

bij een donker vooruitzigt nog een blijde toekomst geboren.

Volbreng alleen getrouw uw pligt,
En eens wordt u' het duistre licht,
Wat de uitkomst hier moog wezen.

FEITH.

Alle winden hebben hun weer- (ook wel *keer-*) winden. Men ziet niet zelden, dat als de wind, langen tijd uit den eigen hoek gewaaid heeft, dezelve daarna een even geruimen tijd, eene tegenovergestelde rigting aanneemt.

Als de Weste Winden veele Wolken uit de Zee naar het Oosten gevoerd hebben, brengen de Ooste winden dezelven te rug, waarom wij in het voorjaar, ik meen in April, doorgaans zulke wederkeerende Winden uit het Oosten krijgen; en, wanneer zij eenigen tijd gewaaid, en de medegevoerde dampen tegen de Weste en Zuidweste Wolken geperst hebben, worden eindelijk de Dampen, boven ons hangende, te zwaar; des keert de Wind dan om, en wij krijgen Regen. In dit geval, of wanneer wij Noordooste Winden met vorst lang gehad hebben, en de Dooi met eenen Zuidwesten Wind opkomt, gevoelen wij eene blijvende koude, *twee* of *drie* dagen lang, zijnde deeze de uit het Zuiden terug komende Noordoostelijke koude, die ten laatsten door eene Zuidwestelijke lieve warmte verwonnen wordt. Als de Ooste wind sterk doorzet stuit hij tegen Engeland, en komt kort daarna, in eenen Westelijken Wind terug.

MARTINET.

Deze opmerking is mede voor den landman van

aangelegenheid om er zijne zaken naar interigten of hem te bemoedigen; maar zoo ook zegt men van iemand, die een geruimen tijd zijn' spotlust bot vierde, doch eindelijk het daarvoor wel verdiende loon ontvangt, even als van den zoodanigen, die door wellust of heerschzucht gedreven, voor zijne losbandige en verwaande handelwijze, op eene gevoelige wijze wordt te regt gesteld: Alle winden hebben hun weerwinden.

Een ster digt bij de maan/ kondigt wel eens storm aan.

Geen ijzel zoo stout/ die drie dagen kan blijven aan 't hout/ is voor den landman, eene zekere aankondiging, dat de vorst niet langer dan drie dagen zal aanhouden.

Als de sneeuw valt op natte slijk/ geeft na drie dagen een' vasten dijk/ of sneeuw op slijk is een vorstje zekerlijk: *als het met dooiwcer sneeuwt, heeft men binnen drie dagen vorst te wachten.*

Zuidwest snee (*sneeuw*) noordooste wind in zee/ veelal volgt op jagtsneeuw uit het zuidwesten, noordooste wind met vorst, en van daar zegt men *Z. W. sneeuw N. O. vorst.*

Een koude dooi een wisse dooi. De dooi houdt toch doorgaans aan, wanneer dezelve met koud weder begint.

Het zonnetje haalt (of *trekt*) water/ zegt men, wanneer de zon waterachtig door eén dikke wolk zijne

stralen schiet, en zich reeds eenige droppels beginnen te ontlasten.

Hamerslag — regen aan den derden dag. Hetgeen men *hamerslag* noemt, is eene zekere soort van kleine wolken, die eenige gelijkheid hebben met de kleine ijzeren schilfers, welke bij het smeden ontstaan. Wanneer men nu de lucht daarmede bezet ziet, zal het doorgaans niet langer dan den genoemden tijd duren of het regent. (De bedoelde wolkjes, noemt men, zoo wij ons niet bedriegen, hier en daar ook wel *lammer-wolkjes* of *schaapjes*).

Het is een ooijevaars storm: zoo spreekt men, als het in *Maart* stormachtig waait, ofschoon het nog altijd twijfelachtig is, of genoemde vogel meestal met stormwind zou overkomen.

Als St. Margriet in haar bed pist, regent het zes weken. Wat deze Heilige met den regen gemeen heeft, en of zij misschien berucht is geweest door het lossen van eene groote *copia urinae*, weten wij niet; maar wel, dat het spreekwoord aan haar ontleend aanduidt, dat wanneer het 20 Julij, zijnde haar verjaardag, regent, dit zes weken, in meerdere of mindere maat, duren zal.

Op een groene Kersmis volgt een witte Paschen. Dit wordt al dikwijls waargenomen. Wanneer het in den winter zacht weder is, heeft men doorgaans koude in het voorjaar te wachten.

Het is harde wind zonder regen, zegt men, wan-

neer iets, 't welk niet aan de verwachting beantwoordt, veel gedruisch maakt. Even zoo, als dat bij het verlangen naar regen de stand der barometer — de gesteldheid der lucht enz. een op handen zijnden regen voorspellen, 't welk echter op niets dan wind uitloopt. Zoo wordt dit ook wel spreekwoordelijk van hem gebruikt, die in zijne verbolgenheid veel dreigt, maar ten slotte niets uitvoert.

Het voorbeeld aller jongelingen,
Zijns grijzen vaders troost en staf,
Die ieder kon tot achting dwingen,
Wiens deugd het blijdst vooruitzigt gaf.

Die jongeling, wijl de min hem griefde,
Vervoegt om troost zich bij Climeen.
Hij zucht, hij smeekt om wederliefde:
Maar vruchtloos is al zijn geween.

Geen klagt, geen voetval, niets kon baten.
Climeen gebiedt hem haar te ontvliën.
Wel, zegt hij, 'k zal u dan verlaten.
Gij zult mij nimmer wederzien!

Hij rukt den degen uit de schede.
Helaas! zijn wanhoop stijgt in top.
Hij slaat zijn oog op punt en snede,
En steekt hem —— langzaam weder op.

GELLERT.

Jagers, ijlt ter jacht!
Ziet, de morgen lacht
Door den lommer nacht,
Waarin het hert ons wacht!
Hoort! het hoornen choor
Galmt de bergen door,
Rolt èn galmt de dalen door!

. . . .
. . . .
't Is DIANA's stoet
Die ons den krijg vergoedt,
Die als wij vol kracht
Weeke weeld' veracht,
Kom en volg ons eedle jacht!

STARING.

JAGT EN VISSCHERIJ.

JAGEN.

Het Bedrijf.

Een gestadig jager wint. Dit hoort men wel in de trekschuit, als de man, die het paard stuurt, op een klein drafje voortrijdt, en zoo zegt men ook in dien zelfden zin tot opheldering hiervan: lenig of staagjes aan van breekt de lijn niet. Het spreekwoord wordt echter afgeleid van een bestendig, bedachtzaam jager, die met overleg jagende, veel meer vangt dan hij, die met onbezonnenheid slechts enkele malen van de jagt gebruik maakt, en geeft te kennen, *dat men nooit te veel haast moet maken om tot zijn voorgesteld doel te geraken maar hetzelve met overleg en beleid moet pogen te bereiken.*

Die een ander jaagt/ staat zelf niet stil. Dit blijkt in jagers en honden, die eenig wild nazetten en *zoo plaagt hij, die een ander kwellen wil, daardoor niet zelden zich zelven.*

Hij maakt jagt op — een *meisje*, eene *vrouw*, een *ambt*, enz. zegt: *hij doet zijn best om het eene of andere magtig te worden.*

Wie op twee hazen te gelijk jaagt/ vangt geen van

heide: *wie op eens te veel wil, verliest wel eens alles.*

Treck' hier desen regel uijt:
Twee te lieven is verdriet;
Want soo doende vangt men niet:
Hout dan liever dese leer:
Éene vrijster, sonder meer.

CATS.

De Voorwerpen.

Ik zal er haas of pluim van hebben, is ontleend aan de jagers, die op viervoetig wild of gevogelte uitgaan, in de hoop en verwachting van toch het een of ander daarvan te huis te zullen brengen, en zegt: *hoe het ook ga ik wil er het mijne van hebben.*

Een haas daar men geen loop in ziet, en vangt een goede weiman niet:

Al heb ick tot het wilt een wonder groot verlangen,
Noch sal ick geenen haes op sijnen leger vangen:
Ick scheppe meerder lust wanneer hij vaerdig loopt,
Want 't heeft toch beter geur al wat men duure koopt.
Wel op dan, vluchtigh dier! waerom hier stil geseten?
Ghij dient niet sonder sweet, en sonder stof gegeten;
Dat is uw beste saus: uw spier en smaeckt ons niet,
Als ghij u sonder loop dus aan den jager biet.
Is 't niet een seltsaem dingh? ick weet een jonge vrijster
Die moij, die geestigh is, en singt gelijk een lijster;
Die streelt mij wonder sacht, en spreekt gedurig schoon,
En des al niettemin ick acht het niet een boon:
'k En weet niet hoe het komt, sij kan mijn wilde sinnen,
Sij kan mijn grilligh hert met vleijen niet gewinnen:
Ick sie het alle daegh, al heb ick ongelijck,
Hoe sij mij nader komt, hoe dat ik verder wijck.
Daer woont integendeel hier onder onse buuren
Een ander weeligh dier, vol alderhande kuuren,

Een trots een spijtigh dingh, dat mij gedunrigh quelt,
Dat mij gantsch selden spreekt, en veel te leure stelt.
Hoe moet ick menighmael ontrent haer deure dwalen,
Oock als de koude sneeu komt uijt den hemel dalen:
En des al niettemin, ick ben 'er meê gepast,
En voel dat mij het vuur oock in de koude wast.
Wel vrijers! naer ick sie, wij slachten hier den jager,
Die prijst den snellen haes, al is het wiltbraet mager;
De moeijte wet de lust, soo dat 'er niet en smaekt,
Dan dat hem draven doet, en moede leden maeckt.
Al wat mén heeft besuurt, dat wort met vreugt gegeten,
En dat wat moeijte kost, dat wort met lust bezeten;
Wel vrijsters! wie ghij zijt, wilt noijt te veijligh zijn;
Geen vreught en heeft vermaek dan na voorgaande pijn.

CATS.

Daar men 't minst verwacht, springt de haas uit de gracht: *het geluk komt dikwijls van de zijde, waar men hetzelve het minste verwacht.*

Toen de elende (van *Leiden* 1574) niet hooger scheen te kunnen klimmen, steekt er, juist met den springvloed, een storm op uit den Noordwesten, die 't zeewater, met geweld ten lande injaagt. Straks daarna zwaait de wind acht volle streken zuidelijker, 't welk te wege bragt, dat de vloot, in plaats van negen duim, nu twee en een derde voet peilen (en alzoo de stad ter ontzetting naderen) kon.

WAGENAAR.

Hij is van zijn veld: *hij is er niet te huis, — er niet in bedreven*, met zinspeling op een *haas*, die van zijn veld is en de sluippaadjes of loopjes, waaraan hij gewoon is, niet vindende in het onzekere is waarhenen zich te wenden, en alzoo ligtelijk van de jagthonden wordt gevangen. Op gelijke wijze zegt men ook wel: Hij is er bedreven als een snoek

(ook wel *karper*) op zolder/ en van daar dat het bij de Ouden was: Een zot is wijzer in zijn eigen huis/ dan een wijs man in dat van een ander.

Hij is vogelvrij verklaard/ wordt, met zinspeling op het vrijë schot, op *den vogel*, van hem gezegd, *op wiens hoofd geld gezet is, om hem dood of levend aan het gerigt over te leveren.*

De Middelen.

Hij zit hem op de hielen: *hij achterhaalt hem*, even als de jager het wild.

Hij gaat uit schieten: *hij gaat beproeven of hij iets krijgen kan.*

Hij ligt op de loer/ wordt van iemand gezegd, die in het spel of eenig ander geval op een bedekte wijze eenig voordeel tracht te behalen.

Hij mikt zoo naauw niet: *hij geeft er zoo naauw geen acht op*, zoo als een jager, die het schot, zonder naauwkeurig te mikken, waagt.

Hij schoot een kraai (ook wel een *bok*). Vroeger teekende ik bij dit spreekwoord aan, dat het in allen gevalle beteekenen moet: *hij schoot mis*, 't welk uit deze of gene ons onbekende anecdote aanleiding kan genomen hebben, even als het overbekende:

De vroome Delfenaeren,
Die schoten een vet Kalf
Toen zij verdrucket waeren
Van den wreeden Duc-D'alf.

Hij schiet onder eens andermans duiven: *hij trekt eens anders kalanten of begunstigers tot zich.*

Dat schot is mis: *die poging is mislukt — die hoop verijdeld — die kans verkeken.* Het spreekw. wordt

gebruikt wanneer iets anders uitvalt dan men verwacht had of liever, bij mislukken van iets, waartoe men moeite heeft gedaan.

Hij is het schot niet waardig/ zegt de jager van het wild 't welk hem niet aanstaat en menig een van een' ander, *dien hij het beneden zich rekent te vervolgen.*

Elk schot is geen vogel: *alle poging om iets te bemagtigen gelukt niet altijd. Te dikwijls mist men zijn doel.*

Hij is leelijk in zijn wiek geschoten/ zegt men van zulk een', die door onvoorziene teleurstelling, niet in staat is, uittevoeren, 't geen hij met wat bedoeling dan ook, zich had voorgesteld, en nu in plaats van te schitteren, zich als een gekortwiekte vogel gebrekkig moet behelpen.

Zoo ging het b. v. Leycester in de 16e eeuw. Bij de mislukking zijner aanslagen hier te lande, poogde hij Maurits, Oldenbarnevelt en Hohenlohe te doen vatten; maar zij ontkwamen dien strik. Hierna ondernam hij, den Burgemeester van *Amsterdam* in verzekering te nemen, maar dat mislukte. Te *Utrecht* bestond hij wat anders; doch men weerstond hem. Toen toog hij naar *Enkhuizen;* maar hij zag af van die stad, omdat men de poorten voor hem wilde sluiten. Daarop vertrok hij naar *Vriesland;* maar de Staten verzochten hem de reis uit te stellen. Eindelijk wilde hij het door oproer winnen; doch de belhamels werden met den dood gestraft. Hij begreep dat het tijd van vertrekken werd. In Engeland gekomen, waaide de wind hem ook tegen. Toen zag men den trotschen, geveinsden, trouweloozen Leycester, met schande overladen, zich verlagen.

Martinet.

Hij klopt op de haag: *hij maant hem nadrukkelijk om geld*, afgeleid van de jagt op vogels en ander wild gedierte, 't welk zich in de haag of hegge verbergt.

Hij zal den vogel wel strikken: *hij zal den man, hoe slim hij ook zij, wel weten te vangen of krijgen.*

Hij heeft den vogel over het touw laten snappen (*ontsnappen*). Men denke bij dit spreekwoord aan het *vinken* of *ganzennet*, ook wel *touw* geheeten. Het zegt: *hij heeft eene gunstige gelegenheid ongebruikt laten voorbijgaan, — zijne waar of koopgoederen voor minder moeten afstaan, dan hem vroeger was geboden.*

De hond zit op zijn tasch, zegt men van een deunen vrek, uit wiens beurs niet ligt geld te voorschijn komt, als of er een hond op zat, die de weitasch bewaakt.

Avaar wees laatst zijn' zoon al 't goud
Dat hij eene ijzren kist sints lang had toevertrouwd,
En sprak: »Ik heb, om deez dukaten
»U bij mijn sterven na te laten,
»Mijn leven lang gebrek geleên,
»Met honger, koude en dorst gestreên.
»Gij moogt van tijd tot tijd dit geld wel overtellen;
»Maar geef 'er nooit een' duit
»Van uit:
»Wat zoudt gij doen, mijn zoon! zoo de armoede u kwam kwellen?"—
»Wel, wat ik doen zou?" zeide hij:
»Papa! 'k zou net zoo doen als gij."

WITSEN GIJSBEEK.

Een goede jagthond ontziet geen modderige sloot: *men moet om een goed doel te bereiken, geene onaangenaamheden ontzien.*

Met onwillige honden is kwaad hazen vangen, geldt

hen, *die maar volstrekt aan deze of gene zaak niet willen en waarmede men in dat geval niets uitrigten kan.*

Veel honden is des hazen dood: *voor overmagt moet men bukken.*

Het is een strik voor de gekken: *men moet wel van zijn verstand beroofd zijn, om zich door zoo iets te laten foppen.*

's Morgens vroeg, voor dag, voor daeuw,
Komt de vischlust, op de plassen
Ons (*) in onzen slaap' verrassen,
En is zelfs de zon te gaeuw:
Snoek — en blei en palingfuiken,
Korf en aelreep, strik en net
Op de vischvangst uitgezet,
Moeten dan den grond ontduiken,
Zegen, schrobnet, gebbe en haef,
Werpnet, schakels, doggers, fleuren,
Doen dan 't zilvren stroomfloers scheuren,
Daar 't ons dekte gladt en gaef.

D. SMITS.

(*) *Stroomnimfen.*

VISSCHEN.

De spreekwoorden aan *visch* ontleend, zijn in onze *Handleiding* over de spreekw. uit het *Dierenrijk* en de *Nalezingen* tot dezelve, behandeld.

Elk visscht op zijn getij. Visschers mogen waar een getij gaat, daarop wel letten, of zij missen een goede vangst, en *zoo neemt ieder die wijs is, tijd en gelegenheid waar om zijn voordeel te doen.*

Wij lezen b. v. van den slag bij Nieupoort, A°. 1600. » 's Prinsen onvermoeijde dapperheit, de veer» digheit van sijn verreziend' oordeel en eijndelijk » sijn gesight zelve, maekt den sijnen terwijl hij » niet lijdt, dat se ooverwonnen werden, ooverwin» naars. De Spanjaards, die teeghen den middeltoght » voghten dit siende, hoewel gelijk of nogh sterker, » verschrikt door den quaeden uitslagh hunner krijgs» gesellen, verflaeuwden in hunne vooright hitte. Ook » druckten hen niet alleen de ongemakken, die veldt» slaegen gemeen sijn, maer door MAURITS voorsienig» heit meer andere, welker gevoelen scherper nijpt, » wanneer de hevigheit verkoelende, de vreese het » hart bevangen heeft, want se hadden niet alleen de » son in d' ooghen gehadt maar eenen windt grooter » dan gemeenelijk 's soomers, hen den rook en het

»sandt in 't gesicht jaeghende, hadt hen 't uitsien »benoomen. Bij hen was wel alle mogelijkheit aan»gewendt om die weldaet des hemels op hunne sijde »te trekken, maar MAURITS hen allerweeghen op 't »lijf sijnde hadt hen niet toegelaeten hunne slaghorde »om te keeren."

HUGO DE GROOT.

In troebel water is het goed visschen. Dit is in de ondervinding gegrond, 't zij om dat de visch aan zulk water de voorkeur geeft, of, zoo als wij liever denken, omdat zij daarin niet zoo goed kunnende zien, zich te ligter laat verschalken. Spreekw. gebruikt geeft het te kennen: *het valt dikwijls ligt met plaats hebbende verwarringen zijn voordeel te doen.*

Waar men dit ook ondervond, zeker was het toen de Israëlitische Veldheer GIDEON de Midianiten overviel en de drie honderd gebrokene kruiken, fakkels en trompetten der uitgelezene mannen, bij de wapenkreet: voor JEHOVA en GIDEON! het beoogde doel troffen. Het was omtrent middernacht; alles lag in diepen slaap gedompeld, en het is gemakkelijk te begrijpen, welk een ontwaken het was onder een zoo verschrikkelijk rumoer. Die het naaste bij waren meenden den dood reeds in de kaken te loopen. Vlugtende naar het midden des legers, verspreidden zij den schrik al verder en verder, en verhalende wat zij zagen en hoorden, deed de angst het hen nog oneindig vergrooten. Nu gaat alom de kreet op van verraad, verraad! Men loopt te wapen, en weet niet, wie voor vriend of vijand moet gehouden worden. De verwarring greeit aan van oogenblik tot oogen-

blik. *Het zwaard van* JEHOVA *en van* GIDEON! Zoo klinkt het aan het uiterste des legers; en wie het hoort herhaalt het in zijne verbijstering. Elk meent door zijn nabuur, door zijn vriend of bondgenoot te worden opgeofferd. Het wantrouwen is straks tusschen de woeste horden opgewekt. MIDIAN houdt AMALEK, AMALEK, MIDIAN, ISMAËL houdt beiden voor verraders en vijanden: daar vallen ze op elkander aan, meenende te vechten voor leven en buit; en eer de dag is aangekomen, is de woede reeds zoo hoog geklommen, dat er geen ontdekken der misvatting meer mogelijk is; het gansche legerkamp is een bloedbad!

Zoo ras GIDEON bespeurd had, dat zijne list gelukt was, ontbood hij de tien duizend man uit *Nafthali*, *Aser* en *Manasse*, die hij naar hunne veldtenten had terug gezonden, en die op weinige uren afstands gelegerd waren. Zij kwamen ijlings op, en nu was het inderdaad *het zwaard van* JEHOVAH *en van* GIDEON, dat onder de vijanden eene vreesselijke slagting maakte, hen in verwarring op de vlugt dreef, en verstrooide.

VAN DER PALM.

Hij gaat in eens anders water visschen: *hij maakt zich schuldig aan toeeigening of gebruik van het geen een ander toekomt.*

Men kan in geen twee sloten te gelijk visschen/ zegt men, *wanneer tusschen twee geheel verschillende zaken eene keuze moet gedaan worden.*

Hij vischt er naar: *hij doet naar dien persoon of die zaak onderzoek.*

Hij vischt achter het net: *hij komt te laat om zijn oogmerk te bereiken, zijn kans is verkeken.* Zoo

zegt men ook: Voor een visschers deur gevischt en niets gevangen, daar de visscher het water, gelijk het heet, *dood*, dat is geheel leeg gevischt zal hebben.

Hij vischt met den zilveren hengel: *hij betaalt den visch, dien hij met den hengel niet vangen kan of wil.*

Hij haalt te veel want overhoop: *hij wendt al te veel moeite aan, — maakt te veel omslag.* Zoo spreekt men van hem, die *tot zijn eigen nadeel, door groote omwegen, of het bezigen van eene menigte overtollige middelen eenig doel tracht te bereiken, hetwelk met veel minder moeite te verkrijgen was.*

Hij zet fuiken (of ook wel *netten*) uit: *hij gaat zijn geluk beproeven*, ook: *hij zoekt iemand in zijne magt of belang te krijgen.*

Hij krijgt hem in het net: *verschalkt hem op eene slinksche wijze.*

Hij haalt hem het net over 't hoofd: *haalt hem tegen wil en dank tot iets over.*

Hij droogt zijne netten (ook *netjes*): *hij rust wat uit*, ook wel: *hij scheidt er uit met wijn of sterken drank te gebruiken*, of *hij slaapt zijn roes uit.*

Er moet bij geboet worden: *tot die zaak of inrigting bijgedragen worden*, afkomstig van het herstellen, digten en aanvullen der verscheurde en onbruikbaar gewordene netten.

Hij slaat een verschen worm aan: *hij stopt zijn pijp nog eens.*

Houd uw want maar droog, zegt men tegen iemand, die iets wil verrigten of ondernemen, waartoe hij onbevoegd of ongeschikt is, of waarvan men althans zeker weet, dat niets goeds te wachten is.

Hij zit goed in zijn want, geldt hem, die er goed gespierd en gezond uitziet, en geeft te kennen, dat het hem aan geene krachten zal ontbreken om door handen arbeid zich brood te verschaffen, even als een goed visscher, die van het noodige vischtuig wel is voorzien.

Er is tuk aan den hengel, zegt men, wanneer er veel aanvraag naar eenig artikel van handel is, ook van iets, 't welk veel wordt gezocht.

Vangen.

Hij vangt een vliegenden vogel: *een onverwacht geluk dient hem.*

Houdt wat gij hebt. Het is kwaad te vangen wat er vliegt. Beter één vogel in de hand dan tien in de lucht, zijn spreekwoorden die ons leeren *dat het zekere altijd boven het onzekere te verkiezen is.*

Hij heeft hem in de klem. De *klem* is een werktuig tot het vangen niet slechts van ongedierd, zoo als bunzems, ratten, enz. maar ook van klein wild, gebruikelijk. Het spreekw. beteekent dus: *hij heeft hem in bedwang of in zijn magt*, en daar het klemmen pijn doet, wordt het meest gebruikt, als men daardoor iemand beangstigt.

De wolf is in het want geraakt: *men is den boozen mensch meester geworden.*

Zoo hij dat doet weet ik zijn vangst. Eene spreekw. bedreiging, doorgaans met opgeheven vuist gedaan, waaruit de meening kan worden afgeleid.

Hij is zoo wild als of hij met een trommel gevangen

wag. Dit zegt men van iemand, die bijzonder wild en onstuimig is. Maar van waar dit spreekwoord? »Ik weet niet te gissen (schrijft TUINMAN) als dat een trommel door haar geluid het wild zoodanig verschrikt, dat het zeer verwilderd de vlucht neemt, en daardoor wel dolschootig in 't net loopt, waarmede echter een ander spreekwoord: Men vangt geen hazen met een trommel / in strijd is. Laat het gebruik zelve de meening verklaren!" In *Noord-Braband* vond ik een vischnet in gebruik, zoo ruim, dat de visch zich daarin vrij kon bewegen en altijd springlevend en spartelend gevangen wordt. Zou men het spreekwoord hiervan niet kunnen afleiden?

Hij vangt hem in zijn eigene woorden: *hij krijgt iets uit hem 't welk hij sprekende, niet bedoelde of wel gaarne anders had.*

Die zijnen mond en zijne tong bewaart
Bewaart zijne ziel van benaauwdheden.

SALOMO.

Hij is al in de fuik: *betrapt, gevangen, verschalkt.*

Zelfs de grijze winterkoning
Schept ook vreugd in 's landmans woning,
Daar er vijf of zes bij 't vier
En een braven pot oud bier,
Met hun vrijsters en hun vrouwen,
Vrolijk vastenavond houên.
TEEUWIS haalt het boerenboek,
'k Meen de kaarten uit den hoek,
Daar hen dikwijls onder 't jassen,
't Minneguitje komt verrassen.

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

Vrolijk in de week aan 't werk,
Zondags morgens naar de kerk
's Middags naar de kollefbaan,
Daar vangt eerst het leven aan.
Lagchen, stoeijen, vrolijk hupplen
Bij het kaatsen, katten knupplen,
Kegelen of, op de baan,
Wakker aan het dansen gaan.

Studium tempusque Musis 1778.

LANDELIJKE

SPELEN EN VERMAKEN.

Spel en Kans.

Die 't spel niet kent (of *kan*) moet het niet spelen: *niemand moet iets ondernemen, 't geen hij niet verstaat.* Tuinman heeft hier bij de volgende aanteekening: » Zoo is *neering zonder verstand, verlies voor de hand.* 't Spreekwoord geeft dus ook een goeden raad, dat zegt: *Die 't ambacht niet kan, moet geen winkel opzetten.* Maar: *Die 't ambacht kan, krijgt de neering, zei de snijder, en hij kreeg een paar kousen in de Paaschweek te verzoolen. Hij die niet braden kan, blijve buiten de keuken. Men moet leeren met schade, of met schande.* Dooh: *Die niet te raden zijn, zijn niet te helpen.*"

't Is spels regt: *regtvaardige vergelding of belooning.*

Het is een spelbreker: *iemand, die voor dat men het verwacht en verlangt met spelen ophoudt*, of in 't algemeen, *zijne medewerking afbreekt.*

Als het spel op zijn best is moet men ophouden / die dit toch niet doen verliezen dikwijls niet slechts het gewonnene, maar al hun geld, en spreekw. gebruikt herinnert het ons: *om in elk geval van de fortuin niet te veel te vergen.*

Hij zet zijn laatste brood bij. *Brood* is hier het laatste dat men heeft, te weten: geld om brood te koopen. In het spel, hetgeen men nog ten laatste over heeft, om zijn fortuin te beproeven. Spreekwoordelijk: *hij geeft al wat hij nog heeft om iets te wagen of te winnen.*

Hij waagt een kans / of wel: Hij neemt zijn kans waar: *hij beproeft zijn fortuin of geluk.*

Hij verkijkt zijn kans: *hij laat de gelegenheid voor bij gaan.*

Hij ziet hem de kans / *de gelegenheid* af.

Daar is geen kans toe / hetzelfde als: Daar is geen gooi op / zegt: *dat is niet te verkrijgen.*

De kans keert: *de verliezers worden winners*, of omgekeerd.

Daartoe is wel goede kans: *goede, geschikte gelegenheid.*

Het is meer geluk dan wijsheid / is op *zoo menig gelukkig spel* en *onverwachte goede uitkomst* toepasselijk.

Toen Koning Willem van *Engeland* in het jaar 1695 de stad *Namen* belegerde, lieten menige zijner soldaten, door het gebrek 't welk in het leger heerschte zich verleiden om op het maraudéren uit te gaan, niettegenstaande zulk eene schending der oorlogswetten op straffe des doods verboden was. Twee hunner daarop betrapt werden ter dood veroordeeld. Daar beide dap-

pere lieden waren, werd het hun veroorloofd om hun leven te dobbelen. Zij werden hiertoe bij een trom gebragt op welke zij met dobbelsteenen moesten werpen. De hoogere of lagere beslisten over leven of dood. De hoogste worp zou den laatsten aanbrengen. Een der veroordeelden vatte met bevende hand de dobbelsteenen en wierp: Er vielen twee zessen; maar zijn kameraad werpende, een gelijk getal. Men beval, dat er nogmaals gedobbeld zou worden, het gebeurde en elk der soldaten wierp vijf. Ten derden male, was dit het geval met twee vieren, en de Opperbevelhebber Prins DE VAUDEMONT schonk aan beide vergiffenis; »want, zeide hij, in buitengewone gevallen zie ik gaarne den vinger der Voorzienigheid, en volg dien:"

LETTEROEFENINGEN, 1840.

Beugelen.

Beugelen is volgens WEILAND op een beugelbaan (een baan, waarop een ijzeren ring bevestigd is) een bal door den beugel heen spelen, waarvan hij het spreekwoord: Dat kan niet door den beugel/ afleidt. Men zegt zoo ook wel boertend van iemand, *die ergens geen toegang krijgt:* Zijn hoofd is te groot. Hij staat er door en kijkt als een koe door een muizenhol. MARTINET en VAN DEN BERG hadden echter reeds vroeger in hun *geschenk voor de jeugd* geschreven: »Weinigen, die dit spreekwoord gebruiken, kennen deszelfs afkomst. In sommige nederlandsche steden is eene proef op het brood gesteld, waar aan men

onderzoekt, of het wel behandeld is, en zijne behoorlijke waarde heeft. Men heeft een beugel of ring, en men ziet, of een brood, dat zijn behoorlijk gewigt heeft, wel door den beugel kan? Zoo het te groot is, en niet door den beugel kan, dan wordt het afgekeurd, en de bakker is aan de straf, die door de gildewet bepaald is, onderworpen. Maar kan het door den beugel, dan is het wel:"

Derhalve is dit spreekwoord zeer geschikt, om uit te drukken, eene zaak die aan haren eisch niet voldoet, niet beantwoordt aan het gene men met reden in dezelve verlangt; en dit zal wel, hoe men het ook neme, het geval zijn. Wij hoorden meermalen: Het is in esse (een basterduitgang van *es*) of: Hij brengt het in esse, en dachten dan aan *den beugelbaan*, waarop wel eens de ring de gedaante der letter S heeft aangenomen. Ook dan zegt het: *het is of hij brengt het waar het moet zijn.*

Dansen.

Daar behoort meer ten dans, dan een paar dansschoenen: *daar moeten twee vlugge en bedrevene voeten in steken*, spreekw.: *daar is meer toe noodig dan loutere vertooning te maken.*

Een alleen kan geen ronden dans maken, waarbij Tuinman aardig voegt: »of het moest een hond zijn, die om zijn staart springt:" De zin van het spreekw. zal wel zijn: *het is te veel voor één mensch om de zaak te volmaken.*

Kreupel wil voor dansen: *de onervarensten zijn dikwijls de voorbarigsten.*

Zij kennen toch het gevaar of de moeijelijkheid der zaak niet, waaraan zij zich leenen, zij verbeelden zich ook dan wanneer zij zwak zijn, veel van hunne krachten, en meenen reeds, nog voor zij gestreden hebben, te triomferen.

HERMES.

Hij komt met hem aan den dans; *hij geraakt met hem handgemeen of in twist*, ook wel *in onderhandeling*, of algemeener: *aan den gang*.

Hij ontspringt den dans: *ontkomt de verzoeking*; ook wel *de moeite of het gevaar*.

Hij doet hem naar zijn pijpen (zijne *muzijk*) dansen: *zich schikken naar zijn zin*.

Hij doet hem de deur uit, ook: van de trappen dansen: *hij jaagt hem de deur uit*, *of de trappen af*.

Hij danst op een papieren zolderttje. Zie de Nalezing op de spreekwoorden aan de Zeevaart ontleend, bladz. 66.

Zij is het katje van de baan. W. BILDERDIJK merkt in zijne aanteek. op de *Korenbloemen* van C. HUIJGENS aan: » *Het katje van de baan*. Allergemeenste uitdrukking, uit de laagste klasse van 't slechtste geboefte genomen. — 't Beteekent eigenlijk de *hoer*, om welke in een openbaar speelhuis gedanst wordt; de *baan* was de ruimte, waar binnen dit dansen in de zoogenoemde speelhuizen geschiedde." Wat hier ook van zij; *katje van de baan* is spreekw. genomen: *die toon geeft of de hoofdrol speelt*, de *prima persona* (voornaamste persoon) *in een of ander geval*."

Dobbelen.

Zij zitten te dobbelen: *zij spelen om grof geld.*

Hij dobbelt tegen twaalf oogen: *hij loopt gevaar van alles te verliezen.*

Hij zet het op den teerling (*dobbelsteen*): *hij waagt ligtvaardig en stout.*

Karel XII Koning van *Zweden*, verscheen in het begin van Julij 1708 aan de Russische grenzen in de nabijheid van den *Dnieper* bij *Hollowsin*. Hier bevonden zich twintig duizend man in eene stelling, die onoverwinnelijk scheen. Voor hen was de kleine rivier de *Bibitsch*, welke nog door de wintervloeden snel stroomend en breed was. Hieraan paalde een groot moeras; ter zijde waren bosschen. De Generaals gaven den raad *pontons* te laten komen en batterijen tot dekking van den overtogt aan te leggen. »Waartoe zulke kleinigheden?" antwoordde Karel, en stortte zich in de rivier. Zijne lijfwacht volgde hem en hierna het leger. De kracht van den vloed werd gebroken. Men kwam er gelukkig door. Tot aan de borst toe nat, waadde men door het moeras, en het bemorste heldenleger verscheen op den middag tegen over de *Russen*, welke het naar heeten strijd, gloerierijk overwon.

BAUR.

Wat loopt op den teerling: *zoo kan het vallen.*

Hij weet wat op den teerling loopt: *hij verstaat de zaak grondig, hij weet, wat zij vereischt, en wat gevolgen daar aan vast zijn.*

Als de Abt de teerlingen geeft/ dan mogen de Mon-

niken wel dobbelen: *wanneer zij die verpligt zijn iets te beletten daarin voorgaan, dan veroorzaken zij, dat elk zich daartoe geregtigd keurt.*

't Is strijk en zet. Bij het *dobbelen*, zet men bij en strijkt door een gelukkigen worp den pot naar zich. Spreekw.: *het gaat gemakkelijk — als van zelve.*

Harddraven.

Hij is van zessen klaar, zegt men van een paard met twee goede oogen en vier gezonde pooten, waardoor het tot den rid bekwaam gekeurd wordt, en zoo wordt het spreekw. gebruikt van *iemand, die voor zijn werk berekend is.*

Kaartspel.

De kaart is valsch: *het is bedrog.*

De kaart is verstoken (*verschoten*): *de zaak is veranderd*, even zoo als door het verschieten der kaarten het spel eene andere gedaante krijgt.

Hij kijkt hem in de kaart. Wanneer men in de kaart van hem, met wien men speelt, kan loeren, om te zien, hoe het met zijn spel staat, kan men zich daarvan met voordeel bedienen en zoo gebruikt men dit ook spreekw. om aan te duiden: *hij neemt van iemands toestand, bedrijf of oogmerk kennis.*

De gekken krijgen de kaart: *het geluk dient wel eens den onverstandigsten.*

Hij heeft geen troef, wordt van iemand gezegd, die niet wel gemoed, treurig en neerslagtig is, even als spelers, die zonder troefkaarten zijn, en daardoor geen hoop hebben van het spel te zullen winnen.

Hij is zoo barsch als schoppenboer: *al vrij norsch.*

Het is van klaveren en van harten: *het heeft tweeërlei aanzien.*

Kaatsen.

Hij geeft den bal op: *hij helpt iets aan den gang*, zoo als in het kaatsspel met het opwerpen van den eersten bal het geval is.

Zij kaatsen elkander de ballen toe. Dit bedrijf der kaatsbaan wordt spreekw. toegepast op *zulken die elkander weerkeerig voordeel aanbrengen*, ook wel op hen, *die den eenen kwinkslag met den anderen beantwoorden.*

Gesprek tusschen den pleitbezorger Joost en den doodgraver Jan:

Joost. Gij leeft van 't geen er sterft, dat geeft u vleesch en zuivel.
Jan. Gij leeft als tweedragt heeft, dus leeft gij van den Duivel.

* *

Die kaatst moet den bal (ook wel *ballen*) verwachten. Die zich in het spel waagt, moet ook de onaangenaamheden daarmede dikwijls verbonden, zich laten welgevallen; even zoo als een' goed speler niet alleen den bal met kracht, behoort terug te kaatsen; maar zich daardoor, bij misslag aan het gevaar bloot stelt van den bal tegen het hoofd te krijgen. Spreekw.: *wie iemand aantast heeft te*

wachten, dat men hem op gelijke wijze bejegenen, hem met gelijke munt betalen zal.

Men verhaalt van Koningin MARIA ANTOINETTA, gemalin van LODEWIJK XVI, dat zij in den aanvang der *revolutie* in het laatst der vorige eeuw, bij hare intrede in den Schouwburg niet toegejuicht wordende zich hoorbaar ontvallen liet: *peuple indigne* (*onwaardig volk*), waarop oogenblikkelijk uit het *parterre* zou geantwoord zijn: *Madame! mettez l'accent sur l'é.* (Mevrouw zet den klemtoon op de *e*), waardoor het worden moest *indigné* (*verontwaardigd volk*).

V. E.

Wie van 't dak niet kaatsen kan, blijve uit de baan: ***wie zwak is, wage zich aan den sterken niet.***

Teeken die kaats: ***zet daar een merk bij, — merk dat wel op, — onthoud het!***

Hij zal de ballen betalen: ***het zal ten zijnen laste uitvallen. Hij zal het moeten misgelden,*** **ontleend aan het kaatsspel waarin iemand de ballen moet betalen, die anderen tot hun vermaak gebruikt hebben. Zoo zegt men ook: Holland zal de ballen betalen, met zinspeling op hetgeen ons rijk landje tijdens een oorlog, of eene zaak van Europeesch belang doorgaans bijdragen moet. Zoo was het inzonderheid bij den inval der Franschen 1795.**

Door onze twisten en eene zware, vroeg invallende, vorst geholpen, trokken zij, met eenen verbazenden spoed, tot in het binnenste onzes Lands, en werden door allen, die naar hunne komst verlangd hadden, met opene armen ontvangen; terwijl de andere partij, hare magt gebroken ziende, zich stilzwijgend onderwierp.

Vrijheid, *Gelijkheid* en *Broederschap* was de leer van het *Fransche* Volk, en de leuze van deszelfs krijgsknechten. Om de schoone grondbeginselen en lessen, waaruit deze sproten, voor te staan, kwamen zij, volgens hunne verklaring, hier. Wie kon dus twijfelen, of zij zouden eene leer, die door hen te vuur en te zwaard verdedigd werd, beleven en beoefenen. — Doch, ook de Regenten der *Fransche* Natie bewezen, dat de mensch niet altoos navolgt, wat hij anderen als schoon en goed aanprijst. Zij bewezen hunne zedelijke zwakheid, toen zij, nadat alle redenen van oorlog tusschen hen en ons vervallen waren, weifelden, om onzen Staat tot een verbond van vrede en vriendschap met den hunnen toe te laten. Zij schoven toen het erkennen der *Bataafsche Republiek*, als vrij en onafhankelijk, zoodanig op de lange baan, dat sommigen meenen, dat zij toenmaals reeds het plan eener trouwelooze en schendige inlijving van het Vaderland als wingewest zouden gehad hebben. Doch dit moge meer of minder gegrond zijn, zeker is het, dat wij na vele mannelijke vertoogen, onze vrijheid moesten *koopen* voor de som van honderd millioenen guldens, en een vrij groot deel van ons grondgebied.

LASTDRAGER.

Kegelen. Kolven.

De baan is klaar: *de verlangde werkzaamheden zijn verrigt. Het is nu alles in zoo ver geschikt en in orde gebragt, dat men naar niets heeft te wachten*, zoo als op een wel toebereide kegel of kolfbaan, die slechts spelers wacht.

Het is een weg als een kolfbaan: *een gelijke gemakkelijke weg*.

Men moet den bal warm houden. Ontleend aan de kolfballen, die warm moeten blijven om wel te loopen, zegt het spreekw.: *men moet een begonnen werk of onderneming niet laten varen, maar door vol te houden afdoen, ten einde brengen*.

Dat is een kolfje naar mijn hand: *dat dient mij*, — *zoo moest ik het hebben*, gebruikt van iemand, wien iets ter hand gesteld of beloofd wordt of die zich met iets bezig houdt, hetwelk geheel met zijn neiging en belang overeenstemt en waarvan hij een goed gebruik weet te maken.

Hij geeft hem stok en bal in handen: *hij voorziet hem van al het noodige*. Het spreekwoord wordt ook gebruikt, *wanneer men met zijne partij openhartig te werk gaat, in de mededeeling der middelen waardoor men zich zou kunnen verdedigen of regtvaardigen*.

Men moet den bal slaan zoo als hij ligt: *de zaak zoo behandelen als zij ons voorkomt en de gelegenheid toelaat*.

Hij loopt voor zijn bal: *hij is te vroeg in de weer*, — *te voorbarig*, en moest eerst eens zien, waar het heen wilde.

Hij slaat den bal mis: *begrijpt of beoordeelt de zaak niet wel*, gelijk een speler op de baan die den bal niet raakt.

Die bal ligt nog niet stil: *die zaak heeft voor als nog haar beslag niet*, even als een bal die nog aan het voortrollen is.

Knikkeren.

Hij knikkert hem van de baan: *hij ligt hem den voet, schuift hem uit den weg, uit zijn werkkring uit.*

Daar is vuil aan den knikker: *er moet wel iets van dat leelijke geval of gerucht bestaan.*

Knuppelen.

De kat is geknuppeld. Het *katknuppelen* behoort tot de op sommige plaatsen nog in zwang zijnde volkspelen. Aan de top einden van twee in den grond bevestigde staken wordt een touw vastgemaakt, in welks midden een ton of vaatje hangt, waarin een kat is opgesloten. Nu wordt aan ieder der speelgenooten op de beurt af, een stevige knuppel ter hand gesteld; op eenige schreden afstands het punt bepaald van waar men op het nummer af, naar de ton zal werpen, en de eerste die haar zoo aan stuk gooit dat de kat er uitspringt, wint den prijs. Spreekw. wordt door de kat is geknuppeld, *een moeijelijke zaak, die gewonnen of ten einde gebragt is,* aangeduid.

Schieten.

Hij heeft den papegaai (ook wel bij verkorting van dit woord) *den gaai,* geschoten. Zie spreekw. uit het *dierenrijk* bl. 73.

't Is waarheid en zoo helder als de zon:
Die nieuws vertellen wil en stof daartoe wil garen,
Moet reizen; 't is gewis dat dit een rijke bron
Voor kennis heeten mag. Zulks nader te verklaren,
Zal thans niet noodig zijn, — ook *ik* heb binnen kort
'*t* Nog duidelijk ervaren
Hoe vaak 't bevestigd wordt.

GODDARD.

REIZEN TE LAND:

De 18e *Augustus.*

EENE SPREEKWOORDELIJKE VERTELLING.

De dag was eindelijk daar, waarop wij ons plan om een uitstapje naar *D.* te doen, zouden volbrengen. Gaarne hadden wij onzen ARNOLD bij ons gezien: *maar dan zou moeders keuken hebben moeten mede gaan,* zoo vies en lekker is hij. Nu waren wij maar met ons vijven.

Gold voormaals, tijdens de vele vrijbuiters en roovers hier te lande: *een ledige beurs is het veiligste paspoort*, thans wisten wij, dat geld het initiatief van een onbekrompen genot moest zijn; want

> Dat is een kruijt van groote kracht,
> Waarop de gansche werelt acht,
> En als u dat geselschap faelt,
> Soo wordt gij selden wel onthaelt

en, ofschoon wij niet tot hen behoorden, van wien POOT eens zong:

Daar is er, die alleen op pistoletten,
En klank van zilvren munt,
Hun ijdel hart en dwaze zinnen zetten,

wilden wij evenwel onze *Willempjes* laten gelden.

Maar hoe nu? *Te water* of *te land?* *Beter*, dacht de meerderheid, *op een ouden wagen in de heide, dan met een nieuw schip op zee*, en het *land* had alzoo de voorkeur.

Wij wandelden naar de poort, waar eenige voerlieden wonen, om een wagen te bestellen. Wat *reed men daar elkander in de wielen*, naardien de een al minder prijs dan de andere vroeg. Eindelijk werd het accoord gemaakt; — maar goede hemel! welk een slechte kast kwam toen na een half uur wachtens voor! Wij gaven daarover ons misnoegen te kennen; doch, troostten ons zoo veel wij konden. *Krakende wagens* (zeiden wij lagchend) *duren het langst*, en dit bragt ons op den tachtig jarigen TEUNISSEN, die reeds in zijne jeugd er uitzag, als of men vergeten had hem te begraven en evenwel nu nog wekelijks, twee uren ver naar de markt gaat. Hij is ook, wat zijne geestvermogens betreft, veel schanderer dan de boerenkinkel, die verleden week den dissel onder het achterkrat zocht, even als of hij *de paarden achter den wagen wilde spannen*. Maar zoo gaat het in de wereld! Menig een doet zijne zaken verkeerd.

Onze paarden intusschen waren *van zessen klaar*, d. i. al had niet ieder, zoo als bij de harddraverij vereischt wordt, vier goede pooten en twee goede oogen, zij waren, naar hunne physieke krachten berekend, voor ons tourtje geschikt.

Rijd voort, voerman! (riep ik nadat wij gezeten waren) *maar zie om!* .... Dan ga ik er uit, sprak

Joost met een bevend stemmetje, terwijl hij mijn regter arm in het nijpen niet ontzag, » dan ga ik er » uit, want als hij niet op de paarden let, kunnen » wij ligt een ongeluk krijgen, ô! ô! daar gaat het » al scheef!" Weldra werd hij echter gerust gesteld door de opmerking, dat ik slechts bedoeld had: ga uwen gang maar zijt voorzigtig! Goed — goed zeide hij: ja, *omzigtig* voor *voorzigtig*, dat gaat op.... Maar wat gebeurt een oogenblik later? De arme stumpert van een knecht was nog maar een dag of drie bij zijn baas geweest, en zoo als het met menig een' gaat, die geen onderscheid tusschen verschillende personen en zaken maakt, en zijne wereld niet genoeg verstaat, om wel door de wereld te geraken, *kende hij geen stegen voor straten*, en reed ons bij het omslaan van een hoek zoo paal vast in een der eersten, als of er *een spaak in het wiel gestoken was*, of *dat wij in een derrie* (modder) *gat geraakt waren*. — Arie! zeide Frits, *gij zijt het spoor bijster*, ja wel mijn Heer! antwoordde hij: geheel van den weg; doch met éénen was het achter ons: *Dat zal wel schikken zei de boer, en hij zat met zijn karreke in de hei*, en dat het bevestigd wierd door vier forsche armen, die ons terstond uit den drang hielpen, was ons zeker niet onverschillig.

Vóór op den wagen, achter op het schip, riep nu Frits, en oogenblikkelijk zat hij naast Arie op den bok, om hem voor 't vervolg zoo veel mogelijk te regt te wijzen en verder ongeluk voor te komen.

Of de paarden ook, om het tijdverlies te vergoeden, *lange haver* kregen! De zweep bleef in gedurige beweging. *Daar moet geen gras onder groei-*

jen; maar allen spoed worden gemaakt, was des voermans onwrikbaar besluit.

De weg over *B.* leverde geen gezigt dan van eenige najaars veldvruchten op en was, gelijk men zegt: *slaperig; maar goed gezelschap maakt korte mijlen*, en een bestendig onderhoud deed den tijd kort vallen. Men vroeg onder anderen: hoe vriend J. het met zijne Mietje maakte? — Die arme man! was het.... Maar hoe?...... en het antwoord:

Wanneer het peertje, dat men eet,
Gestadig aan, — bij ieder beet,
Des eters tanden tegen krast,
Of 't vrouwtjen, als de man haar streelt,
De rol van onverschillig speelt,
De *lust* is minder dan de *last*.

Ach! Ach!.........

Aan den *Spijtigen duivel*, (een herberg zoo genoemd, toen er nog geen *matigheids-genootschappen* noodig waren) moest eens water gegeven worden. Hoeveel leven daar, bij de bierkannen, borrelglazen en flesschen! Bilderdijk zou gezegd hebben:

Wat Eenden hemeltjen is dat!
Gestadig met den bek in 't nat.

Aan het tolhek stond een wagen, welke zoo wat namaak scheen van dien *a la Dietz*, eens door mij op den Scheveningschen weg gezien, en Just merkte daarbij wijselijk op dat men thans niet meer, iets onnoodigs of onvoegzaams aanwijzen moet door: *dat komt te pas, als het vijfde rad aan een wagen.*

Daar berstte op eens onze Jakob (die bij de zestig is) in lagchen uit, toen de leuke Arie, bij het

uitgaan uit de herberg, al vrij grappig met het dienstmeisje omsprong. *Oude voerlui*, dacht ik, *hooren zoo gaarne het klappen van de zweep:* Bejaarde menschen worden nog zoo gaarne aan de vermaken hunner jeugd herinnerd.

De weg werd meer en meer gemakkelijk. *Ons karretje reed op een zandgrond* ja, *als op een kolfbaan*, tot dat ARIE *hola!* riep en wij voor den *gouden Arend* stil hielden.

Eensklaps was het: kijk! daar is JAN VAN HAAMSTEDE. Hij is toch *een wandelende ziel. Men vindt hem, even als de kwade dubbeltjes, overal.....*

Die op winst heeft gereist, heeft wijsselick gehandelt,
Die maar gereist en heeft, heeft maar zijn geld verwandelt,

Weet gij wel, dat zijn patroon *hem den zak gegeven heeft?* Den reiszak zeker om zijn goed in te pakken?.... Dat kan ik niet zeggen, maar wel dat hij het huis heeft moeten verlaten, en naar een goed heenkomen heeft moeten uitzien.

De hospes en hospita van *den gouden Arend*, stonden bij onze aankomst voor de deur, en toen wij met hen naar binnen gingen, trok FRITS mij bij den arm, en was het, bij een wenk naar achteren: Wat wonderlijk figuur maakt die man! Maar hij trooste zich met HUIJGENS:

Een bult is geen gebrek *het is een* overvloed.

Naauwelijks had hij uitgesproken, of JAKOB was reeds met BELLETJE BLOK (de bedoelde hospita) aan den gang over ons dinér, en wat hoorden wij, toen

wij een rugwaartsche beweging hadden gemaakt? — Een baarsje — en hebt ge ook nog een Westfaalsch hammetje?.... Baars genoeg; maar de ham zou nog moeten geweekt worden:....... nu ja, dan lamskoteletten en kippen — of..... met al wat er bij hoort..... versta je? en dan te drie ure aan tafel?....... Goed mijn Heer! het zal in orde zijn...... Adieu!

Waarlijk JAKOB is *overal t' huis*, dacht ik, nergens en in geene omstandigheid een vreemdeling; maar in alles bedreven.

Ik heb vergeten te melden, dat WILLEM, de jongste van ons gezelschap, die zich een rijpaard gekozen en gehuurd had, ons reeds eer wij aan *B.* waren, *ventre à terre* voorbij gevlogen was en lagchend had doen zeggen: *Een gehuurd paard en eigene sporen maken korte mijlen.* Hij had echter eens anderen eigendom niet misbruikt; maar gedacht: *sta maar een wijl, gij verliest een mijl*, en gezorgd dat hij, voor ons te *D.* gekomen, een en ander tot onze ontvangst in den tuin der herberg in gereedheid kon doen brengen.

Bij het gaan door de beukenlaan, die naar dien tuin leidt, liep een doodarme jongen met een bos gesprokkeld maar beslijkt hout onzen FRITS dermate tegen het lijf, dat hij verschrikt ter zijde week. Lompert! riep hij, weet gij dan niet waar gij loopt? en zich tot ons wendende: Zoo gaat het: *men wordt eerder door een mestkar overreden dan door een degelijk rijtuig.* Wij moesten dit toestemmen; maar

trachtten hem de rimpels van het voorhoofd te vagen; — bereikten, na nog een kleinen omweg gemaakt te hebben den bedoelden tuin, en hadden van daar juist het uitzigt op het Buitenverblijf van Professor S. die een sterre-toren liet bouwen. Wat of de boeren daar wel van zeggen? zeide er een. Wat zij er van zeggen? was het. Mogelijk even als die, welke bij een teleskoop stond, juist toen er toevallig een ster verschoot.

Zoo'n klein kanonnetje! wat wordt daarmeê bedreven?
——————— Ik denk dat zal op schieten gaan,
Zij rigten 't naer een star, 'k moet kijken Bastiaen!
Daer valt er een. Dat 's raek! en zonder vuur te geven,
——————— Dat heb je fiks gedaen.
Maer ken je dat een star, ik waeg er mij niet aen.

De tuin was inderdaad aardig en lief; maar het jaargetijde te veel voorbij, om regt genot van de bloemen te hebben. Ik ergerde mij nu, even zoo als ik het in mijne jeugd aan de stijve *stokroozen* deed, aan de nog stijvere *piramidalen*, ofschoon wel eens van lange menschen gewaardeerd, zoo dat ik b. v. voor een paar jaren, een jonge juffrouw, onder angstvallig omzien, zich daaraan zag meten.

Jakob, onze directeur, en zoo als wij reeds zagen, tevens waarnemende de functiën van fourier, had voor al het noodige gezorgd, en daar het weder ongemeen schoon was, en ernst en boert elkander telkens afwisselden, smaakten wij alle mogelijk genot.

Zie ons daar nu in het prieeltje nabij de rivier, met lange, uit de wel gevulde doozen gestopte pij-

pen, in den mond. Hoor onzen FRITS, die niet rookt, met geestdrift uit FEITH *declameren:*

Ach! zoo het waar geluk op aarde ooit had gewoond,
't Moest in dien leeftijd zijn, die 't hart nog tot zich troont,
Toen de onschuld, onbesmet, verwijderd van de steden,
Zich veilig vond op 't veld bij herderlijke zeden;
Toen 't onverbasterd hart natuur alleen bezat,
En bij haar rijk genot maar luttel nooden had.
Hoe vol was toen de bron van 't zalig vergenoegen!
Geen eerzucht deed de borst naar valsche grootheid zwoegen;
Het goud was onbekend: een enkle kudde vee
Bragt rijkdom, stil geluk, en ware zielrust meê.

Hoor onzen zestigjariger zoo even getituleerd, hevig aangevallen over zijn *Celibaat;* maar ook hoe aardig, hij zijne ergste partij, die helaas! onder de pantoffel zucht, antwoordt:

't Huwlijk is een kluchtig spel!
Slaagt het kwalijk, 't is een hel.
Lukt het wel aan twee gepaarden,
't Is een hemel hier op aarde.
Of een hemel, of een hel,
't Scheelt te veel op 't huwlijks spel.

Wij zouden, was onze afspraak, onder weg eens over de *reislessen* van CATS spreken. Thans hadden wij er schoone gelegenheid toe, en het werd waarlijk eene dispute, voor zoo ver een vrolijk partijtje, als het onze, dit toeliet. Daar waren er onder de vrienden. welke die *reislessen* te plat en onbekookt noemden. Neen, dat niet, sprak een ander. Zij zijn geheel in de toenmalige volkstaal en op juiste kennis van zaken gegrond. Maar nu dan, was het weder, kan het er door, als in éénen adem gesproken wordt *van voêr te geven aan het beest, en*

God te bidden in den geest? — Ja, was het antwoord, zoo men bij het lezen ervan de meening dieper indenkt, zal men moeten toestemmen, dat onze CATS nooit bij den spoed, dien men doorgaans des morgens op reis maakt, de verzorging van het meest noodige, beter zou hebben kunnen zamentrekken, om dagelijks door reizigers als uit hun *memoriaal* herdacht te kunnen worden, dan in die enkele regels.

Men kwam op sommige in deze *reislessen* verouderde en gelijk men het noemde, eigendunkelijk versmeede woorden, tot dat onze ALEXANDER met waardigheid zeide: »Toen zag men, schoon zich in gespierde taal uitdrukkende, op geen woord of lettergreep. Toen was dat rampzalige vitten op kleinigheden in het gebruik dier taal onbekend. Toen sprak de Hollander en schreef hij zonder woordenpraal, zoo als het hem uit het hart opwelde, en was het, om u de hooge zedelijke waarde dezer *reislessen* van vader CATS, (die ik reeds in mijne jeugd voor dat ik naar *Napels* ging, van buiten kende) ook voor *onzen tijd* betrekkelijk *dieet* en *omgang*, te doen opmerken b. v.

Nu voorts, op dat ghij schouwen meugt
Veel malle grepen van de jeught;
Soo laet geen dranck uw meester sijn,
Het sij van bier of heete wijn;
Want die gebruijckt in overvloet
En is te gener plaetse goet;
Maar als ghij uit den lande sijt
Soo dient hij bovenal gemijt:
Doch soo ghij eens wort overlast,
Of van een heten damp verrast;
Soo mijt noch al een verder quaet,
En loopt niet mallen over straet,

Maar houd u stil zoo langen tijt
Tot dat ghij weder nuchter zijt;

Begeeft u nooit des avonts laet,
Noch op de wegh, noch op de straet:
Vroegh uijt te gaen, vroeg onder 't dack,
Dat is gesont en groot gemack.
Des nachts te lopen hier en daer,
Dat is niets anders dan gevaer:
Ghij, laet den nacht en haer bejagh,
En doet uw saken bij den dagh;
Want dat men in het duijster doet
Wordt op den lichten dagh geboet.

Bewaert uw oogh, uw mont, uw beurs,
En hoed u voor een vrouwe keurs,
En mijd u voor een medemaet,
Die op de gladde wegen gaet;
Oock wacht u voor den dobbelsteen,
Want dit zijn kanckers in het been.
Één dingh dat ghij niet sparen moet,
Dat is de rant van uwen hoet,
Grijpt die vrij dickwils met 'er hant,
En hier, en in een ander lant;
Want 't is een saeck die gunst verweckt,
En die tot geenen kost en streckt;

Daar klonk ons door het oor tot in de maag: *de visch op tafel mijne Heeren!* en een oogenblik later zaten wij met lange servetten aan. (Ik moet niet vergeten hierbij aan te merken, dat onder het aan tafel gaan, nog door iemand gevraagd werd: moeten wij dan niet net en naauwkeurig op onze taal zijn? Moeten de aangenomene regels niet gevolgd worden? zou zelfs niet wel eene revisie daarvan even als die onzer Grondwet wenschelijk zijn? enz.

enz. enz. maar dit een en ander werd door het st. st. van onzen President afgebroken, — en het was aan de beurt van tong en maag.)

Ik vertel u nog wel eens, als het te pas komt, van ons dinér. Voor het tegenwoordige alleen. Het is goed Heeren! sprak onze Directeur, dat wij onze *boontjes hier te weeken gelegd hebben*, en een oogenblik later.

'tGaat wel mijn vrienden! 't lacht ons aan,
Verblijd van geest en zin,
Ziet gij de lekkre schotels staan,
Ik schenk er dan op in.
Want 'k weet: het doet u allen goed,
Als naar der vad'ren wijs'
Men u den feestdronk leegen doet,
Op 't smaken van de spijs.

Belletje had wel gezorgd. — Wij ondervonden *dat honger de beste sause is*. De soep smaakte als *klokspijs*. Wij hadden op visch *onzen mond gemaakt* ja er *naar gewatertand*, en hij was overheerlijk. In het midden vond men *het neusje van den zalm*. Dat was eerst een lekker beetje! Hier was het: *boter bij den visch!* daar: *wat een ding is mostert! Het bijt en heeft geen tanden*. Toen de groenten opgedragen waren: Zoo is het goed, maar ik houde er anders niet van om *met bedekte schotels op te disschen*. Toen er wat aan de toebereiding van een schapenbout ontbrak: *het zijn niet allen koks die lange messen dragen*. Bij al te hooge pasteitjes: *is de brok groot men moet er zijn mond naar zetten*. Kwam er een overheerlijke tulband of poolsche muts op, het was: *daar is koek te deelen Heeren!* en een oogenblik later bij het

lagchend weghalen van een schoteltje: *niet al de boter op éénen koek.* Bij het gemis van druiven op het desert: *zij zijn zuur.* Onder het eten van andere fruit: *ik heb nog een appeltje met u te schillen — het zijn goede peren als zij geplukt zijn.* enz.

Zie was het, toen men den *Johannes-berger* proefde: *dat is wel uit Paters vaatje getapt;* en toen de *Champagne* was aangebragt: *die heeft wat er blinkt, krijgt, dat er springt.* Intusschen had niemand *een knip weg*, of *de hoogte.* Men herinnerde zich wijselijk: *als de wijn is in den man, dan is 't verstand in de kan, — niemands tong sloeg ijzer* veel minder *maakte iemand een kalf.* Bij eenen onzer echter waren het *sterke beenen die de weelde verdroegen. Zijne oogen waren grooter dan zijn buik geweest.* Het kostte hem menigen zweetdroppel.

De koffij, op het desert was gebruikt, toen wij op eens de stem van onzen Directeur hoorden: *voor dag uit voor nacht in!* De paarden zijn aangespannen.... Komt haast u wat, want de avond valt en de lucht is donker! Dit leed eenige tegenspraak. Het was toch mooi weer... Men zat zoo plaisierig bij een, enz. enz. maar onze vriend hield vol. Komt, was het nu: *Hoe nader bij den avond, hoe verder van huis* (ja, prevelde JAN de knecht, dat is waar, want mijn meisje woont wel een uur van hier) maar het gezelschap begreep het beter en hoorde eindelijk naar den wijzen raad. Wij verlieten *den gouden Arend*, waar het voor menschen en beesten, *goed voër en eene warme stal* was geweest: doch hadden niet lang gereden of het werd door een opgekomen bui, omtrent nacht. Weldra ratelde de donder vreeselijk boven ons, en slechts bij het bliksemlicht konden

wij de voorwerpen onderscheiden. Daarbij maakte de in stroomen nedervallende regen den weg zoo glibberig, dat wij telkens gevaar liepen van in de elzen aan den waterkant te geraken. De klok sloeg tien toen wij, na nog lang in een ellendig herbergje vertoefd te hebben, waar de man ons al heel op zijn boersch vertelde dat de vrouw den vorigen nacht *de kar had omgegooid*, van den wagen afstapten, en hoe wel zeer voldaan over den genoegelijk doorgebragten dag, met het spreekwoord onzer vaderen: *Oost*, *West*, *t' huis best* in het hart, elkander goeden nacht wenschten en tot wederziens scheidden.

Proeven

TER

VERKLARING

VAN

SPREEKWOORDEN

EN

SPREEKW. ZEGSWIJZEN.

Naar wier *Oorsprong* of *Zin* is gevraagd.

1.

Kom je van Lillo, dat je mandje zoo druipt.

Men gist, dat dit spreekwoord ontleend zal zijn aan vroegere visscherij, ter hoogte van het bekende fort Lillo aan de Schelde, of eene vischmarkt aldaar. De zin zal wel eerstelijk zijn: *heb je daar zooveel opgedaan, dat je mandje ten gevolge der daarin gedane visch zoo druipt.* Waarna het overgebragt kan zijn op alle blijkbare bewijzen van een voordeel, 't welk men behaald heeft.

2.

Het is maar een wissewasje / voor: *het is maar eene beuzeling*.

Zou het woord *wissewas* ook afgeleid zijn van 't Hoogduitsche *wischwasch*, in welke taal dit spreekwoord mede bestaat en een diminutiven-uitgang verkregen hebben van de uitspraak der Hoogduitsche *sch?* Dan wordt daardoor eene zoo nietige zaak aangeduid, dat zij bij een wisch (stroo) kan worden vergeleken, welke men zou wegvegen (*wegwasschen*).

3.

Alle dingen hebben twee handvatten.

Dit is eene overdragtelijke spreekwijs, waardoor men te kennen geven wil dat *vele* dingen voor verschillende *beoordeeling* vatbaar zijn. Op *alle* zaken is dit gezegde zeker niet toepasselijk; doch in een spreekwoord vindt men niet altijd juistheid van uitdrukking.

4.

Alle gekken op een stokje.

Ik heb nimmer anders hooren zeggen dan »*alle gekheid* enz." en men verstond er door: *alle scherts ter zijde; in ernst*. Maar op *een stokje*? zou dit ook van de hoenders ontleend zijn die, wanneer zij *op stok* zijn, met kakelen ophouden?

5.

Daar is een Bagijn te geeselen.

Dit is denkelijk ontleend van den befaamden *Broêr*

CORNELIS en zijne *secrete* discipline, hier niet te beschrijven. Het spreekwoord werd nooit door ons gehoord. TUINMAN geeft het wel op, en verklaart den oorsprong op gelijke wijze; maar bepaalt den zin niet. Denkelijk wordt er iets 't welk *vreemd*, *belagchelijk* of *slecht* is door aangeduid.

6.

Daar is geen spit mede te wenden.

Dit schijnt ontleend te zijn van een ontsteld raderwerk, 't welk men niet aan den gang kan krijgen, om het spit te draaijen, en zal dan eenvoudig te kennen geven: *daar is niets meê uit te rigten*.

7.

Daar is klei aan de kloet.

Heeft men hier te denken aan eenen schippersboom, bij het varen met kleine schuitjes in gebruik, of aan eenen metselaars kalkkloet? De zin zal wel zoo wat hetzelfde wezen als: er is st...t aan de knikker; er is ongemak in het hennedoer/ en dergelijke.

8.

Daar is wind in de Moezel.

De kapitale letter waarmede het woord *moezel* in de opgave, begint, zou aan de rivier de *Moezel* doen denken, maar het moet *moezel*, een *zakpijp*, of *doedelzak* zijn, en dan is, met zinspeling op het geluid, dat zij opgeblazen zijnde geven, het spreekwoord op iemand, *die winderig voortklapt of babbelt*, toepasselijk.

9.

Waar niet is, verliest de Keizer zijn regt.

Dit spreekwoord schijnt tot de zoodanigen te behooren, waarin de *Keizer*, de eerste persoon is, op gelijke wijze zegt men ook b. v. zij vechten om 's Keizers baard. Het klimt dus tot den tijd van Keizer KAREL V. en zijne regering over de Nederlanden op. Letterlijk genomen is het onwaar, want het regt blijft onverloren al valt er niets te halen, maar *regt* wordt hier genomen voor de gelegenheid om zijn regt te laten gelden, en *waar deze ontbreekt, vermag zelfs de Keizer niets.*

10.

De bommel (*bom*) is uitgebarsten.

De verborgen zaak is aan het licht gekomen, het geheim is ontdekt.

11.

Dat was, is altijd beter, al regende het honig.

Dit ziet op dezulken, welke altijd willen, dat de vorige tijden beter zijn dan de tegenwoordige (*laudatores temporis acti*) en daarin heeft eene aardige woordspeling plaats, naardien *was* aanduidt, *'t geen geweest is*; maar ook het *product der beijen*.

12.

De levende doode is een schoone doode.

Zoo zegt men wel aangaande iemand, van wien het gerucht verspreid is, dat hij dood is; maar die nog leeft. Immers is het gelaat van dezen niet leelijk geworden?

13.

Die aan een witte roos riekt, krijgt de roos aan den neus.

Dit is een spreekwoordelijk raadseltje 't welk zich oogenblikkelijk oplossen laat, wanneer men doorgaande aan de bloem denkt, waaraan geroken wordt, en welke te dien einde aan den neus moet worden gebragt. De kwaal doorgaans de *roos* genoemd, wordt *slechts schijnbaar* bedoeld.

14.

Hij heeft een pik (d. i. een *haat*) op iemand.

Zou dit ook van het *pikken* der vogels, waardoor zij onder elkander hun vijandschap toonen, ontleend zijn? Het woord *kippen*, schijnt uit dit *pikken* gevormd te zijn. Zoo vindt men bij Bilderdijk, Geschied. des Vaderlands I dl. in de *Nalezingen*, dat Karel *de Groote* de vroegere onwilligheid eens soldaats verkropt had, en den man het volgend jaar, bij een wapenschouw onder anderen *uitkipte*, om onder schijn van regtvaardigheid hem zijnen vroegeren trek betaald te zetten.

15.

Hij doet een torn op hem.

Tornen is iets wat vastgenaait is los snijden; of ook iets wat stevig gebonden of anders bevestigd is, met geweld los rukken. De zin is: iemand manen of om geld lastig vallen, ook wel: alles aanwenden om hem in zijn belang over te halen.

16.

Elk regeert in zijne maand.

De oorsprong van dit spreekwoord schijnt ons toe te liggen in de twaalf hemelteekenen van den zoogenoemden dierenriem, door welke de zon van maand tot maand, schijnbaar haren jaarlijkschen loop heeft, en waaraan men bij de Ouden een zonderlingen invloed toeschreef. In het gemeene leven wordt er door aangeduid: *elk oefent het meesterschap op zijne beurt uit.*

17.

Hij hakt met een groote bijl.

Groote bijl heb ik nimmer gehoord, maar wel *grove* en dan is de verklaring duidelijk. Dikwijls wordt toch het *hout* tot beeld eener vergelijking gekozen, b. v. alle hout is geen timmerhout; hout naar 't bosch brengen enz. enz. Met een *grove*, botte bijl hout te bewerken, doet er veel van te loor gaan, ja maakt den arbeid soms ondoenlijk: *grove* verteringen maken, vermindert soms de bezittingen; eene zaak onverstandig, ruw aanvatten, doet ons dikwijls de vruchten van dezelve verliezen.

18.

Gebrekkige lieden leven 't langst.

Vooroordeel ten allen tijde te logenstraffen, hetwelk zich door weinige voorbeelden in het hart des volks heeft ingezet, en waarbij men over 't hoofd zag, hoe menigmaal de opmerking mank ging. Een synoniem hiervan is: krakende wagens duren 't langst,

als troost aan menschen die veelvuldig ziek zijn, wien men aldus een lang leven voorspelt; ook op vaatwerk enz. waaraan iets gebroken is, doch hetwelk nog bruikbaar is, toepasselijk.

19.

Goed rond / goed Zeeuwsch.

In dit spreekwoord ligt eene aardige zinspeling op de ronde gedaante der Zeeuwsche eilanden, als het ware een afbeelding van den ronden inborst, waardoor derzelver inwoners beroemd zijn.

20.

Het bloed kruipt daar 't niet gaan kan.

Eene neiging naar onze maagschap, ja zelfs naar diegenen onder dezelve, die ons anders om deze of gene reden tegenstaan, is grondtrek onzer natuur; is ons als aangeboren. Naar allen die met banden des bloeds aan ons verbonden zijn, gevoelen wij zekeren trek. Doch naar die genen onzer aanverwanten, wier karakter meest met het onze overeenkomt, het sterkst. Hoe kernachtig wordt dit in het spreekw. door *gaan* en *kruipen* aangeduid!

21.

Men legt hem 't vuur na aan de scheenen.

Uitdrukking, waarschijnlijk aan de tijden der Inquisitie ontleend. De zin is: zijne schuldeischers enz. beginnen hem zoo dringend aan te spreken, het gevaar dat hem dreigt wanneer hij niet betaalt, of bekent enz. is hem zoo nabij, als het vuur dat reeds aan de scheenen gelegd wordt van den ongelukkigen die de vuurproef moet doorstaan.

22.

Heusje komt om zijn beusje.

Mogelijk hetzelfde met: **Loontje komt om zijn loontje**: *men krijgt verdiende straf.*

23.

Hij smeert hem honig om den mond.

Hij vertelt hem zoetigheden, vleijerij die aan de meeste menschen wel smaakt.

24.

Hij domineert als Bouwens geest.

Het spreekwoord, doet ons volgens TUINMAN aan den tijd denken, toen men aan zoo genoemde spooken geloofde, en veel van *Bouwens* geestverschijningen na zijnen dood elkander vertelde. Mogelijk zullen wij echter beter doen van door *Bouwens geest*, zijn krachtig doorgedrongen gevoelen te verstaan. LEENDERT BOUWENS was het toch, die in de *zestiende* eeuw een ten uiterste strengen ban dreef. Hij beweerde onder anderen, dat openbare overtreders, zelfs de zoodanigen, die opregtelijk hnnne misdrijven betreurden, zonder eenige voorafgaande vermaning of waarschuwing, uit de gemeenschap der kerk moesten gebannen worden; ja zelfs ging hij zoo ver, dat hij deze gebannenen de verkeering met hunne vrouwen, mannen, broeders, zusters, kinderen en bloedverwanten afsneed. Dit mogt wel *domineren*, overheerschen, heeten en hier mede wordt dan in het spreekwoord elk vergeleken *die zijn gevoelen te zeer tot uitersten drijft.*

25.

Hij draait het spel op zijn duim.

Gelijk men den duim kan draaijen, zoo als men wil, en zoo ook hetgene men daarop heeft, wordt dit spreekwoord gebruikt van hem, die iets naar welgevallen keert en wendt.

26.

Hij haalt hem het hemdt over den rok.

Zoo hoorden wij het nimmer; maar wel hij haalt het hemdt over den rok. Dit wordt opgehelderd door: het hemdt is nader dan de rok. *Eigenlijk* is het derhalve: *hij doet het binnenste buiten*, fig. *hij doet iets geheel verkeerd.*

27.

Hij heeft dat op zijn lappen gekregen.

Lappen zijn hier *kleederen.* Wie daarop geslagen wordt, ontvangt zijn pak en zoo wordt hij, wien het spreekwoord geldt, aangeduid, als die met daden of woorden duchtig is doorgehaald.

28.

Hij heeft de grendels door gegeten.

Mij dunkt dat dit gezegd kan worden van een' misdadiger, die van alle werktuig beroofd, toch aan zijne welvoorziene gevangenis ontsnapt.

29.

Hij heeft de hoogte.

Zoo zegt men ook somtijds: *ik voelde wel dat ik*

de hoogte kreeg, dat is: ik begon te merken dat ik haast *dronken* zou worden, met zinspeling op de bedwelmende kracht van den drank op de hersenen.

30.

Hij heeft den duim in de hand.

Men weet dat menschen die aan stuipen of toevallen lijden, tijdens de aanvallen, de duimen krampachtig in de hand trekken, welke er zeer moeijelijk zijn uit te krijgen. De zin zal wel zijn: *hij heeft de zaak in zijne magt*.

31.

Hij heeft de oudste brieven.

Staat het hoogste in gunst. Moet men hier ook aan minnebrieven denken?

32.

Hij heeft een slipper gekregen.

Dit zegt eenvoudig: *'t is hem ontslipt, ontschoten*. Hij is het kwijt geraakt, als een gladde paling uit de hand. Dit willen ook de kinderen zeggen met hunne uitjouwing *sliep uit! sliep uit!*

33.

Zij heeft hem onder de sim.

Zij heeft hem onder den duim, in haar magt, onder de pantoffel. Kan dit ook herkomstig zijn van den worm aan de sim (snoer eener hengelroê) welke men beweegt, waar men zulks wil?

34.

Hij heeft 't graauw op de hand.

Ik geloof niet dat het een spreekw. is. Men duidt

door het onderhavige gezegde aan, dat deze of gene magistraat enz. van 't gemeen (vulgus) voorgestaan wordt, 't welk één doel met hem heeft, met hem de handen in één slaat. Men weet dat vroeger de niet-adelijken meestal kleederen van, *graauwe*, grijze stoffaadje droegen, van waar zij den naam van het *graauw* kregen.

35.

Hij heeft van de gerstenbrooden niet gegeten.

Dit spreekwoord schijnt ontleend te zijn aan het wonder der spijziging Joh. VI verhaald, en komt ons vrij profaan voor, daar er in het gemeene leven door aangeduid wordt: *hij is de schranderste niet*, of ook wel: *hij is er niet achter.*

36.

Ik laat mij geen ooren aannaaijen.

Gelijk aan: Ge kunt me geen knollen voor citroenen verkoopen, d. i. *niet foppen.*

37.

Is de brug weg, zoo gaat er over.

Spottende bestraffing, waardoor men te kennen geeft: *men kan van de gelegenheid geen gebruik meer maken, wanneer ze reeds voorbij is*, of ook wel een woordspeling met *weg* (via).

38.

Hij maakt er korte metten mede.

De *metten*, bij de R. C. de eerste godsdienstoefening, duurt den eenen tijd korter dan den anderen. Hieraan is het spreekw. ontleend, wanneer

men van iemand spreekt, die niet lang beraadt of nadenkt, maar in overijling handelt. De Franschen zeggen: *Il est étourdi comme le premier coup de Matines.*

39.

Loop aan de pomp en haal de klep naar u toe.

Tuinman schrijft hier omtrent: »het komt overeen met: Loop voor de hoenders! Mijns erachtens is het verwant aan het spreekwoord: Laat ze pompen / die koude hebben / ik heb mijn rok aan. Men zegt ook: Loop / dat je het wordt." en de zin is: *ik wil met u niet te maken hebben.*

40.

Maak u niet te gemeenzaam met de edellieden van den Prins.

Kan dit gezegde niet afkomstig zijn uit de dagen der verzetting van Oranje tegen Granvelle c. s. of Filips II. en men daardoor zijne minachting van de Edelen die 's Prinsen partij aanhingen, uitdrukte; maar zoo ook tot spreekwoord overgegaan zijn, toen in stadhouderlooze tijden, de aristocratie Oranje en wat het aankleefde, tegenstond?

41.

Men behoeft dat elk niet aan den neus te hangen.

Het *aan den neus hangen*, komt ons voor hetzelfde te zijn, met *onder den neus wrijven.* Het spreekw. zegt zeker: men behoeft dat elk een niet te laten ruiken. Elk een moet daar geen kennis van dragen of op het spoor daarvan komen. *Het hangen aan den neus* intusschen, is een zonderling zinnebeeld, dat wij tot hiertoe niet verstaan.

42.

Men komt met geen kousen en schoenen in den hemel.

Niet zoo gemakkelijk, niet met kousen en schoenen, waar 't stof der aarde aan kleeft, stapt men in den hemel.

43.

Hij mag geen vinger in de asch steken.

Men zegt dikwijls van een' vreemdeling, die zich hier al vrij wat op zijn vermeend burgerregt laat voorstaan: **Hij mag zijn vinger wel eens in den grond steken en ruiken in wat land hij is.** Iets anders is echter het steken van den vinger in *de asch* (verbrande turf). En zou hij nu wel veel te zeggen hebben die, om nog eenig vuur te vinden, geen vinger in die asch mag steken?

44.

Zij gaat met de blaauwe huik uit.

Zal dit ook zeggen: *zij is niet op zijn Zondags met de* zwarte *huik om*?

45.

Hij zit met een anders slippen in de asch.

Hij heeft zich in eens anderen zaken (als in slippen) zoodanig ingewikkeld dat hij daardoor zich in netelige omstandigheden (asch) bevindt. Asch toch in een spreekw. gebruikt, duidt (voor zoover ik weet) altijd eene ongelegenheid aan; misschien wel ontleend van de boetedoening om het hoofd in de asch te steken, zoo als vroeger wel geschiedde, ten teeken van berouw over zijne zonden, voor God.

46.

Neem de oogen in de hand en zie door de gaten.

Dit zegt men boertend tot iemand die verzekert, dat hij iets niet zien kan, en de eenvoudigste verklaring van het spreekwoord zal wel zijn: *kunt gij 't niet zien, tast het dan, en laten zoo de vingers uwe oogen zijn.*

47.

Hij geeselt hem met een vossenstaart.

Wij meenen dat dit ontleend is van de strafoefeningen uit de kloosters, om op eene *listige* wijze, het pijnlijke der tuchtiging te ontduiken, al zij het dan ook juist met geen *vossestaart*. De *terminatie* van 't looze reineke, wordt ook meer gebruikt om zijnen *aard zelven*, te kennen te geven, zoo als bij Anna Bijns:

Sij hebben oock boecken met grooten hoopen
Die si overlesen met eenen vossestaert.

Te geeselen met een vossenstaart zou al zeer zacht zijn, en daarom zal de bedoeling van het spreekwoord wel wezen: *hoe zeer hij hem berispt en bestraft, valt hij hem toch niet hard.*

48.

Men speelt een stomme dedebaart.

Doet eene wandeling alleen, of reist met weinig spraakzame menschen.

49.

't Is een heet ijzer om aan te tasten.

Dit zegt men van eene zaak waarvan de moeijelijkhe-

den bij den aanvang zoo geducht zijn dat zij bij een heet ijzer vergeleken worden, door ROEMER VISSCHER vrij scherp op het *huwelijk* toegepast.

50.

'T IS KLAAS / KLAAS.

Het is een *houten Klaas* zegt men van iemand die er alles behalve vlug uitziet. Die zeer stug en stijf is en weinig levendigheid bezit.

51.

'T IS VOLKJE VAN DEUX AS.

Dit wil zeggen: *die menschen zijn van de geringste sôort.* Het is afkomstig van het dobbelspel, waarbij de minste worp één of twee oogen is, en het oude spreekwoord:

Un as en heeft niet
Deux as en geeft niet,
Trois en *Quatre* moeten geven,
Daar *cinq* en *six* van moeten leven.

om aan te duiden, dat het de middelstand is, die de grooten en het gemeen onderhouden moet.

52.

ZIJ SCHREIT TRANEN MET TUITEN.

Van de tranen als tolken van een al te dikwijls overdreven gevoel, zijn een aantal overdrevene uitdrukkingen herkomstig. Men denke aan: zij *smolt* in tranen *weg*; een *vloed* van tranen belette haar te

spreken; men kon hem in zijne tranen *wasschen* enz. De spreekwijs beteekent niet anders dan: zij schreit zooveel, alsof hare oogen *tuiten* waren, waardoor zij hare tranen vergoot.

53.

'T Valt moeijelijk veel hoofden onder één kaproen te brengen.

Een kaproen was een hoofddeksel zoo voor mannen als vrouwen. *Veel* hoofden onder één kaproen te brengen valt moeijelijk: insgelijks de verschillende denkwijzen van *vele* menschen tot eenheid te brengen. De spreekwijs is dus verwant aan: Veel hoofden, veel zinnen, en gelijk aan eene andere: het gaat niet gemakkelijk tien zinnen tot vijf te maken, wanneer men jonge lieden de bezwaren des huwelijks voorhoudt, gebezigd.

54.

Wenschers en wouders zijn arme huishouders.

Voorzeker diegenen die immer spreken van ik *wenschte*, ik *wou*, toonen meestal dat zij het punt niet in 't oog hebben, doen soms de uitgaven de inkomsten te boven gaan en zijn gevolgelijk ontevredene, *arme huishouders*.

55.

Wie sterft eer hij sterft, sterft niet als hij sterft.

Dit spreekwoord, dat van een echt vromen zin getuigt, schijnt ons toe ontleend te zijn aan Joh. XI: 25. De zin is: *wel leven, doet wel sterven.*

56.

Wijs mij een hoer, ik wijs u een' dief.

De Engelschen zeggen: *Schew me a liar and I'll schew you a thief* en ik heb in 't Hollandsch wel het woord *leugenaar* voor *hoer* in de plaats, gehoord, wanneer men daardoor aanduidde: *hij die begint met liegen, eindigt met stelen.* Mij dunkt dat in het opgegevene spreekwoord ook slechts één persoon bedoeld wordt, die als ontuchtig vrouwmensch, alle gevoel heeft uitgeschud, zoodat zij ook geene zwarigheid maakt om zich met eens anderen goed te verrijken.

Het mannelijk woord *dief*, wordt in de volkstaal dikmaals voor *diefegge* gebruikt, en is in dezen zin gemakkelijker en vloeijender.

57.

Zij is uit den stam Levi.

Dit is een laffe spreekmanier om een *ligte kooi*, een vrouwmensch 't welk ligt met iemand kooit (te bedde gaat), aan te duiden. *Levi*, is daarin eene verkorting van *levis* (ligt). *Stam*, zal zoo veel moeten beteekenen, als soort of aanleg. Meer weten wij daarvan niet.

58.

Zij trekken eene lijn maar ieder aan een einde.

Zij trachten naar hetzelfde doel, maar ieder slaat er verschillende, tegenovergestelde wegen toe in.

59.

Neem, dat St. Paulus van de Grieken nam.

Neem dat St. PAULUS, zal wel beteekenen: *neem*

dat gene wat enz. en als dit op 1 Kor. IX : 12 en 2 Kor. XI : 12 ziet, zal het niet anders beteekenen dan : *neem er niets ter wereld van.*

60.

Het is over stier en stuur.

Dit is ontleend aan schepen, welke men niet meer voort kan sturen en die derhalve achterwaarts drijven. *Stier* en *stuur* behoort tot den weerklank, door onze vaderen zoo bemind. De zin van het spreekwoord zal wel zijn: *het is achteruit, 't is verlies en schade.*

61.

Zij is getrouwd onder de huik.

Een *huik* is eene falie der vrouwen, waar onder de kinderen, welke de bruid reeds voor haar huwelijk in onecht had, door haar bedekt werden, bij de trouwplegtigheid, ten teeken, dat die kinderen als dan door de oudere, als de hunnen erkend werden. Later plagt men zoo van eene bruid te spreken, bij welke er vroeger slechts wat van St. Anna onder liep, en die dan uit schaamte met een huik overdekt, ten trouwe ging. Nog later werd het geldig betrekkelijk iedere zoodanige bruid, al was de huik vergeten.

62.

Zij kan over een gekloofd rietje gaan.

Zij is zoo rap, vlug dat zij over een gekloofd rietje zou kunnen gaan, *zonder dat het brak.*

63.

Zij kooijen bij elkander.

Zij deelen de kooi (slaapplaats) met elkander. Meestal wordt het in een kwaden zin genomen, en men verstaat er door: *zij leven in overspel.*

64.

Zijn hersens zijn bloot.

Hij is een *loshoofd*, *nietdenker* of *slechtdenker.*

65.

Zij vochten om den rozenkrans.

Zoo spreekt men om aan te duiden, dat er zoo geplukhaard is, als of er een roozenkrans, gelijk aan een voormalige lauwrier kroon door te winnen ware. Welligt schuilt hier echter een of ander kloostergeval achter. Of men moest het verklaren uit vroeger gebruik bij de vrijaadjen, van welke Roemer Visscher zong:

» De verwinner en niet de verwonnen persoon,
» Krijght een rozen-hoet voor arbeijts loon''?

66.

Zij werpen de spillen bij een.

Spillen zijn tuigen, gereedschappen en dergelijke, waarmede men iets verrigten kan, die bij een te werpen zegt: zamen te doen, en zoo wordt het spreekwoord gebruikt om te kennen te geven: *zij voegen al wat zij hebben en vermogen, tot hun oogmerk bij een.*

67.

Onbeschaamde menschen hebben het derde deel van de wereld.

De welvoegelijkheid belet soms den welopgevoeden man om deze of gene zaak te verkrijgen; de onbeschaamde ziet er geen hinderpaal in en bemagtigt dezelve, — soms wederregtelijk.

68.

Niets is zoo kwaad of het is ergens goed toe.

Spreekwoord, dat van den Godsdienstzin onzer Natie getuigt, en eene gelatene onderwerping aan de Voorzienigheid te kennen geeft. Men heeft het ook op stoffelijke voorwerpen toegepast, en alsdan wil men daardoor iemand raden zich niet van iets te ontdoen, dewijl het nog tot iets anders kan dienstbaar zijn.

69.

Men zal hem van dat zelfde laken een rok en broek maken.

Dit veel gebruikelijk spreekwoord heb ik nooit dan als aankondiging eener bestraffing aan kinderen, dienstboden enz. hooren bezigen, welke reeds anderen ontvangen hadden.

70.

Hij houd hem het ijzer in den buik.

Zie de Nalezingen op de Spreekw. uit het Dierenrijk, bladz. 28 der donkere Spreekwoorden.

71.

Het is als of hij daar een hond had zien geeselen.

Geeselen en dergelijke *straffen*, kenmerken de wreedheid der vroegere tijden, zelfs nog een Konstantijn Huijgens, schijnt gelijk anderen van zijnen tijd, daarin behagen geschept te hebben. Men zal dus ook wel eens honden gegeeseld hebben. In het leven van den *Jonkheer* van Balgeur, dat in de 19e eeuw te huis hoort, zal men nog iets dergelijks aantreffen. Wie zich zulk eene mishandeling verbeeldt, zal terstond het eigenaardige der spreekwoordelijke vergelijking gevoelen, die te kennen geeft; *hij schijnt dien man of die familie niet meer te bezoeken, als of hij aldaar iets ergs en akeligs had bijgewoond.*

Eerste Register.

SPREEKWOORDEN

DIE IN DE

VOORREDE

Bladz. I — IV

OPGEHELDERD ZIJN.

Daar kikkers zijn, zijn ook oooijevaars.
——— zitten zoo veel kraaijen op dat kreng.
——— zullen de honden van gieren.
Ham is geen spek.
Heb je spek gegeten?
Hebt ge de honden niet hooren gieren?
Het gaat als een fret.
—— is een vet varken.
—— — half ruw, half geplukt.
—— — —— vleesch, half visch.
—— moet houden of afbreken, buigen of bersten, galgen of burgemeesteren.
—— —— uilen of valken.

Het zit zoo vast, als een hond in zijn moer.
Hij heeft den vogel uit de kooi laten snappen.
— — een geluid als een garnaal.
— — spek gegeten, daarom zit hem het zwoerd achter de ooren.
— krijgt ham.
— zingt als of hij een garnaal in de keel had.
— zit er maar dadelijk met zijn poot op.
Ik kan het schoppen van den ezel wel verdragen; het beest is niet wijzer.
Oude bokken hebben harde horens.
— katten lusten ook melk.
Spiering is ook visch, als er anders niet is.
Vrede best! zei de kikker tegen den ooijevaar.
Zij heeft een bek als een scheermes.

Tweede Register.

SPREEKWOORDEN
EN
SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,
BIJZONDER
aan het Landleven *ontleend.*

Bladz.

Bladz.

Derde Register.

SPREEKWOORDEN

WELKE IN HET

REISVERHAAL

VOORKOMEN.

Vierde Register.

DONKERE

SPREEKWOORDEN

EN

SPREEKWOORDELIJKE ZEGSWIJZEN,

DIE OPGEHELDERD ZIJN.

NASCHRIFT.

BEOORDEELING der *Bijdragen tot de kennis der Nederduitsche Spreekwoorden*, in het *Taalkundig Magazijn*, door A. DE JAGER.

De Heer A. DE JAGER, *redacteur* van het *Taalkundig Magazijn*, opende vóór twee jaren in hetzelve eene *rubriek*, onder den titel van *Bijdragen tot de kennis der Nederduitsche Spreekwoorden*, en riep, even zoo als ik vroeger deed, de hulp van alle beminnaars en beoefenaars der Vaderlandsche *Taal-*, *Letter-* en *Oudheidkunde* in. Voor het tegenwoordige wilde hij slechts mijne jongst uitgekomene *Handleiding tot de kennis onzer Spreekwoorden en Spreekwoordelijke zegswijzen, bijzonder uit het Dierenrijk ontleend, en eenige andere opgegevene*, toelichten en aanvullen.

Tot hiertoe gewoon de *Letterkundige Geschiedenis* van mijn onderwerp te vervolgen, kondigde ik dan ook deze *Bijdragen* aan.

Ik kan niet ontveinzen dat de meesterachtige onaangename toon, die daarin heerschte, mij van eersten af mishaagde; maar ik zocht dien, zoo veel doenlijk, te verschoonen. De Heer DE JAGER, dacht ik, was *Schoolonderwijzer* en dat dagelijks *corrigeren*, *verbieden*, *bestraffen* enz. op de school, geeft wel eens een plooi aan het karakter, welke aan hetzelve oorspronkelijk niet eigen is. Gebrek aan eene echt letterkundige opvoeding en beschaving, kon daar bij komen; want het was toch doorgaans waar, wat OVIDIUS zong:

Ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec sinit esse feros.

Ik besloot dan ook den man zoo zacht en bescheiden mogelijk te behandelen; doch nam evenwel de vrijheid hem te doen opmerken, dat het aan ons lezend publiek was voorgekomen, *dat zijn vermeld geschrift, maar al te veel had van eene Contrôle op het mijne, die, wanneer zij werd voortgezet, aanleiding tot een' pennestrijd zou kunnen geven, welken wij beide* (zoo meende ik toen) *niet verlangden.*

Hiermede rekende ik de zaak afgedaan; maar tot mijne bevreemding, begreep de Heer DE JAGER het geheel anders, en vindt men in het *tweede* gedeelte der vermelde *Bijdragen*, dit jaar uitgekomen, 't geen mij *om zijnent wil* zeer spijt uit zijne pen gevloeid te zijn, naardien het mij onder de onaangename verpligting brengt van mijn werk, voor de *lezers van het genoemde Magazijn, en allen, die daarin belang stellen*, te verdedigen. Iets hetwelk voor hem niet dan droevige *resultaten* opleveren kan.

Wij zullen met eene kleinigheid beginnen. Al spoedig wordt het vroegere, soms *kindenachtige* vitten voortgezet, en had ik in mijne *Inleiding tot de Spreekwoorden enz. van de Scheepvaart en het Scheepsleven* ontleend, bladz. 18 geschreven: Wat de *keur van Nederduitsche Spreekwoorden en dichterlijke zedelessen van* S. WILLEMS betreft, berigt ik alleen, dat dit werkje te Antwerpen 1824 is gedrukt en zoo weinig aan den titel beantwoordt, dat verdere vermelding nutteloos zoude wezen; — en in de zestiende Aanteekening daarbij gevoegd: Het getal der zoogenoemde Spreuken van WILLEMS, is 226. Tot eene proeve diene, wat ik daar voor de hand opsla:

N°. 152. *Veel kraauwen zeert,*
veel spreken deert.

N°. 162. *Onverdroten*
heeft genoten.

N°. 211. *Beter bloode Jan,*
dan doode Jan.

Wat dunkt dan nu den lezer van den *nederigen* en *bescheiden* (?) toon des Bijdragers, bladz. 461 van zijn *Magazijn:* « *Of het boekje de verachting verdient, waarmede de Heer VAN EIJK van hetzelve spreekt, kan ik niet beoordeelen; doch het zou mij zeer bevreemden, indien het zoo ware:*"

Dit is echter gelijk ik het noemde slechts eene *kleinigheid*, in vergelijking met de *aanteekening* bladz. 465, welke dus aanvangt: « *In deze Nalezingen is voor een*

aanzienlijk gedeelte opgenomen, hetgeen voorkomt in mijne vorige Bijdrage over dat onderwerp. Die overneming is echter op eene zoo slordige wijze geschied, dat ik niet mag (?) nalaten den lezer hierop opmerkzaam te maken:"

Het *eerste* is vrij dubbelzinnig. De schrijver doet het zoo voorkomen, als of ik, 't zij met van hem geleende veren (dan zeker volgens de fabel *paauwen-veren*) had gepronkt; 't zij zijne verklaringen met onvoorwaardelijke goedkeuring of onderwerping had overgenomen. Het eene is zoo onwaar als het andere. Ik heb, mijn eigen werk gegeven, en bij het opnemen van hetgeen mij was voorgekomen, geen onderscheid gemaakt, — den Heer DE JAGER *niet de minste waarde boven anderen toegekend*, en hem bescheiden aangetoond, waarin ik van hem verschilde.

Eer ik iets tegen den bovengenoemden hevigen aanval op de *slordigheid* mijner *redactie* in het midden brenge, moet ik den lezer doen opmerken, dat de schrijver der *Bijdragen* zich meesterlijk van het bekende kunstmiddeltje bedient, om wanneer men eene uitgave benadeelen wil, zulke lijstjes van wezenlijke of vermeende drukfouten te geven, als hij hier in mijn geval wel tot een stuk of wat brengt. Drukfouten toch, weet men, die anders afzonderlijk, meestal onopgemerkt blijven, of, door *wijze, bescheidene* menschen, die meer op *zaken* dan op *letters* letten, onder het lezen verbeterd worden, maken te zamengevoegd, eenen onaangenamen nadeeligen indruk. Zelfs *Auteurs* moeten met de opgave daarvan in *zulk een' vorm* voorzigtig zijn. Lang had ik b. v. het *Handwoordenboek voor de spel-*

ling der Hollandsche Taal door P. WEILAND gebruikt, zonder mij naauwelijks daarin aan iets te stooten, toen ik toevallig de twee laatste bladzijden inziende, meer dan *zeventig* aangewezene drukfouten vond, die nu eerst eenigzins, dit belangrijk werk in mijn oog ontsierden. De Heer DE JAGER heeft derhalve dit kunstmiddeltje wel onaardig gekozen, maar zoo hij meende, *doeltreffend* aangewend.

Men moet vervolgens weten, dat de *naauwkeurige* (?) schrijver in zijnen ijver tegen mij, mijne tweeërlei *paginering*, eerst van de Spreekwoorden uit het *Dierenrijk*, daarna van de *donkere*, naar welke gevraagd was; ja, *soms beide*, ongelukkig voorbij gezien heeft, waardoor het den lezer denkelijk, eerst na lang zoeken gelukken zal, het met *zooveel moeite en zorgen* opgespoorde te vinden.

Maar nu *de vangst* des Jagers?..... Het is mij onmogelijk bij dezelve ernstig te blijven. *Ik*, of zoo als men mij, om mij te kunnen verschuilen, aanwees, mijn *corrector*, (voor welke onverwachte beleefdheid ik zeer gevoelig ben, en die ik best zal kunnen beantwoorden door zoo aanstonds den Bijdrager met dien *corrector* wat nader bekend te maken.) Ik liet b. v. hem (DE JAGER!) *Schakespeare* voor *Shakspeare* noemen, en ach! van een' BREM gewagen, die een woordenboek zou geschreven hebben, en van een ouden vloek *alement*, en helaas! van *bijten* voor *krijten* en van *vogelcken* voor *oogelcken*. Wat vreeselijk ongelijk meent de Taalkundige man zich aangedaan te zien! Het is waarlijk voor hem om te huilen; maar het schijnt ook, dat de schooldamp soms

bedwelmt ja, verbijstert. B. v. Ik zou den Heer DE JAGER van eèn BREM laten gewagen, die een Woordenboek zou geschreven hebben. Niet alzoo.

Bij hem leest men:

Brem. Nieders. wörterbuch.

Bij mij:

BREM. *Nieders. wörterbuch.*

Indien nu de Bijdrager de regels der *interpunctuatie*, zoo veel wij die bezitten, kent, begrijpt hij toch wel, dat wanneer ik aan zekeren BREM had gedacht, er geen *punt* achter het woord zou gezet zijn. Het verschil berust alleen in de *lettersoort* waarmede het eerste woord gedrukt is, *Romein* namelijk voor *Curcijf*. Een abuis, 't welk bij gedurige verwisseling van lettersoorten, gelijk in mijne *Handleiding* het geval is, zoo ligt kan plaats hebben, dat men zich bevreemden moet het niet meer gebeurd te zien.

Ik zou den Heer DE JAGER van een ouden vloek *alement* laten spreken. Foei! Foei! dat is nog erger dan het vorige. Nergens schreef ik *alement*, veel minder van zulk een vloek; maar wel in plaats van des Heeren DE JAGER *sakkerelement*, *sakkeralement*; zoo als het veel wordt gehoord, en mogt nu, die *a* voor een *e*, zulk eene grieve voortbrengen? Nog eens: foei! foei!

Ik zou hem *bijten* voor *krijten* hebben laten schrijven. Al weder niet alzoo. Het spreekwoord: *Wanneer de hond onder ligt, heel de wereld wil hem bijten*, is *dat*, 't welk *ik* gaf, en ik blijf het woord *bijten* behouden, omdat vader CATS het reeds zoo nam, toen het was:

De hont die onder ligt dien bijt het gansche rot
En wien het qualick gaet en is maer enckel spot.

Het is ook meest zoo in gebruik en levert een voegzamer zin op dan *krijten*, naar DE JAGER *provoceren*. (N. B. van *een hond!*)

Toen ik met mijnen geachten *corrector* over dit en dergelijk, tijdens wij niets beters te doen hadden, sprak, vroeg hij mij met zinspeling op het laatstgenoemde: *Is dat eene zaak om zoo te* bijten *en te* krijten? Maakt de man zelf geene taalfouten? Spreekt hij zoo b. v. niet vroeger bl. 100 van *den* (?) *huid te deelen?* en een schoolonderwijzer dient toch te weten dat het woord *huid*, vrouwelijk is. Vinden wij niet blijkens bladz. 636, in het laatste stuk *acht* fouten? *Maar*, zoo eindigde hij, terwijl hij lagchende mijne kamer verliet, *maar zoo gaat het Mijn Heer* DE *JAGER! die een ander jaagt, staat zelf niet stil.*

Nu volgen bij den schrijver eenige *magtspreuken* of zoo genoemde *bluffers:* « *Wat den zakelijken inhoud betreft*, (zegt hij) *het Taalkundig Magazijn* (d. i. zeker de Heer DE JAGER; maar waarom dan niet liever, de *Magazijnmeester?* —. Mijn zoo even bedoelde *corrector* herinnerde zich, hoe bij gelegenheid eener *illuminatie* ter eere van NAPOLEON, een spekslager een groote worst vertoonde, van vele kleinere worstjes omringd, met dit bijschrift:

Wat deze worst is onder de worsten,
Dat is NAPOLEON onder de Vorsten.

ZELF GEMAAKT.)

« *Het Taalkundig Magazijn*, zoo lezen wij verder, *zal van dit stuk des Heeren VAN EIJK, als zijnde*

grootendeels zelf reeds eene kritiek op het vorige, (dit begrijp ik niet, als alleen voor zoo ver het dienen moet, om mijn werk te *declineren*) *geene opzettelijke beoordeeling of aanvulling geven* (dat is jammer!) *als b. v. dat koekeloer eene tortelduif beteekent, of dat een bok naar muskus riekt, behoefde anders wel eene teregtwijzing.* (Dit laatste is den schrijver bl. 470 weder ontschoten, waar hij met *deftigheid*, over *zijne* koe en *mijnen* bok handelt.) *Vele* (zoo besluit hij) *vele der in het* Naschrift *gevraagde verklaringen zijn reeds hier en daar gegeven.*" Men behoeft geen bril om na te gaan, waartoe dit laatste leiden moet; doch, hoe zonderling! wanneer men, *in den eigenlijken zin*, het blad omslaat, leest men, betrekkelijk '*s mans* ophelderingen:

"*De hier onder I tot II voorkomende ophelderingen betreffen spreekwoorden van welke in de vorige Bijdragen reeds werd gewag gemaakt. Onder de overige treft men er aan, die uit verschillende werken zijn overgenomen, en hier ter plaatse mijns oordeels voegzaam werden bij een gebragt.*"

Alzoo wordt gevolgelijk, het *onbewezene* te mijnen opzigte, op het uitdrukkelijk *bewezene* te zijnen aanzien te huis gebragt, *en de pijl kwetst dien, die hem schoot.*

Wanneer wij dit tweede gedeelte der *Bijdragen* lezen, valt des schrijvers eigenlijk doel daarmede, nog meer dan voorheen onder het oog.

Vroeger kwam reeds bij dezen en genen de gedachte op: of hetzelve wel minder zou zijn dan mij van het door mij gekozen *terrein* te verdringen en zich zelven als een letterkundige Espartéro daarop te plaatsen.

Waarom toch anders, vroeg men, niets bij den aanvang zijner nieuwe *rubriek* over de Spreekwoorden, van dat alles gemeld, 't welk in de *Handleidingen* tot opening der baan was in het midden gebragt, en aangevangen, als of er nog geene gepaste *Inleiding* bestond? Waarom de Spreekwoorden uit het *Dierenrijk* zóó *gerecenseerd* als wij weten, en gevit waar men slechts kon? Waarom zoo (om geen erger woord te gebruiken) zoo *onheusch* gehandeld, van mijne opgegevene vragen naar den zin van donkere spreekwoorden, in zijne eigene Bijdragen te gaan beantwoorden enz. enz. Tegenwoordig echter, blijft ten aanzien van het genoemde oogmerk geen twijfel ter wereld meer over. Getuige de omtrent gelijksoortige titel en vorm bij de behandeling der *donkere spreekwoorden*, die wij hier aantreffen en het opzettelijk verzwijgen van hetgeen door mij uitvoeriger daarover geschreven was. Ik wil dit slechts met twee proeven staven. Wij lezen bij den man:

1.

Daar loopt wat van St. Anna onder.

"VAN EMDRE zegt; « Sommigen willen, dat men ook ST. ANNA de moeder van MARIA, daarbij zal gedenken. Het zou de maagd MARIA zeer aangenaam zijn, als de broeders en zusters, nadat zij den rozenkrans ter eere van MARIA hebben voleindigd, ook St. ANNA een paternoster toevoegden, nademaal zij de voornaamste patrones der bedroefden is. Hierom misschien het spreekw. daar moet zoo wat van ST. ANNA onder loopen." Dus verre de schrijver. TUINMAN I. 64, zegt, dat men dit

11

spreekw. bezigt « van eene beproefde maagd," en dat het ontleend is van zekere door hem bijgebragte « klucht-vertelling." In de hoofdzaak komt zijne verklaring overeen met die, welke in het M. S. van den Heer SCHOUTEN *voorkomt. Volgens deze verhaalt men, dat in eenige Brabandsche plaatsen, ter eere van nieuw gehuwden, op het orgel wordt gespeeld. Eer 't spel begint, vraagt de koster aan de bruid: of zij wil gespeeld hebben van de heilige maagd, welk spel alleen aan maagden vergund wordt. Wie nu de heilige maagd zou zoeken te bedriegen, heeft geen zegen op het huwelijk te wachten. Van deze en gene bruid hoort men dan ook wel zeggen:* laat er wat van ST. ANNA onder loopen."

Zou men nu niet meenen, dat DE JAGER iets geheel nieuws leverde en er nog niets anders tot opheldering van het spreekwoord was bijgebragt? En evenwel las men reeds in mijne *Handleiding:* « Ik herinner mij, dit spreekw. 't welk veel in gebruik is, van het volgende geval te hebben hooren afleiden. In *Munsterland* was het op zeker dorp gebruikelijk, dat een vioolspeler het paar, dat zich in den echt begeven zoude naar de kerk, waar het huwelijk voltrokken zou worden, opleidde. Men moest dan zekere brug overgaan, en stond in het begrip, dat zoo de bruid reeds in gezegenden staat was, die brug onder haar instorten zoude, ten zij de violist een lied ter eere van ST. ANNA speelde, waarvoor hij dan afzonderlijk werd betaald. Nu gebeurde het dat zekere bruid, aan welke de zwangerheid vrij zigtbaar was, bij het van huis gaan, door den muzikant aan de brug herinnerd werd; maar zij daar-

door zoodanig uit haar humeur geraakte, dat zij den armen zoon van Jubal al vrij schamper bejegende. Wat gebeurt echter? Bij de brug gekomen, ziet de violist om, — werpt een' ernstigen blik op het bruidje, en vraagt alleen: *wat nu?* — Zij ziet bedeesd voor zich, en zoo zacht dat Bruidegom en violist het alleen hooren kunnen, zegt zij: *laat er maar wat van* St. *Anna onderloopen.* — Hiermede stemt al vrij wel overeen, de volgende mij gezondene aanteekening: het spreekwoord is ontleend van de gewoonte, om bij gelegenheid eener huwelijksvoltrekking, het klokje van St. Barbara, of van St. Anna te luiden. Dat van St. Barbara namelijk, indien het paar de regten van het huwelijk nog niet te na gekomen was, en van St. Anna, in het tegenovergestelde geval. Zeker meisje nu, den persoon over deze bediening gesteld verzoekende, het klokje van St. Barbara te luiden, voegde er bij, toen de man haar niet scheen te vertrouwen, en zijne bevreemding te kennen gaf: „*doe er maar wat van* St. *Anna onder.*" Zoo ver deze vertelling. — Maar, *wat van* St. *Anna,* — zoo als dit in het gemeene leven gebruikt wordt, beteekent eene gekheid, of ten minste iets onvoegzaams, dat men in zijn gesprek of redevoering mengt, gelijk men daarvan een aantal voorbeelden opgegeven vindt, bij Henri Etienne, *Apologie pour Herodote*, — en wanneer ik nu, *in de ordonnantie, stijl en manier van procederen, voor den Raad van Braband, gearresteerd den 23en April 1604*, vinde, dat de procureurs, wegens het verzoeken van dilatien frustratoir, het proponeren van onwaarachtige accusatien, — het spreken

buiten hun toer, — het interumperen van hunne advocaten, of die van hunne partij, verwezen worden in eene boete van *twintig Stuivers ten behoeve van St. Anna*, dan kon men van de procureurs, die zich daartegen verzetteden of gedroegen, zeer wel zeggen, *dat zij er van St. Anna lieten onderloopen*, en kan het zijn, dat dit tot het bekende spreekwoord aanleiding gegeven heeft."

Later voegde ik nog hierbij: «Wij weten hoeveel het bijgeloof van St. Anna, als moeder van den Zaligmaker, beuzelt, om de *zoogenoemde onbevlekte ontvangenis* goed te maken, en dat zelfs verstandige Roomschgezinden om die fabeltjes lagchen. Zou hiervan het spreekwoord niet moeten worden afgeleid, vooral om dat men het gebruikt, *wanneer er eene gekheid* wordt gezegd?"

Een tweede niet minder afdoend bewijs voor hetgeen ik betrekkelijk de *bijdragen* van D. J. aanmerkte is:

8.

Hij is gebropen.

D. J. schrijft nu in 1840:

Druipen, *voor in eenig onderzoek niet bestaan, komt mij met den Heer Rijkens voor, gelijk te staan met doorvleeijen Hebr. II: 4. Het Hoogduitsche* durhfallen, *bevestigd dit dunkt mij.*

Hierbij kan men opmerken, hoe volkomen *naauwkeurig* (?) bij hem het eene op het andere sluit.

Bladz. 123 is het:

Ik zou in bedenking geven, of het woord (druipen) niet zoo veel zegt als *druipstaarten*, van de dieren ontleend, die met een *druipstaart* wegloopen. Deszelfs beteekenis ligt dan in de verlegenheid van den weggezondene.

Bladz. 472 luidt het:

Dat *druipen* hier zooveel als *druipstaarten* zou beteekenen, is naar mijn gevoelen kwalijk bewijsbaar. Althans is mij geen voorbeeld van dat gebruik bekend.

Maar dit daar gelaten. In 1839 kon men reeds bij mij lezen: « Ik hang mijn zegel geheel en al aan de verklaring door den Heer Riehm, gegeven, volgens welke het afgeleid wordt van Hebr. II: 1. *Daarom moeten wij ons te meer houden aan hetgeen van ons gezegd is, opdat wij niet t' eeniger tijd doorvloeijen.* (Christel. Maandsch. I. 412.) De spreekwijze zal dan ontleend zijn van water, hetwelk men, in een vat willende gieten, door onachtzaamheid laat voorbij vloeijen. Zulk water gaat verloren. Zij werd als Bijbeltaal in volgenden tijd toegepast op Geestelijken die zorgen moesten, dat zij voor hun ambt bekwaam waren. Was dit het tegenovergesteld geval, dan *vloeiden zij door* (dan *dropen* zij). Van de *geestelijke*, of wil men, *kerkelijke examina*, is dit ook tot de *wereldlijke* overgebragt."

Wil men eindelijk eene proeve vinden, hoe *naauwkeurig* (?) de *Redacteur* van het *Magazijn*, de mannen be-

handelt, die hetzelve door hunne talenten ondersteunen en vereeren, men leze dan bladz. 467. « *De belangrijke ophel-dering eindelijk*, onder No. 49, *is van de hand des geleerden* HALBERTSMA te *Deventer.*" De lijst loopt intusschen slechts tot No. 43, en wij zoeken derhalve, de aangekondigde opheldering, *met nog meer*, te vergeefs. Dit schijnt ons toe oneindig erger dan enkele vermeende of wezenlijke drukfouten, te zijn. Maar zoo gaat het:

» *Wie zich* (in de letterkundige wereld) *gewend heeft*
» *eens anderen land te ontvoederen, laat meestentijds*
» *zijn eigen akker onverzorgd. Het is een schilder, die*
» *niets doet dan schilderijën verkwanselen.*"

YOUNG.

Niemand zal het mij, vertrouw ik, ten kwade duiden dat ik, zoo onheusch aangevallen en in gevaar van verdrongen te worden, tot verdediging van mijn werk, dit een en ander in het midden heb gebragt. De Heer DE JAGER zal nu zelve ondervinden, hoe onaangenaam het is eene *contrôle* op zijn werk te zien, zoo als hij *tweemaal* op het mijne, en laatstelijk tegen mijne bescheidene behandeling aan, gemaakt heeft. Wanneer hij er door geleerd mag hebben, is het wel; — zoo niet: *ijzer scherpt men met ijzer, alzoo scherpt een man het aangezigt van zijnen naasten.*

AANTEEKENINGEN.

Bladz. 4.

De beide hier bij gebragte plaatsen zijn, even als die Bladz. 20 onder het spreekw.: Men moet zien hoe de hark (ook wel *vork*) aan den steel zit, van P. Bonnet.

Bladz. 11 en 20.

Wat hier voorkomt ter waarschuwing tegen een ligtzinnig gedrag, werd reeds in de eerste *Handleiding* geschreven, maar nu, als ook nog voor onzen tijd hoogst belangrijk, herhaald.

Bladz. 45.

De bijzonderheid betrekkelijk het *Vlaardingsche Psalmgezang*, is gelijk ik meene van J. van Iperen in zijne *Historie van het Psalmgezang*. Ik heb dit werk thans niet bij de hand, om mij hiervan nader te verzekeren; maar buiten twijfel wordt zij zoo gevonden in de *geschiedenis en merkwaardigheden der stad Vlaardingen* uitgegeven bij de Wed. J. Allart 1831, 1e. Stuk, bladz. 113.

INHOUD.